

Ιστορία και Δράση
των Εταιρικών Θιάσων Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.:
1990-1996

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
της ΜΑΡΙΖΑΣ ΑΤΤΙΑ

Αθήνα, 2017

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΗΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Από το κείμενο στη σκηνή.
Το ελληνικό θέατρο σε διάλογο με το παγκόσμιο»

Ιστορία και Δράση των Εταιρικών Θιάσων
Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.: 1990-1996

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
της ΜΑΡΙΖΑΣ ΑΤΤΙΑ

Μέλη Επιτροπής:

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ
(Επόπτρια Καθηγήτρια)

ΑΛΕΞΙΑ ΑΛΤΟΥΒΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΠΕΦΑΝΗΣ

Η φωτογραφία του εξωφύλλου, όπως και η μάσκα που απεικονίζεται, δημιουργήθηκε από την συγγραφέα της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.

Copyright © Μαρία (Μαρίζα) Αττία, 2017

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν την συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Ε.Κ.Π.Α.

Στην μητέρα μου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	Σελ.7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	Σελ.9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 1990-1991

1.1.Ανασκόπηση.....	Σελ.12
1.2.Σχήμα και <i>Πλούτος</i> του Αριστοφάνη.....	Σελ.13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 1991-1992 και 1992-1993

2.1. Ανασκόπηση 1991-1992.....	Σελ.23
2.2.Ανασκόπηση 1992-1993.....	Σελ.23
2.3. Θέατρο της Γελοιότητας και <i>Αι δύο ορφαναί</i> των Αντόλφ ντ' Ενερί και Εζέν Κορμόν.....	Σελ.25
2.4. Πλανήτες και <i>Εταιρικοί Διάλογοι</i> του Λουκιανού.....	Σελ.33
2.5. Ράμπα και <i>Εκκλησιάζουσες</i> του Αριστοφάνη.....	Σελ.35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 1993-1994

3.1.Ανασκόπηση.....	Σελ.41
3.2.Θέατρο της Γελοιότητας και <i>Η κυρία με τας καμελίαις</i> του Αλέξανδρου Δουμά (υιού).....	Σελ.41
3.3.Θέατρο των Καιρών και <i>Το Καφενείο</i> του Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ.....	Σελ.44
3.4. Commedia και <i>Κανγάδες στην Κιότζα</i> του Κάρλο Γκολντόνι.....	Σελ.47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 1994-1995

4.1.Ανασκόπηση.....	Σελ.56
4.2.Θέατρο των Πηγών και <i>Βάκχες</i> του Ευριπίδη.....	Σελ.57
4.3.Commedia και <i>Ο Εξηνταβελόνης</i> του Κωνσταντίνου Οικονόμου.....	Σελ.59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 1995-1996

5.1. Ανασκόπηση.....	Σελ.62
5.2. Θεατρική Αυλαία και <i>Μαλλιά Κουβάρια</i> του Νικολάου Ι. Λάσκαρη.....	Σελ.63
5.3. Θέατρο της Γελοιοτήτας και <i>Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης...</i> '95 του Γιώργου Σκούρτη.....	Σελ.67
5.4. Παράκαμψη και <i>Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές</i> του Μαξ Φρις	Σελ.71
5.5. <i>Commedia</i> και <i>Ουάου! Πολύ τίποτα για το κακό</i> του Μπάρι Κιφ.....	Σελ.77
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	Σελ.79

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ – ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. Κεφάλαιο 1 (1990-1991).....	Σελ.83
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. Κεφάλαιο 2 (1991-1992 & 1992-1993).....	Σελ.90
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. Κεφάλαιο 3 (1993-1994).....	Σελ.103
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. Κεφάλαιο 4 (1994-1995).....	Σελ.114
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε. Κεφάλαιο 5 (1995-1996).....	Σελ.117

ΠΗΓΕΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄	
Ι. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΣΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.....	Σελ.128
ΙΙ. ΚΡΙΤΙΚΟΓΡΑΦΙΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	Σελ.132
ΜΕΡΟΣ Β΄	
Ι. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ.....	Σελ.136
ΙΙ. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ.....	Σελ.137
ΙΙΙ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	Σελ.138

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία θεωρείται, κατά πολλούς, ως το τέλος μιας εκπαιδευτικής διαδρομής. Για εμένα, η παρούσα, δεν ήταν παρά μία ακόμη, συναρπαστική, νέα αρχή. Από το πρώτο έτος των σπουδών μου στο Π.Μ.Σ. του Τμήματος Θεάτρου της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., υπό την προεδρία –τότε- του Πλάτωνα Μαυρομούστακου, είχα την ευκαιρία να έρθω σε επαφή με το σπουδαίο εκπαιδευτικό προσωπικό του τμήματος και να διδαχθώ από τον καθένα ξεχωριστά, με συνέπεια και ορθή καθοδήγηση, το αντικείμενο των σπουδών μου.

Η εργασία αυτή δεν θα είχε ολοκληρωθεί χωρίς τη πολύτιμη συμβολή των ανθρώπων που στάθηκαν αρωγοί στην προσπάθειά μου. Από τον Οργανισμό των Εταιρικών Θιάσων, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην Μαργαρίτα Μουστάκη, γραμματέα στον Οργανισμό και πολύτιμη συμπαράστατη στην διαδρομή της έρευνας της ιστορίας των θιάσων. Επίσης από το Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών, στην Κλαίρη και την Αρχοντούλα, που απασχολούνται με ζήλο, στην γραμματεία του Σωματείου. Στον Φώτη Αρμένη, τον Λεωνίδα Βαρδαρό, τον Γιάννη Καλατζόπουλο, τον Κωστή Καπελώνη, την Τέτα Κωνσταντά, τον Γιάννη Ματαράγκα, τον Κώστα Μπάρα, τον Σπύρο Μπιμπίλα και τον Γιάννη Μποστταντζόγλου και, καθώς και σε όλους τους ηθοποιούς που άνοιξαν την αγκαλιά τους στο εγχείρημα αυτό και με εμπιστεύτηκαν.

Ευχαριστίες χρωστώ επίσης, στο προσωπικό της βιβλιοθήκης των θεατρικών σπουδών του Ε.Κ.Π.Α., και συγκεκριμένα στην Δήμητρα Μάρκου και την Ελένη Τσομπάνη. Στο προσωπικό της βιβλιοθήκης της βουλής στην Λένορμαν, και συγκεκριμένα τους απασχολούντες στο αρχείο των εφημερίδων και των περιοδικών, που επίσης, έδειξαν τον καλύτερο εαυτό τους και με την ευγένεια και υπομονή τους με βοήθησαν σημαντικά. Ένα μεγάλο ευχαριστώ, επίσης, οφείλω στο προσωπικό όλων των βιβλιοθηκών που επισκέφτηκα καθώς, στην πλειονότητά τους, στήριξαν στο μέγιστο την εργασία αυτή.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες χρωστώ επίσης, στον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη, ο οποίος ανταποκρίθηκε, συγκινητικά, σε μία δύσκολη περίοδο για τις δράσεις του, και συνέβαλε τα μέγιστα με το αρχείο των *Νέων* και του *Βήματος*. Ειδικότερα ευχαριστώ τον Βασίλη Ταμπούρη, εργαζόμενο –τότε- στον Δ.Ο.Λ., για την αγαστή συνεργασία.

Από την τριμελή Συμβουλευτική Επιτροπή ευχαριστώ, από καρδιάς, την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου και Διευθύντρια του Π.Μ.Σ. του Τμήματος Θεατρικών

Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α., Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου, η οποία και με παρότρυνε να ενασχοληθώ με τους εταιρικούς θιάσους του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., που αποτέλεσε για εμένα τον ιδανικότερο «τόπο» μύησης στην πρωτογενή έρευνα στον χώρο του θεάτρου. Δεν θα μπορούσα να μην εξάρω τη καθοριστική συμβολή της γι' αυτή την εργασία καθώς και για τις ευκαιρίες που μου δόθηκαν κατά την διάρκεια της ενασχόλησής μου αυτής. Η εποπτεία της, ανάμεσα στο πλούσιο πρόγραμμα που έχει ως εξαίρετη ακαδημαϊκός, όπως και η συμπαράστασή της στις δυσκολίες που προέκυπταν, ήταν αξιοσημείωτες. Θερμές ευχαριστίες οφείλω επίσης στην Αλεξία Αλτουβά, η οποία στάθηκε για εμένα πηγή έμπνευσης με το μάθημά της *Ιστορία και δράση των θιάσων στο ελληνικό θέατρο (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας)* και στον Γιώργο Πεφάνη, του οποίου η αφοσίωσή στο επιστημονικό έργο του και η ανιδιοτελής προσφορά του, αποτέλεσαν και συνεχίζουν ν' αποτελούν για εμένα φωτεινό παράδειγμα.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω την βαθιά ευγνωμοσύνη μου στην Πρόεδρο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Άννα Ταμπάκη η οποία ήταν πάντα παρούσα, στηρίζοντας έμπρακτα, μαζί με το υπόλοιπο επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό του τμήματος (Ελένη Μπερνιδάκη, Δημήτρης Νιαβής, Χάρης Σταθούλης και Θεόφιλος Μπεναρδής) το όραμά μου για την ολοκλήρωση των σπουδών μου στον πρώτο κύκλο του Π.Μ.Σ.

Κλείνοντας, ευχαριστίες χρωστώ, στην μνήμη του Γιώργου Κατινά, που ακόμα και απών, είναι πάντα παρόν στη ζωή μου, συνοδεύοντας κάθε μικρό ή μεγάλο βήμα μου.

Τέλος, την διπλωματική αυτή, την αφιερώνω στην μητέρα μου, για την συνεχή στήριξη κι ενθάρρυνση της στην δύσκολη αυτή διαδρομή. Χωρίς την αγάπη και αξιοθαύμαστη κατανόησή της, η εργασία αυτή δεν θα είχε ολοκληρωθεί.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να καταγράψει την ιστορία και δράση των εταιρικών θιάσων του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών από την θεατρική περίοδο 1990-'91 έως και 1995-'96. Εντοπίζοντας και καταγράφοντας τη δράση των εταιρικών θιάσων, ανά θεατρική περίοδο, παρουσιάζει τους συντελεστές των θιάσων, τις επιλογές των έργων καθώς και τη διάρκεια και τον τόπο παρουσίασης τους.

Η έρευνα ξεκίνησε με μία συστηματική καταγραφή από τα θεατρικά προγράμματα¹ που σώζονται στο αρχείο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., στην Βιβλιοθήκη των Θεατρικών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α. και στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.). Στην αναζήτηση αυτή, μία πολύτιμη πηγή για τους ερευνητές, όπως ήταν το Κέντρο Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου (Θεατρικό Μουσείο), μέχρι και την στιγμή αυτή, δυστυχώς, παραμένει ερμητικά κλειστό. Αυτή η ατυχής συγκυρία όμως, ήταν που μου έδωσε παράλληλα την ευκαιρία μίας πολύ δημιουργικής κι εντατικής αναζήτησης σε άλλους χώρους για την εύρεση των απαραίτητων στοιχείων για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Ακολούθησε η αναζήτηση των σχετικών δημοσιευμάτων στον ημερήσιο και περιοδικό ελληνικό Τύπο από τις εξής βιβλιοθήκες: Βουλής των Ελλήνων, Εθνική Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη του Κολλεγίου Αθηνών – Κολλεγίου Ψυχικού, Βιβλιοθήκη Εθνικής Πινακοθήκης, Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Εξαιρετικό βοήθημα στάθηκε η δυνατότητα αναζήτησης στο ψηφιοποιημένο υλικό των εφημερίδων *Τα Νέα* και *Το Βήμα* του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη. Επίσης το διαθέσιμο ψηφιοποιημένο αρχείο του *Ριζοσπάστη*, που διαρκώς εμπλουτίζεται, καθώς και η Ψηφιοθήκη του Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης.

Παράλληλα ξεκίνησε και η αναζήτηση πληροφοριών από την ελληνική βιβλιογραφία, η οποία όμως απέδωσε ελάχιστους καρπούς κι έτσι τα ευρήματα περιορίστηκαν στα βιβλία που παρατίθενται αναδημοσιευμένα κείμενα θεατρικής κριτικής από τον ελληνικό Τύπο.

¹ Τα θεατρικά προγράμματα (αν και σε κάποιες περιπτώσεις δεν εμφανίζουν σημαντικά στοιχεία πληροφόρησης, όπως την ημερομηνία έναρξης της παράστασης/ πρεμιέρας) καθώς και το αρχειακό υλικό των ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών, αποδείχθηκαν μία εξαιρετικά πολύτιμη -και στην πλειονότητα των περιπτώσεων τη μοναδική- πηγή άντλησης στοιχείων. Επιπρόσθετα παρείχαν και χρήσιμο δευτερεύον υλικό, όπως οι φωτογραφίες των παραστάσεων οι οποίες όπως είναι φυσικό χρειάστηκαν ιδιαίτερη επεξεργασία ώστε να ενταχθούν στην παρούσα εργασία.

Τέλος, ερευνήθηκαν, εις βάθος, τα διαθέσιμα αρχεία του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., καθώς και το διαθέσιμο προσωπικό αρχείο του Λεωνίδα Βαρδαρού.²

Έπειτα από την ολοκλήρωση της συγκέντρωσης και καταγραφής του υλικού, αρχικά έγινε η σύνταξη της παραστασιογραφίας των θιάσων και της δράσης τους με την καταγραφή των δημοσιευμένων κειμένων και κριτικών, σε ημερήσιο και περιοδικό ελληνικό Τύπο, βιβλία και θεατρικά προγράμματα. Στη συνέχεια καταγράφηκαν και οι περιόδους των θιάσων που έδρασαν τις θερινές θεατρικές περιόδους, στο χρονικό διάστημα που ερευνήθηκε. Οι καταγραφές αυτές επιβεβαιώθηκαν και εμπλουτίστηκαν από τα διαθέσιμα στοιχεία του αρχείου που έχει διασωθεί από τον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.

Στη συνέχεια καθώς η εργασία προχωρούσε, το πρώτο θέμα που προέκυψε ήταν αυτό της ταξινόμησης των εταιρικών θιάσων είτε αλφαβητικά, είτε ανά θεατρική περίοδο. Επιλέχθηκε τελικά η παρουσίαση των εταιρικών θιάσων που έδρασαν ξεχωριστά ανά χρονική περίοδο,³ αναφέροντας, στην πρώτη εμφάνιση του κάθε θιάσου τα στοιχεία της σύστασης του.⁴

Στην αρχή της κάθε θεατρικής περιόδου, πριν την παρουσίαση της δράσης των εταιρικών θιάσων, προβάλλεται επίσης μία σύντομη ανασκόπηση, με αναφορά σε γεγονότα που κρίθηκαν χρήσιμα να αναφερθούν για την εξεταζόμενη περίοδο έχοντας ως κύριο άξονα πάντα τον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. που άμεσα ή έμμεσα φαίνεται να επηρεάζει ή όχι τη δράση του. Εν συνεχεία παρουσιάζονται οι εταιρικοί θίασοι με αλφαβητική σειρά,⁵ περιλαμβάνοντας στοιχεία της παράστασης που επιλέχθηκε για την αντίστοιχη περίοδο, τις κριτικές, τους συντελεστές της παράστασης, καθώς και την περιοδεία, όπου αυτή καταγράφεται για τις θερινές παραστάσεις. Η εργασία κλείνει με την παράθεση, στα παραρτήματα, φωτογραφικού υλικού που περιλαμβάνει φωτογραφίες των συντελεστών, σκίτσα κοστουμιών, μακέτες των σκηνικών, εξώφυλλα των προγραμμάτων, αφίσες και άλλο χρήσιμο υλικό από τα επιμέρους διαθέσιμα στοιχεία των παραστάσεων.⁶

² Στο σύνολό τους, τα διαθέσιμα αρχεία που ερευνήθηκαν, αν και ελλιπή, αποδείχτηκαν μία σημαντική πηγή πληροφόρησης για τη καταγραφή.

³ Η κάθε χρονιά, χωρίζεται σε δύο θεατρικές περιόδους. Στο πρώτο μισό της κάθε χρονιάς περιλαμβάνονται οι ενάρξεις των παραστάσεων, από Ιανουάριο έως Μάιο και στο δεύτερο μισό, από Ιούνιο έως Δεκέμβριο. Η εργασία ξεκινά από την θεατρική περίοδο 1990-1991 και καταλήγει στην θεατρική περίοδο 1995-1996, μιας και η συγκεκριμένη περίοδος, περιλαμβάνει και τη θερινή περίοδο του 1995.

⁴ Καθώς υπάρχουν θίασοι οι οποίοι δρουν σε περισσότερες από μία θεατρικές περιόδους.

⁵ Αρχικά οι έχοντες ελληνική επωνυμία και στη συνέχεια οι έχοντες ξενόγλωσση.

⁶ Όπως τα εισιτήρια της παράστασης, προωθητικές κάρτες, κουπόνια εκπτώσεων.

Συμπερασματικά σε ό,τι αφορά τη παρούσα πρωτογενή έρευνα, η αναζήτηση του υλικού επιβεβαίωσε την ανάγκη στήριξης των νέων ερευνητών στον χώρο του θεάτρου, με εργαλεία που δυστυχώς στην παρούσα οικονομική συγκυρία, φαντάζονται ως άπιαστο όνειρο. Μία πολύτιμη πηγή, όπως ήδη αναφέρθηκε, ήταν το Κέντρο Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου (Θεατρικό Μουσείο), για χρόνια αλλά μέχρι και την στιγμή αυτή, παραμένει ερμητικά κλειστό, με τις αρχαιακές συλλογές να φθείρονται στο χρόνο. “Ανάσα” εντούτοις, σε αυτό το σχεδόν εχθρικά διαμορφωμένο περιβάλλον για τον ερευνητή, αποτελεί το αρχαιακό υλικό των ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών το οποίο αποτελεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, όχι απλά πολύτιμη, αλλά μοναδική πηγή άντλησης στοιχείων. Η εποχή που θα είναι πραγματικότητα η ψηφιοποίηση του συνόλου του ημερήσιου και του περιοδικού Τύπου, καθώς και του έντυπου υλικού, όπως τα θεατρικά προγράμματα και των οποίων η πρόσβαση θα μπορεί να είναι ελεύθερα προσβάσιμη, για τον κάθε ερευνητή μέσω διαδικτύου, πιστεύω ότι θα είναι μία χρυσή εποχή, τουλάχιστον, για την επιστήμη του θεάτρου.

Η διαδικασία συγκέντρωσης του υλικού για τη συγκεκριμένη εργασία, επιβεβαίωσε επίσης, την ανάγκη καταγραφής του συνόλου της ιστορίας και δράσης των εταιρικών θιάσων του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. Το ιδιαίτερο παραστασιολόγιο που επιλέγουν καθώς και ο ξεχωριστός τρόπος που λειτουργούν στο πλαίσιο του Οργανισμού εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αν μάλιστα αναλογιστεί κανείς τη παράλληλη δράση των υπόλοιπων ελεύθερων θιάσων και θεατρικών πεπραγμένων που καταγράφονται σε κάθε περίοδο.

1.1. Ανασκόπηση 1990-1991

Στον απολογισμό της θερινής περιόδου του έτους 1990, δεκαεπτά θέατρα λειτούργησαν σταθερά στην Αθήνα, ενώ εβδομήντα τέσσερις περίπου θίασοι φαίνεται να περιόδευσαν σ' όλη την Ελλάδα, με τον αριθμό των έργων που παρουσιάστηκαν να ξεπερνά τα ενενήντα. Τα πενήντα οκτώ ήταν κωμωδίες, με τον Αριστοφάνη να ξεχωρίζει ανάμεσα στους αρχαίους κλασικούς συγγραφείς. Επτά θίασοι από την Ελλάδα και τέσσερις από το εξωτερικό επέλεξαν τον Αριστοφάνη ενώ, αντίστοιχα, επτά θίασοι από την Ελλάδα και ένας από το εξωτερικό επέλεξαν τον Ευριπίδη.⁷

Τον Αριστοφάνη επέλεξε να παρουσιάσει την ίδια περίοδο και ο Οργανισμός Εταιρικών Θιάσων του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών. Η παράσταση του *Πλούτου*, από τον εταιρικό θίασο «Σχήμα», περιόδευσε σε όλη την Ελλάδα και την Κύπρο το καλοκαίρι του 1990. Η προσπάθεια του Ο.Ε.Θ., να ενισχύσει την ιδέα του εταιρισμού με το συγκεκριμένο σχήμα είναι σημαντική καθώς όπως αποδεικνύεται επιλέγεται μία μεγάλη παραγωγή, με έναν πολυπληθή θίασο, η οποία αντάξια θα μπορούσε να συναγωνιστεί τις παραγωγές του ελεύθερου θεάτρου, σε μία απαιτητική θεατρική περίοδο, όπως είναι η θερινή. Σε συνάντηση του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών με τους δημοσιογράφους εκείνη τη περίοδο,⁸ μεταξύ άλλων, τοποθετήθηκε σχετικά και ο εκπρόσωπος του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σ.Ε.Η., Γιάννης Καλατζόπουλος, αναφέροντας ότι: «*Το ελεύθερο θέατρο εισπράττει πανελλαδικά κάθε χρόνο 4 δισ. από την Εργατική Εστία, ενώ ο Οργανισμός Εταιρικών Θιάσων πήρε για να ενισχύσει τη συνεταιριστική προσπάθεια στο θέατρο (“Θέατρο Καισαριανής”, “Μοντέρνοι Καιροί”, “Ελεύθεροι Καλλιτέχνες”, “Νέα Πορεία”, “Θίασος Αιμίλιος Βεάκης”, “Ομάδα Θέαμα”, και φέτος το σχήμα που θα ανεβάσει τον “Πλούτο” με τον Σταύρο Παράβα, σε σκηνοθεσία Γιώργου Αρμένη)*».⁹

Τα οικονομικά δεδομένα, απασχόλησαν αρκετά στην συνέχεια τον εταιρικό θίασο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Σχήμα», καθώς η μεγάλη επιτυχία που κατέγραψε ο *Πλούτος*, συνοδεύτηκε από την μεγάλη έλλειψη πόρων που ταλαιπωρούσε τους Δήμους της χώρας. Κάπως έτσι συναντάμε τον Δήμο Αθηναίων, ως συμπαραγωγό της

⁷ Αδριανός Γεωργίου, «Κωμωδίες, δράματα, τραγωδίες, κομεντί, κωμειδύλλια, επιθεωρήσεις και πάλι κωμωδίες», περ. *Θεατρικά γεγονότα και ζητήματα* 4 (1990), σ. 5.

⁸ Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε την Δευτέρα 26 Μαρτίου 1999, βλ. Ανώνυμος, «Ψεύδη και διαστρεβλώσεις», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Μαρτίου 1990, σ. 26.

⁹ Ο.π.

παράστασης, με το κλείσιμο της περιοδείας, να χρωστά στον εταιρικό θίασο.¹⁰ Ο Δήμος Αθηναίων, όμως, δεν είναι ο μόνος που φαίνεται να είχε οικονομικές εκκρεμότητες, με τον θίασο, καθώς επίσης αδυναμία έγκαιρης πληρωμής έδειξαν και οι Δήμοι Ηλιούπολης, Βύρωνα και Ελευσίνας.¹¹ Οι οιωνοί βέβαια για την ζοφερή κατάσταση στα οικονομικά της τοπικής αυτοδιοίκησης, και των διαθέσιμων χρημάτων στον πολιτισμό, είχαν ήδη φανεί από ορισμένες ανακοινώσεις στον Τύπο που ανέφεραν τα προβλήματα των Δήμων, όπως της *ακύρωσης όλων των θεατρικών παραγωγών του Φεστιβάλ της Πάτρας για οικονομικούς λόγους*.¹² Παρ' όλες τις αντίξοες οικονομικές συνθήκες, που καταγράφονται, ο θίασος «Σχήμα» κατάφερε να υπερβεί τα παραπάνω εμπόδια και μάλιστα τελικά να εμφανιστεί στο Αρχαίο Ωδείο της Πάτρας, σ' ένα σημαντικό Φεστιβάλ που λίγο έλειψε να μην πραγματοποιηθεί εκείνη τη χρονιά.¹³ Χρήσιμο είναι να αναφερθεί ότι τα προβλήματα που καταγράφονταν εκείνη την περίοδο για την τοπική αυτοδιοίκηση «χρεώνονταν» στην «γενικότερη οικονομική δυσπραγία και του ειδικότερου “στενέματος” στην επιχορήγησή τους από το Υπουργείο Πολιτισμού»¹⁴ το οποίο το καλοκαίρι του 1990 δεν επιχορήγησε καθόλου το θεσμό των πολιτιστικών εκδηλώσεων των δήμων.¹⁵

1.2. Σχήμα και Πλούτος του Αριστοφάνη

Η παράσταση *Πλούτος* του Αριστοφάνη,¹⁶ έπειτα από πέντε χρόνια, επιστρέφει ξανά στην “οικογένεια” του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σ.Ε.Η.,¹⁷ αυτή τη φορά από τον θίασο «Σχήμα».¹⁸

¹⁰ Ανώνυμος «Χρωστάνε κι άλλα!...», εφημ. *Τα Νέα*, 15 Φεβρουαρίου 1991, σ. 28.

¹¹ Ανώνυμος, «Χιλιάδικα και σιωπή...», εφημ. *Τα Νέα*, 21 Μαρτίου 1991, σ. 30.

¹² Δηώ Καγγελάρη, «Γεύση χειμώνα», εφημ. *Έθνος*, 21 Ιουνίου 1990, σ. 26.

¹³ Όπως επιβεβαιώνεται από έγγραφο του αρχείου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. αλλά και από δημοσίευμα του *Βήματος* που τον εντάσσει στο πρόγραμμα του Διεθνούς Φεστιβάλ Πάτρας στις 23-24 Ιουλίου 1990, βλ. Ανώνυμος, εφημ. *Το Βήμα*, 1 Ιουλίου 1990, σ. 63.

¹⁴ Ο.π.

¹⁵ Ανώνυμος, «22.000 θεατές στους Βράχους», εφημ. *Τα Νέα*, 3 Οκτωβρίου 1990, σ. 29.

¹⁶ Τον *Πλούτο* του Αριστοφάνη επέλεξε να ανεβάσει την ίδια περίοδο και το «Θεατρικό Εργαστήρι» του Δημοτικού Θεάτρου Καβάλας, σε σκηνοθεσία Δημήτρη Ιωάννου. Έδωσε παραστάσεις στην περιφέρεια αλλά και στο αρχαίο θέατρο των Φιλιππων, όπου εμφανίστηκε και ο *Πλούτος* από τον «Σχήμα». Βλ. Αδριανός Γεωργίου, ό.π., σ. 6.

¹⁷ Τον *Πλούτο* του Αριστοφάνη παρουσίασε προγενέστερα, το καλοκαίρι του 1985, ο εταιρικός θίασος του Σ.Ε.Η.-Ο.Ε.Θ. «Ακτίνα». Βλ. Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 21 Ιανουαρίου 1985, σ. 2.

¹⁸ Στον εταιρικό θίασο «Σχήμα», η Διοικούσα Επιτροπή ήταν η εξής: Διοικητική Υπεύθυνος: Αλίκη Αλεξανδράκη, Οικονομικός Υπεύθυνος: Σπύρος Κωνσταντινίδης. Μέλη: Κώστας Ευριπιώτης, Νίκος Καραγιώργης, Στέλλα Κρούσκα, Γιώργος Λέφας, Πουλχερία Λουκά, Τάκης Μαργαρίτης, Γιάννης

Το προσύμφωνο που υπογράφει για την παράσταση ο Βιτσεντζάτος Κων/νος, ως εκπρόσωπος τότε του Ο.Ε.Θ. με τον σκηνοθέτη του έργου, τον Γιώργο Αρμένη, προμηνύει μία πολύ καλή οργάνωση.¹⁹ Το χρονικό διάστημα στο οποίο συμφωνείται η δράση του θιάσου²⁰ με το οποίο θα περιοδεύσει ο *Πλούτος* του Αριστοφάνη,²¹ ορίζεται από τις 10 Ιουνίου έως 30 Σεπτεμβρίου 1990.²²

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνδρομή, και μάλιστα από νωρίς, του Δήμου Αθηναίων και του ραδιοφωνικού σταθμού «Αθήνα 9,84» που αποτελούν βασικούς υποστηρικτές της παράστασης.²³ Σε σχετική ανακοίνωσή του στις 26 Ιανουαρίου του 1990, που δημοσιεύτηκε στα *Νέα*,²⁴ ο τότε δήμαρχος Αθηναίων, Νίκος Γιατράκος, «αναζητεί», από τις αρχές του έτους, τους ηθοποιούς που θα στελεχώσουν τον θίασο του *Πλούτου*.²⁵ Στο ίδιο δημοσίευμα προβάλλονται και οι πρώτοι βασικοί συντελεστές του θιάσου.

Οι συντελεστές, που εμφανίζονται εξ αρχής, πέραν του σκηνοθέτη Γιώργου Αρμένη, είναι η Λίλη Πεζανού στη σκηνογραφία και τα κοστούμια της παράστασης καθώς και ο Βαγγέλης Σειληνός στις χορογραφίες. Ο τελευταίος, μάλιστα, θα σχολιάσει σχετικά: «*Ευτυχία το κάλεσμα του Ο.Ε.Θ. Το κάλεσμα του Γιώργου Αρμένη. Η γνωριμία και η συνεργασία μου με ηθοποιούς - στρατιώτες. Εύχομαι το Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών να κάνει κι άλλες τέτοιες δουλειές στο μέλλον*».²⁶ Έπειτα από λίγους μήνες, τον Απρίλη του 1990, ανακοινώνεται ένας ακόμα βασικός συντελεστής

Μαυρίδης, Κώστας Μπάρας, Άννα Παντζέλη, Συμεών Πάτροκλος, Βάνα Πεφάνη, Αντώνης Ραμπαούνης, Ντόρα Σιμοπούλου, Μάνος Σταλάκης, Γιάννης Στεφόπουλος, Εύα Στυλάντερ, Εκπρόσωπος Ο.Ε.Θ.: Κυριάκος Κατριβάνος, Οργάνωση Παραστάσεων: Σταύρος Γαλάνης, Κώστας Βιτσεντζάτος. Πρόγραμμα παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη. «Θέατρο Σχήμα», Εταιρικός Θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., 1990.

¹⁹ Σύμφωνα με τις ανακοινώσεις της επερχόμενης παράστασης που καταγράφονται από τον Ιανουάριο του 1990 στον ελληνικό Τύπο. Βλ. Ανώνυμος, «Ο Δήμος Αθηναίων προσφέρει “Πλούτο”», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Ιανουαρίου 1990, σ.21.

²⁰ Ενώ ακόμα δεν έχει αποφασιστεί η επωνυμία, που θα λάβει ο θίασος, με το οποίο θα περιοδεύσει η παράσταση.

²¹ Ενώ στο δημοσίευμα αναφέρεται η επιλογή της μετάφρασης του Κώστα Βάρναλη, εντούτοις η μετάφραση που επιλέγεται για την παράσταση είναι αυτή του Τάσου Ρούσσου.

²² Σύμφωνα με τα αντίστοιχα έγγραφα στο αρχείο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.

²³ Ο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. ανακοινώνεται ότι θα καλύψει το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών της παραγωγής. Ο Δήμος Αθηναίων αναφέρεται ότι θα προαγοράσει παραστάσεις καλύπτοντας το υπόλοιπο ποσό και ο Ρ/Σ «Αθήνα 9,84» ότι θα αναλάβει το θέμα της προβολής και διαφήμισης της παράστασης.

²⁴ Βλ. Ανώνυμος, «Ο Δήμος Αθηναίων προσφέρει “Πλούτο”», ό.π.

²⁵ Οι ακροάσεις πραγματοποιήθηκαν στο θέατρο «Αλάμπρα», στις 5 και 12 Φεβρουαρίου 1990, στις 5 μ.μ.

²⁶ Σημείωμα του Βαγγέλη Σειληνού στο πρόγραμμα της παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη. «Θέατρο Σχήμα», Εταιρικός Θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., 1990.

–«έκπληξη»– που δεν είναι άλλος από τον δημοφιλή Σταύρο Ξαρχάκο²⁷ ο οποίος ετοιμάζει τη μουσική της Αριστοφανικής παράστασης. Ο ίδιος δηλώνει για τη συμμετοχή του σε αυτήν: «*Συγκλονισμένος, πάντα, από τον Αριστοφάνειο Λόγο, από τον διχασμό της δικής μου ψυχής αλλά και από τον διχασμό των τότε και των τώρα ψυχών των Ελλήνων, απέναντι στον ΠΛΟΥΤΟ, προσπάθησα να ακούσω τον ήχο λοιδωρίας της δικής μου και κάθε διχασμένης ψυχής, απέναντι στην επιθυμία και το μίσος για τον πλούτο*».²⁸

Τις πρώτες ημέρες του Μαΐου εμφανίζονται στον Τύπο και οι ανακοινώσεις για τις πρόβες²⁹ του *Πλούτου*, γνωστοποιώντας πια τον Εταιρικό Θίασο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. με την επωνυμία «Σχήμα»³⁰ ενώ αρχές Ιουνίου συνεχίζονται οι αναφορές, στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, για τις δοκιμές, σε εντατικό ρυθμό, του θιάσου που ετοιμάζεται να παρουσιαστεί σύντομα στην Αθήνα και την ελληνική περιφέρεια.³¹

Η συλλογική προσπάθεια που κατάβαλε ο θίασος, φαίνεται από το σημείωμα των ηθοποιών που συμμετείχαν. Μέσα από το σημείωμά του ο θίασος πρεσβεύει τη συλλογικότητα: «*Εμείς οι ηθοποιοί που αποτελούμε την θεατρική ομάδα (ΣΧΗΜΑ), ανταποκριθήκαμε με χαρά στο κάλεσμα του Ο.Ε.Θ. και του Σ.Ε.Η. για την δημιουργία αυτού του θιάσου. Όλοι από τον νεώτερο μέχρι τον μεγαλύτερο, πιστεύουμε πως το Θέατρο ανήκει στους ηθοποιούς. Οι ηθοποιοί πρέπει κάποτε να πάρουν τις τύχες του στα χέρια τους. Με στόχους την ποιότητα, την ανάπτυξη της θεατρικής τέχνης, και της συλλογικής δουλειάς, ελπίζουμε πως το αποτέλεσμα θα δικαιώσει τους κόπους και την πίστη μας. Ευχόμαστε ν' ακολουθήσουν κι άλλες τέτοιες ομάδες, με ακόμα υψηλότερους στόχους. Η επιτυχία τους θα είναι η δικαίωσή μας. Τέλος ευχαριστούμε τους συντελεστές της παράστασής μας, που δούλεψαν με αυταπάρνηση και ελάχιστη αμοιβή για την επιτυχία μας, τον Ο.Ε.Θ. που διέθεσε όλο του το κεφάλαιο και την*

²⁷ Ο γνωστός συνθέτης, εμφανίζεται την ίδια περίοδο να ασχολείται και με τη μουσική και της *Ιφιγένεια εν Ταύροις* που προετοίμαζε ο θίασος του «Θεσσαλικού» και η οποία πραγματοποιήθηκε τελικά το καλοκαίρι του 1991. Σε δημοσίευμα της εφημ. *Τα Νέα*, γίνεται επίσης αναφορά στην πολιτική του δράση, η οποία εγκαταλείπεται από τον ίδιο, καθώς και στην ενασχόλησή του με τη μουσική στο θέατρο η οποία μέχρι τότε περιορίζεται σε μία ακόμα Αριστοφάνεια κωμωδία. Ιππής από το Εθνικό Θέατρο, το 1968, σε σκηνοθεσία του Αλέξη Σολωμού. Βλ. Γιώργος Σαρηγιάννης, «Ο Ξαρχάκος συναντά την “Ιφιγένεια”», εφημ. *Τα Νέα*, 24 Απριλίου 1990, σ. 29.

²⁸ Σημείωμα του Σταύρου Ξαρχάκου στο πρόγραμμα παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη, ό.π.

²⁹ Το χρονικό διάστημα διάρκειας των προβών αναφέρεται από τον σκηνοθέτη Γ. Αρμένη ως «*τρεις μήνες εντατικής δουλειάς*». Βλ. Ανώνυμος, «“Πλούτος” κινηματογραφικός από τον Γιώργο Αρμένη», εφημ. *Τα Νέα*, 29 Ιουνίου 1990, σ. 25.

³⁰ Ανώνυμος, «*Άλλα κλείνουν και άλλα ανοίγουν*», εφημ. *Τα Νέα*, 8 Μαΐου 1990, σ. 31.

³¹ Ανώνυμος, «*Ετοιμάζεται ο “Πλούτος”*», εφημ. *Τα Νέα*, 12 Ιουνίου 1990, σ. 32.

εμπιστοσύνη του στην προσπάθειά μας, τον δήμο της Αθήνας και τον 9,84 που μας συμπαραστάθηκαν υλικά και ηθικά».³²

Παρ' ότι η διάθεση του θιάσου για συλλογικότητα είναι εμφανής, εντούτοις όταν ανάμεσα στα μέλη υπάρχουν ηχηρά ονόματα, η εξίσωση των μελών της ομάδας, τουλάχιστον από τον Τύπο, αποδεικνύεται σε κάθε περίπτωση δύσκολη. Έτσι ένα από τα ηχηρά ονόματα που συμμετέχουν, ο Σταύρος Παράβας στον ρόλο του Χρεμύλου θα απασχολήσει ιδιαίτερα τα δημοσιεύματα της εποχής. Μάλιστα, σε μία απόπειρα λογοπαιγνίου σ' ένα εξ αυτών, αναφέρεται ως «*πρώτο-αγωνιστής*».³³

Καθόλου τυχαία δε, ο Σ. Παράβας σχολιάστηκε ως *αγωνιστής* καθώς μέσα από τη δράση του ο θιάσος προσπάθησε να προβαλει τις δυσκολίες που συναντούν οι εταιρικοί θίασοι που πορεύονται με την ιδέα του συνεταιρισμού. Ο Γιώργος Αρμένης, έχοντας αναλάβει τη σκηνοθεσία της παράστασης, αναφέρει χαρακτηριστικά στους δημοσιογράφους για τους αγώνες των ηθοποιών του θιάσου μέσα από την παράσταση: «*Είναι μια δουλειά μέσα από την οποία οι καλλιτέχνες παλεύουν ενάντια στην πολιτιστική μας υποβάθμιση*».³⁴

Ο ίδιος, σκηνοθετικά αποφασίζει να τοποθετήσει την δράση του *Πλούτου* στη δεκαετία του '60, μία περίοδο, που όπως ο ίδιος αναφέρει, επηρεάστηκε από τον ελληνικό κινηματογράφο και το ύφος της εποχής που αυτή εκπροσωπούσε.³⁵ Σχετικά αναφέρει: «*Αρκετά ταλαιπωρήθηκε το έργο του Αριστοφάνη [τονίζοντας ότι ο Πλούτος είναι ξεκάθαρος, χωρίς να χρειάζεται σκηνοθετικά ευρήματα και περαιτέρω παρεμβάσεις στο κείμενο]. Φιλοδοξία μου ήταν το έργο να μοιάζει κινηματογραφικό, σα να γύριζα μια ταινία με καλό σενάριο και καλούς ηθοποιούς. Το ύφος, το ήθος, η αισθητική, ακόμη και η γλώσσα, αναγάγουν σε εκείνη την εποχή, που θα τη χαρακτήριζα σταυροδρόμι όπου αλλάζει προσωπείο η Ελλάδα. Διδάχτηκα από τον Σταύρο Παράβα, τον Βαγγέλη Σειληνό οι οποίοι έζησαν καλλιτεχνικά εκείνη την εποχή. Πιστεύω ότι το αποτέλεσμα είναι σημαντικό*».³⁶ Αντίστοιχη αναφορά στους συνεργάτες του κάνει ο σκηνοθέτης και στο πρόγραμμα της παράστασης λέγοντας: «*Ίσως ότι μας απέμεινε σήμερα είναι η περηφάνεια και το γινάτι μας. Τώρα που*

³² Σημείωμα με την υπογραφή από το «Θέατρο Σχήμα» στο πρόγραμμα της παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη, ό.π.

³³ Ανώνυμος, «“Πλούτος” κινηματογραφικός από τον Γιώργο Αρμένη», ό.π.

³⁴ Ο.π.

³⁵ Σε συνέντευξη Τύπου, ο Γιώργος Αρμένης, αναφέρει ότι «*τοποθέτησε το έργο μέσα στη 10ετία του '60 – εικαστικά, μουσικά – με τη φιλοδοξία να δημιουργήσει μια «κινηματογραφική» παράσταση*». Βλ. Ανώνυμος, «Ξεκίνημα με “Πλούτο” του Αριστοφάνη», εφημ. *Ελεύθερος Τύπος*, 5 Ιουλίου 1999.

³⁶ Ανώνυμος, «“Πλούτος” κινηματογραφικός από τον Γιώργο Αρμένη», ό.π.

πληρώνουμε τα λάθη μας. Η παράσταση ευτύχησε να 'χει μαζί της καλλιτέχνες που μέστωσαν μέσα στο όνειρο. Τον Σταύρο Παράβα, τον Σταύρο Ξαρχάκο, τον Βαγγέλη Σειληνό. Καλλιτέχνες που κουβαλούν την υπερηφάνεια της εποχής τους. Και που είναι από εκείνους που μπορούν να μας δείξουν πώς να περάσουμε απέναντι».³⁷

➤ **Ο Πλούτος γίνεται «πλουσιότερος» από το κοινό... μα «φτωχότερος» από το δημόσιο.**

Ο –τότε- πρόεδρος του Σ.Ε.Η., Γιάννης Καλατζόπουλος, παρουσία όλου του θιάσου «Σχήμα», εκπροσώπων του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., της προέδρου του Πνευματικού Κέντρου Αθηνών, Έλλης Ευαγγελίδου, και άλλων, μίλησε στους δημοσιογράφους για τον απολογισμό της παράστασης του *Πλούτου*. Η παράσταση αποδείχθηκε πολύ επιτυχημένη θεατρικά, προσφέροντας τα μέγιστα στα πολιτιστικά δρώμενα της περιόδου. Η επιτυχία αυτή φαίνεται μάλιστα να εξαργυρώθηκε και εισπρακτικά αποδεικνύοντας έμπρακτα πώς η εταιρικότητα, στο θέατρο, μπορεί να αποδειχθεί κερδοφόρα τόσο καλλιτεχνικά, όσο και οικονομικά. Ο Γ. Καλατζόπουλος αναφέρει σχετικά: «αποδεικνύει ότι ο συνεταιριστικός τρόπος οργάνωσης του θιάσου μπορεί και παράγει καλό θέατρο».³⁸

Η επιτυχία του *Πλούτου* αποδεικνύεται κι από τα νούμερα που αποτυπώνονται στους απολογισμούς των Φεστιβάλ στα οποία φιλοξενήθηκε. Ενδεικτική είναι η συμμετοχή του θιάσου στο Φεστιβάλ «Στη σκιά των Βράχων» του Βύρωνα Υμηττού.³⁹ Κατεγράφησαν 22.000 θεατές οι οποίοι παρακολούθησαν,⁴⁰ από τις 27 Αυγούστου ως 16 Σεπτεμβρίου 1990, πέντε θεατρικές παραστάσεις ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγεται και ο *Πλούτος*.⁴¹

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω τέλη Σεπτεμβρίου του 1990, ο πρόεδρος του Σ.Ε.Η., Γιάννης Καλατζόπουλος, έκανε ένα σύντομο απολογισμό της μακράς καλοκαιρινής επιτυχίας του εταιρικού θιάσου «Σχήμα». Μεταξύ άλλων ανέφερε τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισαν για την επιτυχία του *Πλούτου*, «η συνεργασία του θιάσου με τον Δήμο Αθηναίων, κάτι που ευχήθηκαν όλοι να συνεχιστεί και στο μέλλον».⁴² Λίγους

³⁷ Σημείωμα του Γιώργου Αρμένη στο πρόγραμμα της παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη, ό.π.

³⁸ Ανώνυμος, ««Πλούτος» στο Ηρώδειο», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 28.

³⁹ Το Φεστιβάλ συμπεριλάμβανε στο πρόγραμμα του πέντε θεατρικές παραστάσεις (τρεις από ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. και μία του Θεάτρου Τέχνης), τέσσερις συναυλίες και μία έκθεση γλυπτικής (με γλυπτά του Πάνου Παπαπάνου).

⁴⁰ 17.853 εισιτήρια

⁴¹ Ανώνυμος, «22.000 θεατές στους Βράχους», ό.π.

⁴² Ανώνυμος, ««Πλούτος» στο Ηρώδειο», ό.π.

μήνες μετά και ενώ έχει φτάσει το 1991, οι ευχές των μελών του θιάσου μοιάζουν να είναι μακρινό παρελθόν καθώς στα οικονομικά στοιχεία του Δήμου Αθηναίων εμφανίζονται ελλείψεις που εμποδίζουν την αποπληρωμή των συμφωνηθέντων.⁴³ Μα δυστυχώς ο Δήμος Αθηναίων δεν φαίνεται να είναι ο μοναδικός Δήμος που «αιμορραγεί» οικονομικά παρά τις εισπρακτικές επιτυχίες που εμφανίζουν οι Δήμοι με την αθρόα συμμετοχή του κοινού στα πολιτιστικά δρώμενα που διοργανώνουν. Κάπως έτσι ένας εκ των ηθοποιών του θιάσου, ο Μάνος Στακάλης, «συνεχίζοντας» τον ρόλο που ενσάρκωνε στον *Πλούτο*, ως ένας άλλος σύγχρονος Ερμής, παραδίδει στους ιθύνοντες το «μήνυμα» του θιάσου, με μία επιστολή που σημειώνει χαρακτηριστικά τα εξής: «*Τέσσερα εκατομμύρια οφείλει ο δήμος στο θιάσό μας*»,⁴⁴ τονίζοντας ότι κανένας συντελεστής δεν έχει εξοφληθεί εξαιτίας αυτών των οφειλών. Αντίστοιχα όμως χρήματα χρωστούσαν και άλλοι Δήμοι, και πιο συγκεκριμένα οι Δήμοι Ηλιούπολης, Βύρωνα και Ελευσίνας που επίσης χρωστούσαν αντίστοιχα στο θιάσο 500 χιλ., 400 χιλ. και 500 χιλ. δρχ.⁴⁵

Σε ό,τι τέλος αφορά τις κριτικές για την παράσταση, οι κριτικοί του θεάτρου, πλήν ελαχίστων, καθώς και το κοινό, «αγκάλιασαν» και ξεχώρισαν τον πολυάριθμο θιάσο «Σχήμα» και τον Αριστοφανικό *Πλούτο* τους. Η μετάφραση του Τάσου Ρούσου⁴⁶ κρίθηκε πολύ θετικά από το σύνολο των κριτικών, χαρακτηρίζοντας την άλλοτε ως «γερό σκελετό»⁴⁷ για την μετουσίωση της παράστασης και άλλοτε «ρέουσα, αστική, σωφρόνως τολμηρή».⁴⁸ Ο ίδιος ο μεταφραστής ανέφερε στο πρόγραμμα της παράστασης για τον *Πλούτο*: «*Η πλούσια, χυμώδης γλώσσα του ισχυροποιεί το ρεαλισμό και τους στόχους του: την τέρψη και τη διαπαιδαγώγηση του κοινού. Γιατί το επιχείρημα της Πενίας ότι η φτώχεια κι η στέρηση ωφελούν ουσιαστικά τον άνθρωπο, όσο κι αν φαίνεται παράλογο και παράδοξο, είναι βασικά ορθό, διαθέτει τη διαχρονική επικαιρότητα της αλήθειας*».⁴⁹

⁴³ Ανώνυμος, «Χρωστάνε κι άλλα!...», ό.π.

⁴⁴ Ανώνυμος, «Χιλιάδικα και σιωπή...», ό.π.

⁴⁵ Ο.π.

⁴⁶ Ο Κώστας Γεωργουσόπουλος, αναφέρει στην κριτική της παράστασης: «*Νομίζω ότι είναι η πρώτη φορά που ο καλός αυτός μεταφραστής καταπιάνεται με τον Αριστοφάνη*». Βλ. Κώστας Γεωργουσόπουλος, «“Πλούτος”»: Αριστοφάνης γραφικός», εφημ. *Τα Νέα*, 4 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 29.

⁴⁷ Λέανδρος Πολενάκης, «Από τον κύκλο της Αττικής κωμωδίας: “Πλούτος” του Αριστοφάνη με το θέατρο “Σχήμα”», εφημ. *Η Αυγή*, 9 Αυγούστου 1990.

⁴⁸ Η κριτική του Γιάννη Βαρβέρη, «Υβρις του πλούτου και της νίκης: Πλούτος στη Ρεματιά-Πέρσαι στην Επίδαυρο» που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Η καθημερινή*, 22 Ιουλίου 1990, εμπεριέχεται στο Γιάννης Βαρβέρης, *Η κρίση του θεάτρου, Γ'. Κείμενα θεατρικής κριτικής 1989-1994*, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1995, σ. 81.

⁴⁹ Πρόγραμμα της παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη, ό.π.

Θετικά κρίθηκαν και οι άλλοι βασικοί συντελεστές της παράστασης, όπως ο Βαγγέλης Σειληνός και οι χορογραφίες που δημιούργησε καθώς και ο Σταύρος Ξαρχάκος που έδωσε αβίαστα με τη μουσική του επένδυση τον τόνο της λυρικότητας στην Αριστοφανική παράσταση. Ο θίασος των ηθοποιών επίσης ευτύχησε έχοντας στο δυναμικό του τον Σταύρο Παράβα, έναν πολύ καλά δοκιμασμένο ηθοποιό σε Αριστοφανικούς ρόλους. Παράλληλα, όμως, σημαντικό κρίνεται ότι ξεχωρίζουν και οι υπόλοιποι ηθοποιοί του θιάσου, παλαιότεροι αλλά και νέοι. Έτσι εμφανίζονται όλοι οι συντελεστές του θιάσου να συντελούν στο αποτέλεσμα που χαρακτηρίζει θετικά την παράσταση: «*Στέρεα συγκροτημένη στη μορφή, με στόχο να επικοινωνήσει με το πλατύ κοινό, το αριστοφανικό κείμενο και η απόλυτα θεμιτή εκσυγχρονιστική ερμηνεία του, η παράσταση του «Σχήματος» βοηθήθηκε από τους συντελεστές της*».⁵⁰

Τέλος, σε ό,τι αφορά τον Γιώργο Αρμένη που ευθύνεται για τη τελική σύνθεση του θιάσου και του αποτελέσματος, ο *Πλούτος* του ήταν, όπως αναφέρθηκε εκείνη την εποχή: «*μια εκδοχή που ίσως να την έχουμε ανάγκη σήμερα που η αναβίωση του αρχαίου δράματος και της αττικής κωμωδίας έχουν τόσο ταλαιπωρηθεί*».⁵¹ Η σκηνοθεσία του «*θέλησε –και πέτυχε– να συνδυάσει ύφος, ρυθμό και γενική γραμμή της παράδοσης του “Θεάτρου Τέχνης”, το πανηγυρικό στοιχείο, “μπολιάζοντάς το” μ’ επιθεωρησιακά μοτίβα, πράγμα που σε γενικές γραμμές απέδωσε*».⁵²

Χαρακτηριστικό της θέσης του *Πλούτου*, ανάμεσα στις παραστάσεις της περιόδου, είναι και το δημοσίευμα στα πλαίσια κριτικής που άσκησε ο Κώστας Γεωργουσόπουλος στα *Νέα*, για τις παραστάσεις *Ημέρωμα της στρίγγλας* από τη «*Νέα Εταιρία Θεάτρου*» και *Ματωμένο Γάμο* σε σκηνοθεσία του Γιώργου Ρεμούνδου. Ο ίδιος, κρίνοντας τις παραστάσεις αυτές, χρησιμοποιεί ως σημείο αναφοράς τον *Πλούτο* του εταιρικού θιάσου «*Σχήμα*». Χαρακτηριστικά αναφέρει: «*Με αυστηρότερο τόνο θα ήθελα να αναφερθώ και στην παράσταση που είδα στο Πάρκο Ελευθερίας του Δήμου Αθηναίων, μια από τις πολυποίκιλες παραστάσεις που φιλοξενήθηκαν εκεί. Εδώ ως παρένθεση θα ήθελα να επισημάνω τον κίνδυνο που περικλείει για μερικά καλά και υψηλού επιπέδου συγκροτήματα, όπως ο Εταιρικός θίασος που ανέβασε τον “Πλούτο” π.χ. να συναγελάζονται με ερασιτεχνικά, παιδαριώδη και κακόγουστα ευκαιριακά μαζώματα στον ίδιο χώρο, όπου δωρεάν και για λόγους δημαρχιακής πελατείας*

⁵⁰ Θυμέλη, «“Πλούτος” με το εταιρικό “Σχήμα” του ΣΕΗ», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 17 Ιουλίου 1990.

⁵¹ Γιώργος Μουργής, «Ο επίκαιρος Αριστοφάνης και η άποψη του Γ. Αρμένη», εφημ. *Η Εποχή*, 15 Ιουλίου 1999, σ. 20.

⁵² Λεάνδρος Πολενάκης, ό.π.

συνωθούνται γειτόνισσες με τσόκαρα, μωρά που γκρινιάζουν, περαστικοί μοτοσικλετιστές και υπάλληλοι του δήμου». ⁵³

➤ **Συντελεστές Παράστασης.** ⁵⁴

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	Τάσος Ρούσσος
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ.....	Γιώργος Αρμένης
ΜΟΥΣΙΚΗ.....	Σταύρος Ξαρχάκος
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Λίλη Πεζανού
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΑ.....	Βαγγέλης Σειληνός
ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ.....	Γιάννης Ρήγας

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΧΡΕΜΥΛΟΣ.....	Σταύρος Παράβας
ΚΑΡΙΩΝ (ΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΕΜΥΛΟΥ).....	Γιώργος Λέφας
ΠΛΟΥΤΟΣ.....	Σπύρος Κωνσταντινίδης
ΒΛΕΨΙΔΗΜΟΣ.....	Τάκης Μαργαρίτης
ΠΕΝΙΑ.....	Ντόρα Σιμοπούλου
ΑΚΟΛΟΥΘΟΙ ΠΕΝΙΑΣ.....	Κώστας Ευριπιώτης, Γιάννης Στεφόπουλος
ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΧΡΕΜΥΛΟΥ.....	Βάννα Πεφάνη
ΓΙΟΣ ΤΟΥ.....	Κώστας Μπάρας
ΔΙΚΑΙΟΣ ΑΝΤΡΑΣ.....	Χάρης Λογγαράκης
ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ.....	Στέλλα Κρούσκα
ΓΙΟΣ ΤΟΥ.....	Γιάννης Μαυρίδης
ΣΥΚΟΦΑΝΤΗΣ.....	Κώστας Ευριπιώτης
ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ.....	Άννα Παντζέλη
ΓΡΙΑ.....	Αλίκη Αλεξανδράκη
ΥΠΗΡΕΤΡΙΑ ΤΗΣ.....	Ντόρα Σιμοπούλου
ΝΕΟΣ.....	Αντώνης Ραμπαούνης
ΕΡΜΗΣ.....	Μάνος Σταλάκης
ΙΕΡΕΑΣ ΤΟΥ ΔΙΑ.....	Κώστας Μπάρας
ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΕΣ.....	Εύα Στυλάντερ
	Άννα Παντέλη
	Πουλχερία Λουκά
ΧΟΡΟΣ.....	Μάνος Σταλάκης, Αντώνης Ραμπαούνης, Κώστας Ευριπιώτης, Γιάννης Στεφόπουλος, Κώστας Μπάρας, Νίκος Καραγιώργης, Σίμων Πάτροκλος, Γιάννης Μαυρίδης, Χάρης Λογγαράκης, Εύα Στυλάντερ, Άννα Παντζέλη, Στέλλα Κρούσκα, Βάννα Πεφάνη, Πουλχερία Λουκά.

ΦΩΤΙΣΜΟΙ.....	Γιάννης Ρήγας
ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΣΚΗΝΗΣ.....	Χρήστος Βιτσεντζάτος, Γρηγόρης Ζωγράφος
ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ – ΦΩΤΙΣΤΗΣ.....	Κώστας Κολιοφώτης
ΒΟΗΘΟΣ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΥ – ΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΟΥ.....	Κώστας Πέττας
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.....	Perfectness Φιλένη Ευθυμιάτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

⁵³ Κώστας Γεωργουσόπουλος, «Θλιβερά συμπτώματα», εφημ. *Τα Νέα*, 11 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 31.

⁵⁴ Οι συντελεστές της παράστασης όπως εμφανίζονται στο πρόγραμμα της παράστασης *Πλούτος* Αριστοφάνη, ό.π.

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1990.**

Ο *Πλούτος* «ταξίδεψε» σε όλη την Ελλάδα καθώς και στην Κύπρο. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι περιοχές που φιλοξένησαν την παράσταση. Επιπρόσθετα, στα πρακτικά του Ο.Ε.Θ., πέρα των παρακάτω, καταγράφονται οι παραστάσεις του θιάσου σε Κατερίνη, Κέρκυρα, Κομοτηνή–Ξάνθη, Λάρισα, Νίκαια και Ν. Φιλαδέλφεια.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
5 Ιουλίου	Μυτιλήνη	Πρώτη Παράσταση <i>Πλούτου</i>	«Ελεύθερος Τύπος», 05/07/1990
9 – 10 Ιουλίου, 9:00 μ.μ.	Θέατρο Ρεματιάς του Χαλανδρίου	Οι πρώτες παραστάσεις του Θιάσου στην περιοχή Αττικής	«Το Βήμα», 08/07/1990, σελ.64
16 – 17 Ιουλίου, 9:00 μ.μ.	Βεάκειο Θέατρο		«Το Βήμα», 15/07/1990, σελ.60
23 - 24 Ιουλίου	Αρχαίο Ωδείο της Πάτρας	Διεθνές Φεστιβάλ της Πάτρας	«Το Βήμα», 01/07/1990, σελ.63
26 - 27 Ιουλίου	Πάρκο Ελευθερίας	Η είσοδος ήταν ελεύθερη στο κοινό ⁵⁵	«Το Βήμα», 22/07/1990, σελ.56
17 Αυγούστου	Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ηλιούπολης		«Το Βήμα», 12/08/1990, σελ.46
27 Αυγούστου, 9:00 μ.μ.	Βύρωνα Υμηττού	Φεστιβάλ «Στη σκιά των Βράχων» (27 Αυγούστου έως 16 Σεπτεμβρίου).	«Τα Νέα», 03/10/1990, σελ.29
			«Η Αυγή», 05/07/1990, σ. 11
29 Αυγούστου	Θέατρο Νταμάρι Βριλησίων	«Φεστιβάλ Βριλησίων» (23 Αυγούστου έως 11 Σεπτεμβρίου).	«Τα Νέα», 20/08/1990, σελ.24
			«Η Αυγή», 05/07/1990, σ. 11
2 Σεπτεμβρίου, 9:00 μ.μ.	Στους Φιλίππους		«Τα Νέα», 02/09/1990, σελ.62
8 Σεπτεμβρίου, 8:30 μ.μ.	Ελευσίνα (Αρχαιολογικός χώρος)	Ο Δήμος Ελευσίνας οργάνωσε για 15 ¹¹ συνεχή χρονιά, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις «Αισχύλεια», με έναρξη εκδηλώσεων στις 26 Αυγούστου.	«Τα Νέα», 25/08/1990, σελ.21
			«Το Βήμα», 02/09/1990, σελ.63

⁵⁵ Ανώνυμος, «Για να ξεδιψάσετε: Στο Πάρκο», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Ιουλίου 1990, σ. 27.

15 Σεπτεμβρίου	Ανοιχτό Θέατρο του Άλσους Αιγάλεω	Ένας νέος φιλόδοξος πολιτιστικός θεσμός που έφερε τη σφραγίδα του Μάνου Χατζιδάκι ως καλλιτεχνικού συμβούλου και του Δήμου Αιγάλεω ως διοργανωτή. Οι εκδηλώσεις ξεκίνησαν από τις 26 Αυγούστου στο νεοϊδρυθέν Ανοιχτό Θέατρο Άλσους Αιγάλεω.	«Τα Νέα», 20/08/1990, σελ.24
30 Σεπτεμβρίου	Ηρώδειο	Μετά από 33 επιτυχείς παραστάσεις στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα και σε άλλες πόλεις, ο <i>Πλούτος</i> έκλεισε στο Ηρώδειο τη θερινή του περιοδεία.	«Ελεύθερος Τύπος», 05/07/1990

2.1. Ανασκόπηση 1991-1992

Η περίοδος 1991-'92 φέρνει αλλαγές στις επιχορηγήσεις θιάσων του ελεύθερου θεάτρου. Το 1991, νέα μέλη συγκροτούν την επιτροπή του ΥΠ.ΠΟ. θέτοντας, με νέες προτάσεις, θέματα αναμόρφωσης των επιχορηγήσεων των θιάσων σε μία προσπάθεια ενίσχυσης των πολιτιστικών δρώμενων της χώρας.⁵⁶ Το νέο σύστημα που εφαρμόζεται, επανατοποθετεί τις σχέσεις θιάσων-πολιτείας, επηρεάζοντας ως ένα βαθμό, τα θεατρικά δρώμενα της χώρας.

Τα παραπάνω οδήγησαν, όπως είναι φυσικό, στην αλλαγή του συστήματος επιχορήγησης του ελεύθερου θεάτρου που λάμβανε μέρος τα προηγούμενα χρόνια. Έτσι το 1991 εισάγεται για πρώτη φορά η επιχορήγηση από το ΥΠ.ΠΟ. με βάση τον διετή προγραμματισμό των θιάσων.⁵⁷ Η απόφαση αυτή στόχο είχε να υποστηρίξει θιάσους που θα είχαν να προσφέρουν ένα συγκροτημένο δραματολόγιο με τουλάχιστον δύο παραστάσεις μέσα στην περίοδο, σε μία προφανή προσπάθεια βελτίωσης των προσφερόμενων θεατρικών προτάσεων στο κοινό.

2.2. Ανασκόπηση 1992-1993

Μέσα στο γενικότερο κλίμα προσπάθειας ενίσχυσης των θιάσων στην ελληνική θεατρική σκηνή, ο Οργανισμός Εταιρικών Θιάσων του Σ.Ε.Η. επιστρέφει το καλοκαίρι του 1992 ενισχύοντας τη θεατρική περίοδο με τρεις νεοσύστατους εταιρικούς θιάσους. Ο Αριστοφάνης επιλέγεται και πάλι -έπειτα από την επιτυχία του *Πλούτου* το 1990 από το «Σχήμα»- αυτή τη φορά με τις *Εκκλησιάζουσες* του εταιρικού θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Ράμπα». Την ίδια περίοδο, συστήνονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα οι *Εταιρικοί Διάλογοι* του Λουκιανού από τον εταιρικό θιάσο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Πλανήτες». Τέλος, την περίοδο αυτή στηρίχθηκε από τον Οργανισμό η παράσταση *Αι δύο ορφαναί* των Αντόλφ ντ' Ενερί και Εζέν Κορμόν από τον

⁵⁶ Ανώνυμος, «Παρεμβάσεις», περ. *Θεατρικά γεγονότα και ζητήματα* 6-7 (1991), σ. 59.

⁵⁷ Τον Δεκέμβριο του 1991 εφαρμόζεται για πρώτη φορά η διετής επιχορήγηση και αφορά την περίοδο 1991-'93. Η ετήσια επιχορήγηση φυσικά παραμένει, αν και αργότερα, για την περίοδο 1993-'94 παρατηρήθηκε περικοπή στο χρηματικό ποσό που διατέθηκε στους θιάσους ετήσιας επιχορήγησης, σε αντίθεση με την αντίστοιχη αύξηση του ποσού που δόθηκε για την περίοδο 1993-'95 στους θιάσους που δικαιούνταν διετή επιχορήγηση, βλ. Β. Γεωργακοπούλου, «Περισσότερα χρήματα σε λιγότερους θιάσους: Οι κρατικές επιχορηγήσεις στο θέατρο», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 18 Δεκεμβρίου 1993.

εταιρικό θίασο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο της Γελιοιότητας», που θα απασχολήσει με τις επιτυχίες του την θεατρική σκηνή και στις επόμενες θεατρικές περιόδους, όπως θα δούμε και στη συνέχεια της παρούσας εργασίας.

Σε ό,τι αφορά το αρχαίο δράμα, το καλοκαίρι του 1992, είκοσι πέντε παραστάσεις τραγωδίας και κωμωδίας παρουσιάστηκαν στις ελληνικές σκηνές. Από τις είκοσι πέντε παραστάσεις, οι δέκα ήταν σε επανάληψη και οι δέκα πέντε νέες. Οι παραστάσεις, αριθμητικά, ανά συγγραφέα ταξινομούνται ως εξής:⁵⁸

Αισχύλος	Σοφοκλής	Ευριπίδης	Αριστοφάνης	Πλάυτος	Λουκιανός
3	5	7	8	1	1

Ανάμεσα στις παραπάνω παραστάσεις ο εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., «Ράμπα» πρωταγωνιστεί. Χαρακτηριστικά ο Βασίλης Αγγελικόπουλος, μέσω του *Βήματος*, μήνες πριν την παρουσίαση του έργου, αναφέρεται στη σύνθεση του θιάσου δίνοντας με αυτόν τον τρόπο το κλίμα προσδοκιών για το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα της παράστασης. Ο ίδιος αναφέρει σχετικά: «*Με πρωταγωνιστές καλούς ηθοποιούς*».⁵⁹

Ιδιαίτερη μνεία στον Τύπο γίνεται όμως και στην *απομυθοποίηση* του μελοδράματος του 19^{ου} αιώνα, με την παράσταση *Αι δύο ορφαναί* που ετοίμασε ο εταιρικός θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο της Γελιοιότητας»: «*Η παράσταση θα παιχτεί “στην κόψη του ξυραφιού, μεταξύ σοβαρού και γελοίου”, λένε, αλλά με άνδρες μόνο σε όλους τους ρόλους*».⁶⁰ Κάπως έτσι, λοιπόν, οι εταιρικοί θίασοι του Οργανισμού κατακτούν μία σημαντική θέση ανάμεσα στα θεατρικά δρώμενα της θερινής θεατρικής περιόδου που ξεχωρίζουν. Τα δημοσιεύματα, του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, μαρτυρούν τα παραπάνω:

✠ «*Εφέτος, όπως ίσως προσέξατε, ο Λυκαβηττός μας έδωσε μερικές από τις πιο διασκεδαστικές παραστάσεις του καλοκαιριού, τότε με τους θιάσους του ΣΕΗ και τότε με τα ΔΗΠΕΘΕ που όσο πάνε, αποκτούν και ένα πιο επαγγελματικό ύφος*».⁶¹

✠ «*Θεατρικά αποδοτικό ήταν το εγχείρημα του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών να χρηματοδοτήσει φέτος το καλοκαίρι τρεις εταιρικούς θιάσους*».⁶²

⁵⁸ Βασίλης Αγγελικόπουλος, «Αρχαίο δράμα... πληθωριστικό», εφημ. *Το Βήμα*, 31 Μαΐου 1992, σ. 48.

⁵⁹ Ο.π.

⁶⁰ Ανώνυμος, «Κωμωδίες στον Λυκαβηττό», *Το Βήμα*, 26 Ιουλίου 1992, σ. 35.

⁶¹ Ροζίτα Σάκου, «“Ορνιθες” γεμάτοι. Αριστοφάνης-Από το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ρόδου-Στο Λυκαβηττό», εφημ. *Απογευματινή*, 3 Σεπτεμβρίου 1992, σ. 22.

✠ «Ο εταιρικός θιάσος του ΣΕΗ, ο της Γελοιότητας επονομαζόμενος, όπως άλλωστε και οι άλλοι δύο του συνώνυμου οργανισμού, τα κατάφερε».⁶³

2.3. Θέατρο της Γελοιότητας και *Αι δύο ορφανά των Αντόλφ ντ’ Ενερί και Εζέν Κορμόν*

➤ Το «Θέατρο της Γελοιότητας».

Το 1988 μια ομάδα ηθοποιών, αποφοίτων διαφόρων δραματικών σχολών (Θέατρο Τέχνης, Εθνικό Θέατρο, Σχολή Θεοδοσιάδη, Κατσέλη κ.λπ.), ιδρύουν τον θιάσο «Εθελοντές».⁶⁴ Η επωνυμία του θιάσου χαρακτηρίζει τα μέλη ως οραματιστές – εθελοντές στον χώρο του θεάτρου. Σκοπός του θιάσου ήταν να εισφέρει στον πολιτισμό με παρεμβάσεις, πρωτοβουλίες και δραστηριότητες οι οποίες προάγουν τον κοινωνικό, παιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα της θεατρικής δημιουργίας. Στα έργα που ανέβασαν οι «Εθελοντές» συγκαταλέγονται οι *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη, η *Βαβυλωνία* του Δ. Βυζάντιου (για έξι θεατρικές περιόδους) και *Ο Σάκης ο θείος και το κόμμα* του Γ. Αρμένη.

Το 1992 ο θιάσος μετονομάστηκε σε «Θέατρο της Γελοιότητας».⁶⁵ Με μία επιστολή προς τον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., ο θιάσος παρουσιάζει την ταυτότητα του θιάσου, αποκαλύπτοντας, ουσιαστικά, τις σκέψεις και τις ιδέες των εταίρων που οδήγησαν στη δημιουργία του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο της Γελοιότητας».^{66, 67} Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Είμαστε όλοι ηθοποιοί που μετράμε

⁶² Θυμέλη, «Εταιρικοί διάλογοι» από τους “Πλανήτες”, εφημ. *Ριζοσπάστης*, 29 Σεπτεμβρίου 1992.

⁶³ Ανώνυμος, «Κάτι μεταξύ σοβαρού και αστείου. Παλιού αλλά νέου», περ. *Ένα*, 1 Οκτωβρίου 1992.

⁶⁴ Σε σχετική επιστολή του εταιρικού θιάσου «Θέατρο της Γελοιότητας», προς το Συμβούλιο του Ο.Ε.Θ., με ημερομηνία 26 Μαρτίου 1996, αναφέρεται ότι το 1988 ιδρύθηκε ο εταιρικός θιάσος, με την επωνυμία «Νέοι Εθελοντές».

⁶⁵ Όπως αναφέρεται στο έγγραφο αίτησης συνεργασίας του εταιρικού θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Εθελοντές» προς το Συμβούλιο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., με ημερομηνία 21 Ιανουαρίου 2013 (Αρχείο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.).

⁶⁶ Ο θιάσος εμφανίζεται στη μορφή ομόρρυθμης εταιρείας με την επωνυμία «Τ. Χρυσικάκος και ΣΙΑ Ο.Ε.» και τον διακριτικό τίτλο «Θέατρο της Γελοιότητας», όπως καταγράφεται στα πρακτικά του αρχείου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. (συστάσεις εταιρείας με ημερομηνίες 19 Μαΐου 1992, 24 Ιουνίου 1992, 13 Ιουλίου 1993 και 17 Δεκεμβρίου 1993. Εταίροι ήταν οι: Τάκης Χρυσικάκος, Μιχαήλ Γούναρης, Γεώργιος Βερτσώνης, Ιωάννης Ευδαίμων, Ελευθέριος Λουκαδής, Ζαχαρίας Αγγουράκης, Αργύρης Παυλίδης, Χαράλαμπος Σαρουγιαννίδης, Δημήτριος Πετρόπουλος, Γεώργιος Ρήγας (αν και σε επιστολή του θιάσου χωρίς ημερομηνία αναφέρεται ότι οι εταίροι ήταν οκτώ από την αρχή της σύστασης: «Εμείς είμαστε ουσιαστικά εταιρικός θιάσος του ΣΕΗ δηλαδή οκτώ εταίροι, οι ίδιοι από την αρχή»). Χρήσιμο είναι επίσης ν’ αναφερθεί ότι το «Θέατρο της Γελοιότητας», σε επιστολή του προς το συμβούλιο του Ο.Ε.Θ., με ημερομηνία 7 Μαρτίου 1995, αναφέρει ότι ο «Θιάσος της Γελοιότητας»,

κάποιες δεκαετίες στο θέατρο, έχοντας όλοι να επιδείξουμε συνεχή δράση στο θεατρικό γίγνεσθαι μέσα από προσπάθειες σύμφωνες με το πνεύμα και τους σκοπούς του Ο.Ε.Θ. Σ' αυτή την αλλοτριωμένη εποχή του νέου πολιτιστικού μεσαίωνα που περνάμε, όπου οι αξίες και οι ποιότητες αντιστρέφονται και όλα θυσιάζονται στο βωμό του κέρδους, θέλουμε να πάμε κόντρα στο ρεύμα των καιρών, γιατί εμείς το κέρδος το μετράμε με άλλα μέτρα και σταθμά. [...] Το θέατρο για μας είναι ανάγκη συλλογικής έκφρασης. Αυτή η προσπάθεια είναι ΙΔΕΑ, είναι για μας τρόπος ζωής, είναι η ΔΟΥΛΕΙΑ ΜΑΣ! Και σίγουρα η επίμονη προσήλωση στις αρχές μας δεν είναι χωρίς κόστος. Ας μιλήσουμε για την ουσία, προς τα κεί να στρέψουμε τα μάτια μας, γιατί το ζητούμενο είναι: Η Θεατρική Πράξη. Και βέβαια να αντέξεις στο χρόνο, να αφήσεις κάτι στο πέρασμά σου απ' το θεατρικό γίγνεσθαι αυτού του τόπου. [...] Και κάτι άλλο: όλοι μας ξέρουμε το πόσο δύσκολο είναι να πείσεις ηθοποιούς να μπουν σε έναν εταιρικό θίασο. Εμείς μέσα από τη δουλειά μας έχουμε καταφέρει όχι μόνο να πείθουμε συναδέλφους, αλλά επώνυμοι ηθοποιοί (κι αυτό είναι τιμή για μας και για τη συνεταιριστική ιδέα των εταιρικών θιάσων) να ζητούν από μόνοι τους τη συνεργασία μας. Είναι εύκολο να γκρεμίσεις, να σκοτώσεις κάτι: Ιδέα, άνθρωπο, δέντρο κ.λπ. Να χτίσεις όμως, να φτιάξεις είναι τρομερά δύσκολο και αυτό είναι το Μεγάλο Στόιχημα!».⁶⁸

Χρήσιμο είναι ν' αναφερθεί ότι ο εταιρικός θίασος «Θέατρο της Γελοιοτήτας», στη συνέχεια της δράσης του, επέλεξε να επιστρέψει στην αρχική του επωνυμία ως «Εθελοντές». Τα έργα του θιάσου παρουσιάστηκαν στα σημαντικότερα Φεστιβάλ της Ελλάδας και της Κύπρου, καθώς και σε κεντρικά θέατρα της Αθήνας και της Περιφέρειας. Στο ανέβασμα των παραστάσεων του, κατά καιρούς, συνεργάστηκαν

είναι συνέχεια του θιάσου «Εθελοντές» με παρουσία πέντε χρόνων στο ελληνικό θέατρο, δηλαδή με χρονολογία ίδρυσης το 1990, το οποίο όμως όπως φαίνεται από την υπόλοιπη έρευνα, έχει γραφτεί εκ παραδρομής, καθώς η δράση του θιάσου, ως «Θέατρο της Γελοιοτήτας» στα έγγραφα σύστασης (όπως ακριβώς αναφέρεται παραπάνω) καθώς και στον Τύπο, ξεκινά το 1992. Αυτό φαίνεται να επιβεβαιώνεται και από την αρχική σύσταση της ομόρρυθμου εταιρίας, με ημερομηνία 10 Δεκεμβρίου 1991 και επωνυμία «Τ. Χρυσικάκος και Σια ΟΕ», της οποίας εταίροι εμφανίζονται οι Τάκης Χρυσικάκος, Μιχάλης Γούναρης, Γιώργος Βερτσώνης, Γιάννης Ευδαίμων, Λευτέρης Λουκαδής, Ζαχαρίας Αγγουράκης και Λευτέρης Τζουλάκης με σκοπούς που φαίνεται, ανάμεσα σε άλλους, να ανταποκρίνονται και στους σκοπούς που εξυπηρετεί ο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η (Αρχειό Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η).

⁶⁷ Το «Θέατρο της Γελοιοτήτας» ως εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., τη θεατρική περίοδο που εξετάζουμε στη παρούσα εργασία, παρουσίασε τις εξής παραστάσεις: *Αι δύο ορφανά* των Αντόλφ ντ' Ενερί και Εζέν Κορμόν (θερινή θεατρική περίοδος 1992 και την χειμερινή θεατρική περίοδο 1992-'93), *Η κυρία με τας καμελίας* του Αλέξανδρου Δουμά υιού (1993-'94) και *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης...* '95 του Γιώργου Σκούρτη (θερινή θεατρική περίοδος 1995).

⁶⁸ Η επιστολή (χωρίς ημερομηνία σύνταξης), φαίνεται από το περιεχόμενό της, να απευθύνεται στο νέο συμβούλιο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., έχοντας ως θέμα τον τίτλο «Γενικότερη ενημέρωση» (Αρχειό Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.).

σημαντικοί καλλιτέχνες.⁶⁹ Ο θίασος ανέφερε σχετικά: «*Η επιλογή των έργων και των συνεργατών μας γίνεται πάντοτε με κριτήριο τις προτεραιότητες που θέσαμε, ήδη από την αφετηρία της θεατρικής μας περιπέτειας, και είναι πάντοτε σε άμεση σχέση με την ποιότητα της εκφοράς του θεατρικού λόγου, την εμμονή μας στην ιδέα της θεατρικής παιδείας του τόπου και την ηθελημένη αποστασιοποίηση μας από την εκάστοτε ρέουσα ευτέλεια*».⁷⁰

➤ **Αι δύο ορφαναί από το «Θέατρο της Γελιοιότητας».**

Ο εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο της Γελιοιότητας» παρουσιάζει στην Ελλάδα, για πρώτη φορά διασκευασμένη σε παρωδία, την παράσταση *Αι δύο ορφαναί*.⁷¹ Ο Τάκης Χρυσικάκος ως ιδρυτικό μέλος του θιάσου πρωταγωνιστεί, διασκευάζει και σκηνοθετεί την παράσταση η οποία συντελείται μόνο από άντρες ηθοποιούς.

Το έργο βασίστηκε στο γαλλικό λαϊκό μελόδραμα, του 19^{ου} αιώνα, των Αντόλφ ντ' Ενερί και Εζέν Κορμόν που, όπως σχολιάζει και ο Γιώργος Σαρηγιάννης στα *Νέα*, «*ξεκίνησε ως έργο θεατρικό το 1874 και το 1887 μετασχηματίστηκε και σε μυθιστόρημα γράφοντας ιστορία ως ένα από τα δημοφιλέστερα αναγνώσματα και θεάματα δύο αιώνων- του 19^{ου} και του 20^{ου} - ενώ δεν είναι λίγες και οι μεταφορές του στον κινηματογράφο*».⁷²

Η δημιουργική φαντασία του Τ. Χρυσικάκου⁷³ και το πηγαίο χιούμορ του τον οδήγησε στην επιλογή του έργου για την παράστασή. «*Όταν ο Τάκης Χρυσικάκος άκουσε για πρώτη φορά τον τίτλο του διάσημου μελοδράματος του Ντενερέ, σκέφτηκε ότι ήταν ένας πολύ αστείος τίτλος, που του θύμιζε το γυναικείο... αιδούιο*».⁷⁴ Ο ίδιος

⁶⁹ Μερικοί από αυτούς είναι οι Γιάννης Τσαρούχης, Κώστας Ταχτσής, Χρήστος Λεοντής, Κώστας Γεωργουσόπουλος, Μέντης Μποσταντζόγλου (Μποστ), Δημήτρης Λάγιος, Θύμιος Καρακατσάνης, Γιώργος Αρμένης, Γιάννης Ζουγανέλης, Τζων Μοδινός, Γιάννης Μότζος κ.ά.

⁷⁰ Το απόσπασμα, όπως και το παραπάνω ιστορικό του θιάσου που παρουσιάζεται, συμπεριλαμβάνονται σε επιστολή, με ημερομηνία 21 Ιανουαρίου και 11 Απριλίου 2013, προς το συμβούλιο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., με την υπογραφή της διοικούσας επιτροπής του Θεάτρου «Εθελοντές» (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.).

⁷¹ «*“Αι δύο ορφαναί” του πολυγραφότατου Γάλλου Δ’ Ενερί πρωτοπαράστηκαν στην Ελλάδα στα 1879 στον αθηναϊκό “Απόλλωνα”*», βλ. «Κάτι μεταξύ σοβαρού και αστείου. Παλιού αλλά νέου», ό.π.

⁷² Γιώργος Δ. Κ. Σαρηγιάννης, «Ορφαναί» και... αξύριστες. Ένα λαϊκό μελόδραμα σε εκδοχή-παρωδία «μόνο για άνδρες», *Τα Νέα*, 26 Μαΐου 2009, <http://www.tanea.gr/news/nsin/article/4518656/?iid=2> (πρόσβαση 14/9/2016).

⁷³ Ο Τάκης Χρυσικάκος συμμετείχε ως εταίρος και στον εταιρικό θίασο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Διαδρομή» που έδρασε τη θερινή θεατρική περίοδο του 1996.

⁷⁴ Μαργαρίτα Μιχελάκου, «Τάκης Χρυσικάκος-Κωνσταντίνος Τζούμας: Επικεφαλής του... “Θιάσου της Γελιοιότητας” αποκαλύπτουν πως... “Αι Δύο Ορφαναί” ήταν... άντρες!», εφημ. *Λοιπόν*, 30 Ιουλίου 1992.

κράτησε το κείμενο στην καθαρεύουσα του 1890 που μεταφράστηκε από τον Δ. Π. Λάμπρου και σε μία περίοδο που παρατηρείται, στο σύνολο της θεατρικής παραγωγής, μία καθοδική πορεία του νεοελληνικού έργου στη θεατρική σκηνή,⁷⁵ η επιλογή της συγκεκριμένης μετάφρασης, κρίνεται σίγουρα ξεχωριστή αν όχι τολμηρή. Ο Τ. Χρυσικάκος προχώρησε μάλιστα και σε κάποιες ενδιαφέρουσες προσθήκες, όπως αποτελεί ο ρόλος του αφηγητή τον οποίο ενσάρκωσε με επιτυχία ο τενόρος Τζων Μοδινός. Οι καινοτομίες φαίνεται ν' άγγιξαν όλους τους συντελεστές του εταιρικού θιάσου που έδωσαν τον καλύτερο εαυτό τους.

Η ευρηματική, επίσης, διασκευή του Τ. Χρυσικάκου η οποία θέλει τους ρόλους να παίζονται αποκλειστικά από άντρες, αποδείχτηκε ένα εξαιρετικά επιτυχημένο τέχνασμα.⁷⁶ Σε συνέντευξή του ο ίδιος μιλά γι' αυτή την ανατροπή: «Δεν είναι ωραίο αυτό; οι φωτογραφίες και μόνο από τις πρόβες και το σούσουρο που έχει γίνει θα λειτουργήσουν ως ένασμα, για να έρθει ο κόσμος. Από εκεί και πέρα όμως θα αποζημιωθεί. Τα χρήματα που πήραμε ως επιχορήγηση από το Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών “ρίχτηκαν” όλα ώστε να γίνει μια πολύ προσεγμένη παράσταση. Και πέρα από την υψηλή αισθητική, έχουμε μια διάθεση ανατροπής. Δεν εξαντλούμαστε στο επιθεωρησιακό στοιχείο. Υπερασπιζόμαστε τους γυναικείους ρόλους, πάσχουμε μαζί τους. Παίζουμε, όπως θα έπαιζαν γυναίκες, όχι όπως θα έπαιζαν άντρες που παίζουν γυναίκες. Δεν αλλάζουμε, καν, τη φωνή μας. Αυτό θα είναι μια πολύ ευχάριστη έκπληξη. Περιμένουμε τον κόσμο να γελάσει με τα ευρήματα της πλοκής, όχι τον Τζούμα ή εμένα ντυμένους με γυναικεία φουστάνια. Και, το κυριότερο, περιμένουμε τον κόσμο να συγκινηθεί. Εξάλλου, το θέατρο δεν έχει φύλο, έχει μόνο κατάσταση».⁷⁷

«Το Θέατρο της Γελοιότητας» ξεκίνησε τις επιτυχημένες παραστάσεις του, με αφετηρία τον Λυκαβηττό στις 28 Ιουνίου 1992. Πέραν του Λυκαβηττού και του Θεάτρου Βράχων, ο θιάσος περιόδεψε σε Θεσσαλονίκη, Βόλο και Έδεσσα για να επιστρέψει, έπειτα από τα τέλη Αυγούστου, στην Αθήνα και πιο συγκεκριμένα στο Κερατσίνι και στην Καλλιθέα.⁷⁸ Ενώ η παράσταση παρουσιάστηκε και στην Κύπρο.⁷⁹ Στη συνέχεια, από τις αρχές Νοεμβρίου 1992 και αφού ο θιάσος είχε «μετακομίσει» σταθερά στο Θέατρο «Μπουρνέλλη», καταγράφονται και άλλες περιοδείες σε ακόμα

⁷⁵ Βάιος Παγκουρέλης. «Νεοελληνικό έργο: Ερημιά!», περ. *Επίλογος* '92 (1992), σ. 104, 106.

⁷⁶ Η Ελευθερία Ντάνου σχολίασε σχετικά: «Ένα εύρημα που δεν το χρησιμοποίησαν με σοβαρότητα και με μέτρο σαν νεωτεριστική ιδέα, που την έφεραν ως το τέλος με συνέπεια και σωστούς ρυθμούς». Βλ. Ελευθερία Ντάνου, «“Αι δύο ορφαναί”». Θέατρο Μπουρνέλλη», εφημ. *Ελεύθερος*, 30 Οκτωβρίου 1992.

⁷⁷ Μαργαρίτα Μιχελάκου, ό.π.

⁷⁸ Ανώνυμος, «Αι δύο ορφαναί», περ. *7 Μέρες T.V.*, 14 Αυγούστου 1992.

⁷⁹ Μαργαρίτα Μιχελάκου, ό.π.

περίπου επτά μεγάλες πόλεις, συμπεριλαμβανομένης και της Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο των «Φθινοπωρινών Εορτών».⁸⁰

Η παράσταση του εταιρικού θιάσου, διάρκειας δύο ωρών, το καλοκαίρι του '92 παρουσιάστηκε, σχετικά με τη δυναμική του θιάσου, σε ελάχιστα Φεστιβάλ ανά την Ελλάδα.⁸¹ Ο Τ. Χρυσικάκος εξηγεί τους λόγους για την απόφαση αυτή: «*Καλώς ή κακώς, συνεχείς παραστάσεις κινδυνεύουν να γίνουν ρουτίνα για τον ηθοποιό. Το θέατρο είναι παράθυρο φυγής, σωτηρία γι' αυτόν. Προτιμούμε να ζήσουμε αυτή την εμπειρία έντονα για λίγο, παρά εξασθενημένη για ολόκληρες σεζόν*».⁸² Δεν μπορούσε – τότε- απ' ό,τι διαφαίνεται από τη δήλωσή του να φανταστεί, ο πραγματικά χαρισματικός ηθοποιός και σκηνοθέτης Χρυσικάκος, ότι η τελευταία παράσταση του θιάσου θα καταγραφόταν, πολύ αργότερα από τα αρχικά σχέδια του θιάσου και αφού μάλιστα είχαν καταγραφεί και ξεπεραστεί οι εκατόν πενήντα (150) παραστάσεις, στις 11 Απριλίου του 1993.⁸³

Έτσι, λοιπόν, ενώ ο θιάσος ξεκινά τη δράση εκφράζοντας ότι «*αυτό που θέλησαν να λέει ο κόσμος φεύγοντας από το θέατρο είναι το “Επιτέλους, τόλμησαν!”*»,⁸⁴ αυτό που προφανώς είπε το κοινό είναι η πρόταση «Θέλουμε κι άλλο». Την υποδοχή του κοινού στήριξαν και οι κριτικοί της εποχής, οι οποίοι μέσω του Τύπου προσκαλούσαν το κοινό να δει την παράσταση. Έτσι λοιπόν συνεχίστηκε και την χειμερινή θεατρική περίοδο 1992-'93 στα θέατρα⁸⁵ -τότε- «Μπουρνέλλη»⁸⁶ και «Γκλόρια».^{87, 88} Τα δημοσιεύματα καθ' όλη τη διάρκεια που παιζόταν η παράσταση, συνέχιζαν να

⁸⁰ Μαρίκα Δ. Αρβανιτοπούλου, «Αι δύο ορφανά», *εφημ.* Λοιπόν, 1 Οκτωβρίου 1992.

⁸¹ Μαργαρίτα Μιχελάκου, ό.π.

⁸² Ο.π.

⁸³ Στο Θέατρο Γκλόρια, βλ. Ανώνυμος, *περ. Αθηνόγραμμα*, 9 Απριλίου 1993, σ. 40. Ο θιάσος είχε γιορτάσει λίγο νωρίτερα, τον Μάρτιο του 1993, στη στοά του Θεάτρου «Γκλόρια», τη συμπλήρωση των 150 παραστάσεων, βλ. Ειρήνη Ορφανίδου, «150 παραστάσεις», *περ. Τηλεθεατής*, 20 Μαρτίου 1993, σ. 90.

⁸⁴ Μαργαρίτα Μιχελάκου, ό.π.

⁸⁵ Η παράσταση επίσης προβλήθηκε, μαγνητοσκοπημένη, στον τηλεοπτικό σταθμό Ant1 το 1993, βλ. Μαρίκα Δ. Αρβανιτοπούλου, ό.π. Οι συντελεστές ήταν οι εξής: Διεύθυνση παραγωγής Μιχάλης Δεναξάς, Οργάνωση παραγωγής Στέλιος Αντωνιάδης, Τηλεσκηνοθεσία Γιώργος Φίλης. Βλ. Αρχείο Αντώνης Τούζης, https://www.youtube.com/watch?v=vh2ABa-o7_Y (πρόσβαση 10/4/16).

⁸⁶ Οι παραστάσεις στο Θέατρο Μπουρνέλλη πραγματοποιούνταν Βραδ.: καθημερινά εκτός Δευτ. 9.30 μ.μ., Απογ.: Σάβ. 7 μ.μ., βλ. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, *εφημ. Νίκη*, 11 Νοεμβρίου 1992, σ. 30.

⁸⁷ Στις 21 Νοεμβρίου του 1992 η παράσταση μεταφέρεται στο Θέατρο Γκλόρια. Βλ. Λία Βουτσοπούλου, «Εκδηλώσεις πολιτιστικής περιόδου Οκτωβρίου '92 – Σεπτεμβρίου '93», *περ. Επίλογος '93* (1993), σ. 452.

⁸⁸ Οι παραστάσεις στο Θέατρο Γκλόρια πραγματοποιούνταν Βραδ.: Τετάρτη, Πέμπτ., Παρασ., Σαβ., Κυρ. 9.30μ.μ., απογ.: Σαβ., Κυρ. 6.30 μ.μ., βλ. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, *εφημ. Επενδυτής*, 27-28 Μαρτίου 1993, σ. 10.

προσκαλούν το κοινό, με τις θετικές κριτικές τους, να «υιοθετήσει» τις *Δύο Ορφανές*:⁸⁹

✘ «Μια διαφορετική παράσταση λοιπόν, από ένα θίασο που επιδιώκει όχι μόνο να χαρίσει γέλιο μέσα από την υπερβολή του λόγου και των καταστάσεων, αλλά και να συγκινήσει το θεατή...».⁹⁰

✘ «Περιοδεύουν στα Φεστιβάλ της Ελλάδας. Αν, λοιπόν, συναντήσετε τις δύο ορφανές δώστε τους λίγη σημασία! Θα σας κάνουν να κλάψετε. Όχι όμως, από συγκίνηση, αλλά από... τα γέλια!».⁹¹

✘ «[...] χύσαμε βέβαια δάκρυα στο Λυκαβηττό, στην πρώτη παράσταση των «*Δύο Ορφανών*» από τον εταιρικό θίασο του Σ.Ε.Η. που ακούει στο όνομα «*Θίασος της γελοιότητας*» αλλά ήταν δάκρυα ιλαρότητας καθότι συγχρόνως κρατούσαμε τις κοιλιές μας από τα χάχανα. [...] Σας συμβουλεύω να κυνηγήσετε την παράσταση γιατί στο Λυκαβηττό μεν παίχτηκε μόνο για μία βραδιά, ακούω όμως πως θα ξαναπαιχτεί σε διάφορες περιοχές εδώ γύρω...».⁹²

✘ «*Η παράσταση “Αι δύο ορφαναί”*, που σκηνοθέτησε ο Τάκης Χρυσικάκος, γύρισε σε όλα τα θέατρα-νταμάρια της πόλης, δεν πήρε δραχμή από το κράτος, αγαπήθηκε από το κοινό, έγινε καλοδεχούμενη από τον Τύπο, με λίγα λόγια, “το πείραμα πέτυχε”».⁹³

✘ «*Ας σπεύσουν οι φιλοθεάμονες εις το “Μπουρνέλη”* δια καθαρόν ψυχής και μερικόν γέλωτα. Εμόχθησαν οι συντελεσταί και ηθοποιοί του θεάματος αλλ’ ουχί ατελεσφόρως».⁹⁴

✘ «“*Αι δύο ορφαναί*”, παίζονται με πολύ κέφι από τους ίδιους τους ηθοποιούς, γι’ αυτό και μεταδίδουν γνήσιο το κέφι και το γέλιο στον θεατή».⁹⁵

✘ «*Σημειώστε και δύο λίαν ενδιαφέρουσες επαναλήψεις. Πρώτη, η αρχικώς μόνο για το θέρος παραγωγή των “Δύο ορφανών” του Ενερί, μετά και την επιτυχία τους στο θέατρο “Μπουρνέλη”, μετακομίζουν οριστικώς και αμετακλήτως για το χειμώνα στο “Γκλόρια”, Τζούμας-Χρυσικάκος σημειώσατε Μοδινός! [...]*».⁹⁶

⁸⁹ Παρατίθενται παρακάτω, κατά αύξουσα χρονολογική σειρά, χαρακτηριστικά αποσπάσματα που εντοπίζονται σχετικά στον Τύπο της εποχής.

⁹⁰ Ανώνυμος, «“Αι δύο ορφαναί” στην επαρχία...», εφημ. *Νίκη*, 2 Αυγούστου 1992, σ. 18.

⁹¹ Ανώνυμος, «Αι δύο ορφαναί», περ. *7 Μέρες Τ.Υ.*, ό.π.

⁹² Ροζίτα Σώκου, «“Ορφαναί”, αλλά... γοητευτικά. Ο “Θίασος της Γελοιότητας” στο Λυκαβηττό», εφημ. *Απογευματινή*, 25 Αυγούστου 1992.

⁹³ Μαρίκα Δ. Αρβανιτοπούλου, ό.π.

⁹⁴ Ηρακλής Λογοθέτης, «Αι δύο ορφαναί στην άβυσσο του πεπρωμένου», περ. *Αθηνόραμα*, 9 Οκτωβρίου 1992, σ. 40.

⁹⁵ Ελευθερία Ντάνου, ό.π.

⁹⁶ Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρο>, περ. *Ένα*, 2 Δεκεμβρίου 1992.

☒ «[...] το γέλιο από το κλάμα δεν απέχουν πολύ και η Εριέτη με τη Λουίζα, αφού σκόρπισαν συγκίνηση στις παλιότερες γενιές με το... βίο και την πολιτεία τους, τώρα σκορπίζουν το γέλιο. *Sic transit*».⁹⁷

➤ **Αι δύο ορφαναί «υιοθετούνται» μετά την αρχική τους επιτυχία ξανά... το 2009.**

Το 2009 ο Τ. Χρυσικάκος επιστρέφει στη επιτυχία των *Δύο Ορφανών*, περιοδεύοντας το καλοκαίρι, με τη «Θεατρική Διαδρομή» του Κώστα Μπάλλα. Ο ίδιος ο Χρυσικάκος, ως διασκευαστής και σκηνοθέτης του έργου, αναφέρει γιατί ξεχώρισε το έργο μέσα σε μία μακρά θεατρική πορεία: «*Η επιλογή ενός έργου στους καιρούς μας αποτελεί μια δύσκολη αλλά δημιουργική δουλειά. Πώς ξεχωρίζει κανείς εκείνο το έργο που θα "μιλήσει" στον κόσμο και θα του δώσει την πολυπόθητη κάθαρση; "Αι δύο ορφαναί" είναι μία ομαδική δουλειά που ο καθένας από τους δημιουργούς της την ξεχώρισε ανάμεσα από μια πλειάδα έργων. Ίσως να φταίει το έξυπνο χιούμορ του έργου, που λείπει από την καθημερινότητά μας... Ίσως οι δυνατοί του χαρακτήρες που συνδυάζονται αρμονικά και που είναι ισοδύναμοι και συμπληρωματικοί... Ίσως το γεγονός ότι τους ρόλους υποδύονται μόνο άντρες... Τέλος, ίσως να φταίνε οι λαμπερές πρωταγωνίστριες, «αι δύο ορφαναί», που αν και κατατρεγμένες από τις τραγελαφικές υπερβολές της μοίρας τους, καταφέρνουν να ανταμώσουν με την ευτυχία».⁹⁸*

Δέκα επτά χρόνια μετά την πρώτη παρουσίαση της παράστασης από τον εταιρικό θίασο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο της Γελοιοτήτας», το 2009, ο Τύπος «θυμάται» ακόμα την πρώτη παράσταση *Αι δύο ορφαναί* του εταιρικού θιάσου. Ο Γιώργος Σαρηγιάννης θα γράψει –τότε- στα *Νέα* ότι η παράσταση που παρουσιάστηκε στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 «είχε γκραν σουζέ».⁹⁹ Αλλά και δεκαεννέα χρόνια μετά, το 2011, θα αναφέρει, σχετικά, ο Σπύρος Μιχαλόπουλος στην *Espresso*, ότι «ο Κωνσταντίνος Τζούμας και ο Τάκης Χρυσικάκος άφησαν εποχή στην παράσταση «*Αι δύο ορφαναί*».¹⁰⁰

⁹⁷ Νέστορας Μάτσας, «Αι δύο ορφαναί», εφημ. *Εστία*, 2 Δεκεμβρίου 1992.

⁹⁸ Γιώργος Δ. Κ. Σαρηγιάννης, «Ορφαναί» και... αξύριστες. Ένα λαϊκό μελόδραμα σε εκδοχή-παρωδία «μόνο για άνδρες», ό.π.

⁹⁹ Ο.π.

¹⁰⁰ Σπύρος Μιχαλόπουλος, «Οι Έλληνες ηθοποιοί που έγιναν "cross-dressers"», εφημ. *Espresso*, 24 Οκτωβρίου 2011, <http://www.espressonews.gr/περιεχόμενο/59689/οι-ελληνες-ηθοποιοι-που-εγιναν-cross-dressers> (πρόσβαση 22/9/2016).

➤ **Συντελεστές Παράστασης, Καλοκαίρι 1992 & 1992-'93.**¹⁰¹

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	Δ. Π. Λάμπρου
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	Τάκης Χρυσικάκος
ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Σάββας Πασχαλίδης
ΣΤΙΧΟΙ-ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ.....	Π. Χατζηκουτσέλης, Α. Πυριόχος
ΕΝΟΡΧΗΣΤΡΩΣΗ.....	Ανδρέας Μπουτσικάκης

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ (με σειρά εμφανίσεως):

ΑΦΗΓΗΤΗΣ.....	Τζον Μοδινός
ΚΥΡ. ΦΡΟΣΑΡ.....	Γιάννης Ευδαίμων
ΠΕΤΡΟΣ.....	Λευτέρης Λουκαδής
ΙΑΚΩΒΟΣ.....	Μπάμπης Σαρηγιαννίδης
ΕΡΙΕΤΤΗ.....	Κωνσταντίνος Τζούμας
ΛΟΥΙΖΑ.....	Τάκης Χρυσικάκος
ΜΑΡΙΑΝΑ.....	Σάββας Πασχαλίδης
ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΔΕ ΠΡΕΛ.....	Γιώργος Ρήγας
ΡΟΓΗΡΟΣ ΔΕ ΒΩΔΡΑΙ.....	Δημήτρης Πετρόπουλος
ΚΟΜΗΣ ΔΕ ΛΙΝΙΕΡ.....	Χάρης Εμμανουήλ
ΠΙΚΑΡ.....	Αργύρης Παυλίδης
ΑΡΤΕΜΙΣ ΔΕ ΒΩΔΡΑΙ.....	Μιχάλης Γούναρης
ΙΑΤΡΟΣ ΕΒΕΡΤΟΣ.....	Γιώργος Βερτσώνης
ΦΛΩΡΕΤΗ.....	Μπάμπης Σαρηγιαννίδης
ΓΕΝΕΒΙΕΒΗ.....	Γιώργος Ρήγας

ΦΩΤΙΣΜΟΙ.....	Παντελής Πετράκης
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ.....	Γεράσιμος Αθανασάκης
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ.....	Γιάννης Τσουκλίδης
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ.....	Διονυσία Μπένου
ΠΕΡΟΥΚΕΣ.....	Φίλιππος Καψάλης
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	Δημήτριος Αλεξιάδης
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	Γιάννης Νικολόπουλος
ΑΦΙΣΕΣ.....	Μπάμπης Χριστόγλου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	Σάββας Πασχαλίδης

¹⁰¹ Οι συντελεστές της παράστασης, όπως εμφανίζονται σε σχετικά έγγραφα (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η).

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1992.**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
28 Ιουνίου ^{102,103}	Θέατρο Λυκαβηττού	Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών	«Το Βήμα», 14/06/1992
29 Ιουλίου			«Τα Νέα», 12/06/1992, σ. 36
30 Ιουλίου			«Το Βήμα», 26/07/1992, σ. 36
10 Σεπτεμβρίου	Κερατσίνι		«Επίλογος '92», σ. 469.
16 Σεπτεμβρίου	Θέατρο Βράχων		«Επίλογος '92», σ. 469.

2.4. Πλανήτες και Εταιρικοί Διάλογοι του Λουκιανού

Οι δεκαπέντε *Εταιρικοί Διάλογοι* του Λουκιανού ανέβηκαν για πρώτη φορά στην ελληνική σκηνή, στην Αθήνα, σε μία ενιαία παράσταση που δημιουργήθηκε από τον νεοσύστατο εταιρικό θίασο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Πλανήτες». Ο θίασος περιόδευσε, στην Αττική, το καλοκαίρι του 1992, πραγματοποιώντας εικοσιπέντε παραστάσεις.¹⁰⁴

Ένα δύσκολο θεατρικό εγχείρημα χρειάζεται και επιδέξιους συντελεστές, όπως κι έγινε με τη σύσταση του νεοσύστατου εταιρικού θιάσου «Πλανήτες». Ο Παναγιώτης Μουλάς, ανέλαβε τη μετάφραση και σε συνεργασία με τον Κοραή Δαμάτη που ανέλαβε την σκηνοθεσία, συνέδεσε την εποχή του Λουκιανού με τη σύγχρονη κοινωνία της δεκαετίας του '90. Στην προσπάθεια αναβίωσης και εκσυγχρονισμού της ρωμαϊκής κωμωδίας, συνέβαλαν όλοι οι άξιοι συντελεστές με τις δημιουργίες τους, όπως τα σκηνικά και κοστούμια της Άννας Μαχαιριανάκη, η μουσική του Γιώργου Τσαγκάρη και φυσικά η ερμηνευτική προσπάθεια των ηθοποιών να αναμετρηθούν με τους απαιτητικούς ρόλους της παράστασης.

¹⁰² Στον *Επίλογο* αναφέρεται ότι η πρεμιέρα δόθηκε στις 25 Ιουλίου 1992 στο Θέατρο του Λυκαβηττού, βλ. Λία Βουτσοπούλου, *ό.π.*

¹⁰³ Στο *Λοιπόν*, αναφέρεται ότι η παράσταση θα παρουσιαζόταν 30 και 31 Ιουλίου στον Λυκαβηττό, βλ. Μαργαρίτα Μιχελάκου, *ό.π.*

¹⁰⁴ Ανώνυμος, «Εταιρικοί Διάλογοι», εφημ. *Τα Νέα*, 23 Ιουλίου 1992, σ. 27.

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**¹⁰⁵

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ-ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ..... Κοραής Δαμάτης
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ¹⁰⁶ Παναγιώτης Μουλλάς
ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ..... Άννα Μαχαιριανάκη
ΜΟΥΣΙΚΗ..... Γιώργος Τσαγκάρης

<u>ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ</u> Ιλιάς Λαμπρίδου
..... Ανθή Ανδρεοπούλου
..... Φρέζυ Μαχαίρα
..... Γιάννα Ανδρεοπούλου
..... Λίλα Μουτσοπούλου
..... Βλάσης Ζώτης
..... Μπάμπης Γιωτόπουλος
..... Ντίνος Σούτης
..... Γιώργος Σουξές

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1992.**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ	
23 Ιουλίου	Θέατρο Λόφου Κολωνού		«Τα Νέα», 23/07/1992, σ. 27.	
			«Επίλογος '92», σ. 463.	
3 Αυγούστου	Θέατρο Λυκαβηττού		«Επίλογος '92», σ. 464.	
			«Νίκη της Κυριακής», 02/08/1992, σ. 18	
3 Αυγούστου, 9.15 μ.μ.	Θέατρο Λυκαβηττού		Στο αντίστοιχο δημοσίευμα, αναφέρεται ως η επίσημη Πρεμιέρα της παράστασης	«Το Βήμα», 02/08/1992, σ. 30, 32.
4 Αυγούστου	Θέατρο Λόφου Κολωνού			«Κέρδος», 04/08/1992, σ. 34.
7 Αυγούστου	Θέατρο Λόφου Κολωνού			«Έθνος», 07/08/1992, σ. 28.
20 Αυγούστου	Κερατσίνι, κινηματογράφος		«Το Βήμα», 16/08/1992, σ. 31.	

¹⁰⁵ Στοιχεία, για την καταγραφή των συντελεστών του θιάσου, αντλήθηκαν από τα εξής δημοσιεύματα: Αντώνης Κυριαζάνος (επιμ.), «Εκδηλώσεις πολιτιστικής περιόδου Οκτωβρίου '91 – Σεπτεμβρίου '92», περ. *Επίλογος '92* (1992), σ. 463 και Θυμέλη, «Έταιρικοί διάλογοι» από τους «Πλανήτες», ό.π.

¹⁰⁶ Θυμέλη, ό.π.

	«Κατερίνα»		«Τα Νέα», 19/08/1992, σ. 33.
21 Αυγούστου	Θέατρο Λόφου Κολωνού		«Εθνος», 21/08/1992, σ. 30.
30 Αυγούστου, 9 μ.μ.	Δήμος Ταύρου (Πλ. Εθνικής Αντιστάσεως)		«Το Βήμα», 30/08/1992, σ. 48

2.5. Ράμπα και Εκκλησιάζουσες του Αριστοφάνη

Ο Θεατρικός Οργανισμός «Ράμπα» ιδρύθηκε το 1984.¹⁰⁷ Ως εταιρικός θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Ράμπα», το καλοκαίρι του 1992, ξεκινά τις περιοδείες του με τις *Εκκλησιάζουσες*¹⁰⁸ του Αριστοφάνη. Ο σκηνοθέτης της παράστασης, Θέμης Μουμουλίδης, σε συνέντευξή του¹⁰⁹ υπογραμμίζει ότι στην τραγωδία βρίσκεται αντιμέτωπος με έναν μύθο που εξελίσσεται, ενώ αντίθετα η κωμωδία καταγράφει καταστάσεις εν εξελίξει, γι' αυτό και για τον ίδιο *«η κωμωδία στο αρχαίο δράμα είναι δυσκολότερο είδος από την τραγωδία στην διαδικασία παραγωγής της»*. Η άποψη του Θ. Μουμουλίδη για τον Αριστοφάνη -τον οποίο φαίνεται να θεωρεί ως τον δυσκολότερο ποιητή της αρχαιότητας-, φανερώνει και το ύφος με το οποίο αντιμετώπισε την παράσταση του θιάσου: *«Είναι πολύ “ύπουλος” συγγραφέας, σκληρός και ταυτόχρονα ευαίσθητος που τουλάχιστον στην εποχή μας εκδικείται σκηνοθέτες και ηθοποιούς γιατί έχει άπειρα μυστικά»*. Ο ίδιος και ο θίασος, στο σύνολο του, θέλησαν να «ανακαλύψουν» τον Αριστοφάνη και τα μυστικά του ώστε

¹⁰⁷ Σε έγγραφο του θεατρικού οργανισμού «Ράμπα», στο αρχείο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., προβάλλεται μία σύντομη καταγραφή του ρεπερτορίου με το οποίο καταλιάστηκε ο θίασος στη δράση του. Το έγγραφο, αν και χωρίς ημερομηνία σύνταξης, συμπεραίνεται ότι συντάχθηκε έπειτα από την περίοδο 1994-'95, καθώς οι παρουσιάσεις των παραστάσεων φτάνουν έως αυτήν τη περίοδο. Οι παραστάσεις που παρουσίασε η «Ράμπα» είναι οι εξής: *Υπομήφιος βουλευτής* του Σ. Καρύδη (1984-'85). *Ο φίλος μου ο πίθηκος* της Μ. Ζαρόκωστα (1987-'88), επανάληψη την περίοδο 1992-'93 και *Το νησί του Κάπου Αλλού* του Κ. Δαρλάση (1994-'95 στην Παιδική Σκηνή). Στο αρχείο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., η «Ράμπα» εμφανίζεται με την μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας, με υπεύθυνο τον Κώστα Βιτσεντζάτο. Ενώ όπως σημειώνεται, η «Ράμπα», *«απλώνει τις δραστηριότητές της στην προβολή και οργάνωση σημαντικών παραστάσεων του θεατρικού μας χώρου: “Θέατρο Τέχνης” – Τρωαδίτισες και Όρνιθες, “Θίασος Θύμιον Καρακατσάνη” – Λυσιστράτη, “Ανοιχτό Θέατρο” Γ. Μιχαηλίδη – Ειρήνη με τον Θ. Βέγγο και Αχαρνής, Θέατρο “Τζένη Καρέζη” - Βασιλιάς Ληρ με τον Κ. Καζάκο, “Εθνικό Θέατρο” - Ωραία Κοιμωμένη»*.

¹⁰⁸ Την επόμενη χρονιά, το καλοκαίρι του 1993 τις *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη θα επιλέξει, επίσης, να ανεβάσει, σε σκηνοθεσία Γιώργου Θεοδοσιάδη, το «Εθνικό Θέατρο».

¹⁰⁹ Ανώνυμος, «Εκκλησιαζούσες» στους «Βράχους» από το θίασο «Ράμπα», εφημ. *Κέρδος*, 8 Ιουλίου 1992, σ. 39.

να παραδώσουν μία παράσταση με συμβολισμούς. Με «*βασική του μέριμνα την ανάπτυξη του κωμικού στοιχείου στην υπερβολή του για να υπάρχει πιο έντονη η αναφορά των σημαντικών καταστάσεων*». Χαρακτηριστικά ο ίδιος αναφέρει: «*Θέλαμε ο θεατής να συνειδητοποιεί μερικά πράγματα. Η σωτηρία μιας κοινωνίας είναι πολύ πιο συλλογική απόφαση, εμπεριέχει όλα τα ιδεολογικά φάσματα και πρακτικές. Ο Αριστοφάνης επιλέγει αυτή την ουτοπική πρόταση, όχι για να συμερίσει ανάλογες λύσεις, αλλά αντίθετα για να αφήσει μέσα απ' αυτές να διαφανεί διάχυτη η απαισιοδοξία του για το μέλλον της πόλης, όταν τίποτα πια δεν λειτουργεί κατά τρόπο που να θυμίζει έστω και αμυδρά το παλιό μεγαλείο της*». Ο Θ. Μουμουλίδης, υποστηρίζει τα σημεία αναφοράς που καθιστούν τον Αριστοφάνη και τις *Εκκλησιάζουσες* ιδανικές για να παρασταθούν στην Ελλάδα το 1992. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Περνάμε, πιστεύω και σήμερα μια εποχή παρακμιακή*» και καταλήγει με μία πρόταση που μοιάζει και σήμερα, είκοσι πέντε χρόνια αργότερα, διανύοντας τον 21^ο αιώνα πια, ίσως πιο επίκαιρη από ποτέ, «*η πτώση και το κοινωνικό αδιέξοδο χαρακτηρίζουν και το σήμερα*».

Από τον πρώτο μήνα του 1992 ο εταιρικός θίασος με τις *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη συγκαταλέγεται ανάμεσα στις παραστάσεις που αναμένονταν να πρωταγωνιστήσουν στο πρόγραμμα των εκδηλώσεων των Φεστιβάλ της Αττικής, με προεξέχοντα τον «*Μήνα Αρχαίου Ελληνικού Δράματος του Φεστιβάλ Αθηνών*». Ο θίασος ξεχωρίζει ανάμεσα σε άλλους γνωστούς θιάσους, με τον Γιώργο Σαρηγιάννη σε άρθρο του να αναφέρει χαρακτηριστικά σχετικά με την επιλογή του προγράμματος του Φεστιβάλ ότι «*προβλέπεται «μονομαχία γιγάντων*».¹¹⁰ Η πρώτη παράσταση καταγράφεται στις 8 Ιουλίου 1992, στις 9.30 μ.μ. στο Φεστιβάλ Βύρωνα – Θέατρο Βράχων «*Μελίνα Μερκούρη*».¹¹¹

Σε ό,τι αφορά τις κριτικές για την παράσταση, οι κριτικοί, παρά τις προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί από νωρίς για το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα της παράστασης, δεν φαίνεται να αντιμετώπισαν θετικά τις σκηνοθετικές επιλογές του Θ. Μουμουλίδη. Στη πλειοψηφία τους, εντούτοις, αναφέρονται θετικά για τους συντελεστές, όπως τους ηθοποιούς (Μηνά Χατζησάββα, Κώστας Τζουβάρα, Δημήτρης Παλαιοχωρίτη, Ζαχαρία Ρόχα, Νατάσσα Μανίσαλη και μία πληθώρα άλλων αξιόλογων ηθοποιών) και τον μεταφραστή του έργου Κώστα Ταχτσή.

¹¹⁰ Γιώργος Σαρηγιάννης, «Όσοι πρόλαβαν, πρόλαβαν: Το πρόγραμμα σε Επίδαυρο-Ηρώδειο», εφημ. *Τα Νέα*, 24 Ιανουαρίου 1992, σ. 25.

¹¹¹ Πρόγραμμα παράστασης *Εκκλησιάζουσες* Αριστοφάνη. «*Ράμπα*», Εταιρικός Θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., 1992.

Η επιλογή μάλιστα της μετάφρασης του Κώστα Ταχτσή, πράγματι, αποδείχτηκε πολύτιμη για την παράσταση. Ο Θ. Μουμουλίδης υπογράμμισε σχετικά ότι «σ' αυτά τα κείμενα το ζητούμενο είναι η αμεσότητα του λόγου και ο ηθοποιός».¹¹² Η επιλογή της μετάφρασης, λοιπόν, του Κ. Ταχτσή έγινε καθώς όπως ο σκηνοθέτης υποστήριξε «ο λόγος του είναι πολύ καθημερινός και αυτή η απόδοση του αρχαίου κειμένου η πιο προσιτή στο σύγχρονο θεατή. Η επιλογή της μετάφρασης του Κ. Ταχτσή είχε να κάνει με το ότι το κείμενο από μόνο του θα έπρεπε με μία απλή ανάγνωση να δημιουργήσει τις συνθήκες που θέλαμε, δηλαδή να υπάρχει μία αίσθηση εφιάλτη στην ατμόσφαιρα και αυτό επιτυγχάνεται ευκολότερα με ένα πεζό παρά με τον έμμετρο λόγο, τον οποίο αν τον διακόψεις για να εξυπηρετήσεις καταστάσεις που θέλεις χάνεται η συνέχειά του».¹¹³ Η μετάφραση υποστηρίχθηκε θερμά από τις κριτικές, σαν μία άριστη επιλογή, στο σύνολό τους όμως δεν ικανοποιήθηκαν από το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα της παράστασης. Στον αντίποδα, η Ροζίτα Σώκου στην *Απογευματινή*, δίνει την δική της διαφορετική, από τους συναδέλφους της, εκδοχή για την έκβαση της παράστασης αναφέροντας σχετικά ότι «ο κόσμος γελούσε συνεχώς, οι ηθοποιοί έδειχναν να περνάνε θαυμάσια και η παράσταση καταχειροκροτήθηκε. Τέλος καλό, όλα καλά!».¹¹⁴

➤ Συντελεστές Παράστασης.¹¹⁵

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....Κώστας Ταχτσής
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ.....Θέμης Μουμουλίδης
ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ.....Αντώνης Χαλκιάς
ΜΟΥΣΙΚΗ.....Θανάσης Νικόπουλος
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ.....Γιάννης Φλερύ
ΦΩΤΙΣΜΟΙ.....Αντώνης Παναγιωτόπουλος
ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ.....Λίλιαν Δημητρακοπούλου, Χρύσα Δρακοπούλου
ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΟΥ.....Τότα Πρίτσα
ΒΟΗΘΟΣ ΧΟΡΟΓΡΑΦΟΥ.....Νικόλ Κοκκίνου

¹¹² Ανώνυμος, «“Εκκλησιαζούσες” στους “Βράχους” από το θίασο “Ράμπα”», ό.π.

¹¹³ Ό.π.

¹¹⁴ Ροζίτα Σώκου, «Ο Λόφος σείστηκε από τα γέλια. Οι Εκκλησιάζουσες του Αριστοφάνη στο θέατρο Λυκαβηττού», εφημ. *Απογευματινή*, 11 Αυγούστου 1992.

¹¹⁵ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στο πρόγραμμα της παράστασης *Εκκλησιάζουσες* Αριστοφάνη, ό.π.

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ (με σειρά εμφανίσεως):

ΠΡΑΞΑΓΟΡΑ.....	Μαριέττα Σγουρδαίου
ΓΥΝΑΙΚΑ Α΄.....	Έφη Τσαμποδήμου
ΓΥΝΑΙΚΑ Β΄.....	Αγάπη Μανουρά
ΓΥΝΑΙΚΑ Γ΄.....	Μάτα Φωτοπούλου
ΓΥΝΑΙΚΑ Δ΄.....	Εύα Στυλάντερ
ΓΥΝΑΙΚΑ Ε΄.....	Χρύσα Δρακοπούλου
ΒΛΕΠΥΡΟΣ.....	Μηνάς Χατζησάββας
Α΄ΑΝΤΡΑΣ.....	Κώστας Τζουβάρας
ΧΡΕΜΗΣ.....	Δημήτρης Παλαιοχωρίτης
ΚΥΡΗΚΑΙΝΕΣ.....	Μάτα Φωτοπούλου, Χρύσα Δρακοπούλου
Α΄ΤΡΙΑ.....	Νατάσα Μανίσαλη
ΝΕΑ.....	Λίλιαν Δημητρακοπούλου
ΝΕΟΣ.....	Ζαχαρίας Ρόχας
Β΄ΤΡΙΑ.....	Αλέκα Τουμαζάτου
Γ΄ΤΡΙΑ.....	Κώστας Τζουβάρας
ΘΕΡΑΠΙΑΝΑ.....	Αγάπη Μανουρά
ΧΟΡΟΣ.....	Όλος ο θίασος

ΕΠΑΙΞΑΝ ΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ:

Φλάουτο-Κλαρίνο-Σαξόφωνο.....	Φίλιππος Τσεμπερούλης
Drums-Κρουστά.....	Γιώργος Λαβράνος
Μπουζούκι-Τζουρά-Ούτι.....	Χρήστος Κωνσταντίνου
Κιθάρα ακουστική-Κιθάρα ηλεκτρική.....	Σπύρος Πατάπης
Ηλεκτρικό Μπάσο.....	Βαγγέλης Κολίρης
Keyboards.....	Γιώργος Γονάστορ
Πιάνο.....	Θανάσης Νικόπουλος

Την ενορχήστρωση, τη διεύθυνση ορχήστρας και τη μουσική διδασκαλία των τραγουδιών της παράστασης έκανε ο Θανάσης Νικόπουλος. Η ηχογράφηση έγινε στο studio Master Sound με ηχολήπτη τον Λευτέρη Νεοκοσμίδη.

ΦΩΤΙΣΤΗΣ-ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ.....	Ευγένιος Τζαφέστας
ΗΧΗΤΙΚΟΣ.....	Κώστας Πέττας
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΣΚΗΝΗΣ.....	Θανάσης Κατσίκας
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ.....	Θόδωρος Μουρτάς
ΡΑΦΗ ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ.....	Σοφία Συρογιάννη

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1992.**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
8, 9 Ιουλίου, 9.30μ.μ.	Δήμος Βύρωνα, Θέατρο Βράχων «Μελίνα Μερκούρη».	Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Βύρωνα. ^{116,117}	«Τα Νέα», 12/06/1992, σ. 36
			«Το Βήμα», 14/06/1992
			«Επίλογος '92», σ. 462.
			«Νίκη», 05/07/1992, σ. 19.
			«Κέρδος», 08/07/1992, σ.39
13 Ιουλίου, 9μ.μ.	Δήμος Βριλησίων (Νταμάρια)	Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών. ¹¹⁸	«Το Βήμα», 14/06/1992
			«Το Βήμα», 12/07/1992, σ. 38
			«Ελευθεροτυπία», 13/07/1992
28, 29 Ιουλίου	Θέατρο Λυκαβηττού	Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών	«Το Βήμα», 14/06/1992
			«Κέρδος», 08/07/1992, σ.39
			«Το Βήμα», 26/07/1992, σ. 36
7 Αυγούστου	Θέατρο Λυκαβηττού		«Τα Νέα», 12/06/1992, σ. 37
26 Αυγούστου	Ηρώδειο		«Το Βήμα», 23/08/1992, σ. 34
30 Αυγούστου	Θέατρο Ηλιούπολης	Εκδηλώσεις «Τέχνη και Πολιτισμός '92». Διοργάνωση	«ΡΙζοσπάστης», 25/08/1992, σ. 17

¹¹⁶ Το Βήμα αναφέρεται στην παράσταση στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών, ενώ το περ. Επίλογος '92 αντίστοιχα του Φεστιβάλ Βύρωνα. Τα Νέα δεν αναφέρονται καθόλου στην διοργάνωση. Η Νίκη, αναφέρει την παράσταση στο πλαίσιο του Κύκλου του Αρχαίου Δράματος του Φεστιβάλ του Δήμου Βύρωνα η οποία και επιβεβαιώνεται από το Πρόγραμμα που εκδόθηκε με τίτλο: «Φεστιβάλ Βύρωνα, “Στη σκιά των βράχων '92”».

¹¹⁷ Το Φεστιβάλ Βύρωνα πραγματοποιήθηκε από τις 15 Ιουνίου έως τις 20 Ιουλίου 1992. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι Καλλιτεχνικός Διευθυντής στο Φεστιβάλ είναι ο σκηνοθέτης της παράστασης του θιάσου «Ράμπα», Θέμης Μουμουλίδης. Βλ. Πρόγραμμα «Φεστιβάλ Βύρωνα...», ό.π.

¹¹⁸ Σε δημοσίευμα του Βήματος της 14^{ης} Ιουνίου αναφέρεται ότι η παράσταση έχει ενταχθεί στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών.

		«Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ηλιούπολης» στο Δημοτικό Θέατρο του Άλσους. ¹¹⁹	«Επίλογος '92», σ. 468
			«Το Βήμα», 30/08/1992, σ. 48
7 Σεπτεμβρίου	Αιγάλεω	Φεστιβάλ Αιγάλεω	«Τα Νέα», 12/06/1992, σ. 37
11 Σεπτεμβρίου	Θέατρο Πέτρας	Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Πέτρας. ¹²⁰	«Το Βήμα», 16/08/1992, σ. 30
			«Επίλογος '92», σ. 469
			«Τα Νέα», 19/08/1992, σ. 33
Χωρίς Ημερομηνία ¹²¹	Μπραχάμι (Πλατεία του Ασύρματου)		«Καθημερινή», 27/09/1992

¹¹⁹ Σε δημοσίευμα του *Ριζοσπάστη* καταγράφεται ότι η παράσταση εντάσσεται στις Εκδηλώσεις «Τέχνη και Πολιτισμός '92» (ανάμεσα στις οκτώ που επιλέχθηκαν συνολικά) που διοργάνωσε (Ημερομηνία έναρξης εκδηλώσεων 26 Αυγούστου) το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ηλιούπολης στο Δημοτικό Θέατρο του Άλσους. Ο –τότε- δήμαρχος Ηλιούπολης, Θεοδ. Γεωργιάκης ανέφερε σχετικά ότι «Στόχος του Θεσμού είναι η πολιτιστική αναβάθμιση της περιοχής, η θύμηση της ταυτότητας και της ρίζας του λαού και η συνεχής δημιουργία αξιών μέσα από τα καθημερινά βιώματα». Βλ. Ανώνυμος, «Πολιτιστική δροσιά στην Ηλιούπολη», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 25 Αυγούστου 1992, σ. 17.

¹²⁰ Το δημοσίευμα των *Νέων*, αναφέρεται ότι η παράσταση εντάσσεται στα πλαίσια του Φεστιβάλ Πέτρας του Δήμου Πετρούπολης, ενώ πέραν του μήνα παρουσίας της παράστασης δεν αναφέρεται η ακριβής ημέρα.

¹²¹ Αναφέρεται η παρουσία του θιάσου στην κριτική που έγραψε για την παράσταση ο Γιάννης Βαρβέρης στην *Καθημερινή*, βλ. Γιάννης Βαρβέρης, «Δισάκι στον ώμο. "Εκκλησιάζουσες" του Αριστοφάνη από τον θίασο "Ράμπα"», εφημ. *Καθημερινή*, 27 Σεπτεμβρίου 1992.

3.1. Ανασκόπηση 1993-1994

Σε ό,τι αφορά, την περίοδο αυτή, χρήσιμο είναι να αναφερθούμε στις κρατικές επιχορηγήσεις που για ακόμη μια φορά μονωπωλούν το ενδιαφέρον των θιάσων που έχουν ανάγκη στήριξης για να δραστηροποιηθούν. Αξίζει λοιπόν να σχολιαστεί ότι ενώ οι θίασοι που επιχορηγήθηκαν¹²² την περίοδο 1992-'93 ήταν σαράντα εννέα, η απόφαση του ΥΠ.ΠΟ. για την περίοδο 1993-'94 ήταν η μείωση αυτών σε σαράντα τρεις. Το σκεπτικό της απόφασης ήταν να είναι λιγότεροι στο σύνολό τους, ώστε κάθε θίασος ξεχωριστά να έχει τη δυνατότητα να λάβει περισσότερα χρήματα.¹²³

Αλλαγές παρατηρούνται και στην δράση του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών. Αποφασίζεται η οικονομική ενίσχυση θιάσων, με δράση στη θεατρική περίοδο του 1993-'94, χωρίς να περιορίζεται στη θερινή θεατρική περίοδο, όπως είχε παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια.¹²⁴

Οι εταιρικοί θίασοι του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. που δρουν την περίοδο αυτή είναι τρεις, οι δύο εκ των οποίων θα απασχολήσουν το ελληνικό θεατρικό τοπίο με τη δράση και διάρκειά τους. Ο ένας είναι ο εταιρικός θίασος «Θέατρο της Γελοιότητας» ο οποίος συνεχίζει αδιάκοπα τη δράση του, έπειτα από την επιτυχία της προηγούμενης παράστασης των *Αι δύο Ορφαναί*, επιλέγοντας αυτή τη φορά να παρουσιάσει το έργο *Η κυρία με τας καμελίας* του Αλέξανδρου Δουμά (υιός). Ο άλλος, είναι ο νεοσύστατος εταιρικός θίασος με την επωνυμία «Commedia», ο οποίος ξεκινά, με τους *Καυγάδες στην Κιότζα* του Κάρλο Γκολντόνι, μία επιτυχημένη δράση που θα συνεχιστεί. Τέλος, την ίδια περίοδο παρουσιάστηκε *Το Καφενείο* του Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ από τον επίσης νεοσύστατο εταιρικό θίασο, με την επωνυμία «Θέατρο των Καιρών».

3.2. Θέατρο της Γελοιότητας και *Η κυρία με τας καμελίας* του Αλέξανδρου Δουμά (υιού)

Το «Θέατρο της Γελοιότητας» προτείνει, εκ νέου, μία θεατρική οπτική ενός μυθιστορήματος που μετεξελίχθηκε σε θεατρικό έργο. Πρωταγωνιστής το μελόδραμα

¹²² Ετήσιας και διετούς επιχορήγησης.

¹²³ Β. Γεωργακοπούλου, ό.π.

¹²⁴ Το καλοκαίρι του 1990 με τον Θίασο «Σχήμα» και το καλοκαίρι του 1992 με τους εταιρικούς θιάσους «Θέατρο της Γελοιότητας», «Πλανήτες» και «Ράμπα».

του 19^{ου} αιώνα, *Η κυρία με τας καμελίαις* του Αλέξανδρου Δουμά (υιού). Ο Τάκης Χρυσικάκος επιμένει, όπως και στην προηγούμενη παράσταση των *Αι δύο ορφαναί*, στην γλώσσα της καθαρεύουσας καθώς και στην καινοτομία ενός θιάσου που αποτελείται μόνο από άντρες ηθοποιούς. Ο ίδιος συγκρίνει τη νέα αυτή παραγωγή με την προηγούμενη επιτυχημένη παράσταση του θιάσου: «*Η περσινή επιτυχία του έργου “Αι δύο ορφαναί”, είναι σίγουρα λιγότερο τολμηρή απ’ ό,τι “Η κυρία με τας καμελίαις”. Μ’ αυτήν την παράσταση αισθάνομαι να ολοκληρώνονται τα όνειρά μου*» και συνέχισε αναφέροντας: «*Στοχεύουμε να ζωντανέψουμε το Παρίσι του 1848. Πιστεύω ότι δεν θα ξενίσει τους θεατές ούτε η καθαρεύουσα, ούτε το γεγονός ότι τους ήρωες ενσαρκώνουν μόνο άνδρες. Αντιθέτως, όχι μόνο θα κατανοήσουν το έργο, αλλά θα μπουν και στο κλίμα της εποχής*». ¹²⁵

Στο Δελτίο Τύπου που συνέταξε το «Θέατρο της Γελοιότητας» για την παράσταση, προβάλλεται η υπόθεση του έργου ως εξής: «*Πρόκειται δια την πασίγνωστον πλην πονεμένη ιστορίαν της μεγαλοκοκότας Μαργαρίτας Γκοτιέ, η οποία εκτός από εταίρα ήτο “φθισικιά” και ως να μην έφταναν όλα αυτά ηράσθη σφοδρά το Αρμάνδον Δουβάλα*». ¹²⁶ Έτσι κάπως ξεκίνησε η επικοινωνία του θιάσου με τον Τύπο, ώστε να γνωρίσουν την *Κυρία με τας καμελίαις*, καθώς μάλιστα παρουσιάζεται έντονο το ενδιαφέρον για το νέο δημιούργημα των συντελεστών του εταιρικού θιάσου, μετά την μεγάλη θεατρική επιτυχία που είχε προσφέρει το καλοκαίρι του 1992.

Σε δημοσίευμα του Τύπου της εποχής, ¹²⁷ αναφέρεται το πάρτι το οποίο δόθηκε, παρουσία του δημοσιογραφικού και καλλιτεχνικού κόσμου, με αφορμή την έναρξη

¹²⁵ Σε παρουσίαση του έργου που έγινε στο «Αχ Μαρία» στις 20 Δεκεμβρίου 1993, μία ημέρα πριν την πρεμιέρα της παράστασης. Βλ. Ανώνυμος, «Οι... κύριοι με τας καμελίαις», εφημ. *Έθνος*, 21 Δεκεμβρίου 1993, σ. 31.

¹²⁶ Ανώνυμος, «Η κυρία με τας καμελίαις», περ. *7 Μέρες Τ.Υ.*, 6 Ιανουαρίου 1994.

¹²⁷ Το απόκομμα του συγκεκριμένου δημοσιεύματος ευρέθη στα αρχεία του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. χωρίς ν’ αναφέρονται τα στοιχεία δημοσίευσης του (εφημερίδα ή περιοδικό, ημερομηνία, συντάκτης). Η αναφορά της αλλαγής του αρχικού χώρου προβάλλεται και σε δημοσίευμα της 29^{ης} Ιανουαρίου 1994: «*Το ερώτημα τι γυρεύει μια φθισική εταίρα στα Εξάρχεια ξεπεράστηκε, μια κι όλοι γνωρίζαμε ότι δεν ταίριαζε στο “Γκάζι”. Έτσι, τώρα μπορούμε να παρακολουθούμε το γνωστό μελόδραμα του Αλέξανδρου Δουμά, “Η κυρία με τας καμελίαις”, με λιγότερο νέφος σε μια εκδοχή παρωδίας και καμπαρέ από το “Θέατρο της Γελοιότητας” στο “Αχ Μαρία” (Σολωμού 20)*», βλ. Αντώνης Λιώτσας, «Χρυσικάκος-Χατζηκουτσέλης στην “Κυρία με τας καμελίαις”», περ. *Τι*, 29 Ιανουαρίου 1994, σ. 82. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι αν και έχει ήδη ξεκινήσει τις παραστάσεις ο θίασος από τέλη Δεκεμβρίου στο «Αχ Μαρία», δημοσίευμα της 6^{ης} Ιανουαρίου αναφέρει την παρουσία του στον αρχικό χώρο club «τέσσερα» προφανώς εξαιτίας του ότι το έντυπο δημοσίευσης ήταν εβδομαδιαίο κι έτσι δεν είχε την ευκαιρία ο συντάκτης να κάνει την απαραίτητη διόρθωση. Έτσι συναντάμε στο σχετικό δημοσίευμα την εξής λανθασμένη πληροφόρηση για τον τόπο παρουσίασης της παράστασης: «*Ένα έργο κλασικό όμως, μόνο κλασική παράσταση δεν θα δείτε πηγαίνοντας στο club Τέσσερα της οδού Πειραιώς*», βλ. Ανώνυμος, «Η κυρία με τας καμελίαις», περ. *7 Μέρες Τ.Υ.*, ό.π.

της παράστασης, από τις 16 Δεκεμβρίου 1993, στο club «Tessera».¹²⁸ Τελικά, επιλέχθηκε ένας χώρος «εναλλακτικός», πέραν των συμβατικών θεατρικών αιθουσών, για να ανέβει η παράσταση, χωρίς να είναι όμως ο προαναφερόμενος. Έτσι τελικά ο θιάσος ξεκινά τις παραστάσεις του στο –τότε- Καφέ-Θέατρο «Αχ Μαρία» της Οδού Σολωμού 20, στο κέντρο της Αθήνας. Η πρεμιέρα πραγματοποιήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1993¹²⁹ και η τελευταία παράσταση δόθηκε στις 3 Απριλίου 1994.¹³⁰

Οι περισσότεροι ανέμεναν, έπειτα και από την προηγούμενη επιτυχία του «Θεάτρου της Γελοιότητας», τη νέα θεατρική αποκάλυψη της *Κυρίας με τας καμελίας*. Διαβάζουμε σχετικά: «*Το “Θέατρο της Γελοιότητας”, μετά την περσινή του επιτυχία “Αι δύο ορφαναί”, απέκτησαν φανατικούς θαυμαστές που εκτίμησαν το ιδιότυπο χιούμορ του και έκανε τους συντελεστές να τολμήσουν τη δεύτερη παράστασή τους με το έργο του Αλ. Δουμά “Η κυρία με τας καμελίας”*».¹³¹

Σε μία αναπόφευκτη σύγκριση της προηγούμενης περιόδου με τη νέα δημιουργική απόπειρα του «Θεάτρου της Γελοιότητας», ο Τάκης Χρυσικάκος, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, έκρινε την *Κυρία με τας καμελίας* ως μία περισσότερο «τολμηρή» πρόταση από την προηγούμενη επιτυχία. Οι κριτικοί του θεάτρου, όμως, θα μιλήσουν για την αντιστροφή του παραπάνω, θεωρώντας την τελευταία παράσταση του θιάσου «λιγότερο τολμηρή» από την πολύ επιτυχημένη παράσταση *Αι δύο ορφαναί*.

Παρ’ όλα αυτά, το «Θέατρο της Γελοιότητας» εξακολουθεί να υπηρετεί τον σκοπό του με περίσσια δημιουργικά θεατρικά προσφορά προς το φιλοθέαμων κοινό και αυτό φαίνεται να αναγνωρίζεται από το θεατρικό περιβάλλον του θιάσου. Χαρακτηριστικό το απόσπασμα από την κριτική της Ελευθερίας Ντάνου στον *Ελεύθερο*, η οποία δίνει, με τη γραφή της, συγχαρητήρια στα μέλη του θιάσου. Χαρακτηριστικά σημειώνει: «*Με δύο λόγια μια χαρούμενη παράσταση, που σε κάνει να ξεχνιέσαι, προπαντός με το κέφι όλων των ηθοποιών και ανάλογα με τον ρόλο τους. Εύγε σε όλους!*».¹³²

¹²⁸ Το club «Tessera», έδρευε στην οδό Πειραιώς (Γκάζι). Η έναρξη των παραστάσεων καταγραφόταν, ως προγραμματισμένη, για τις 16 Δεκεμβρίου 1993.

¹²⁹ Η ημερομηνία αναφέρεται σε δημοσίευμα του *Έθνους*, βλ. «Οι... κύριοι με τας καμελίας», ό.π., ενώ στο περιοδικό *Επίλογος* '94 αναφέρεται ως ημερομηνία έναρξης των παραστάσεων η 22^α Δεκεμβρίου 1993, βλ. Λία Βουτσοπούλου, «Οι θεατρικές παραστάσεις του χειμώνα 1993-'94», περ. *Επίλογος* '94 (1994), σ. 202.

¹³⁰ Λία Βουτσοπούλου, ό.π.

¹³¹ Ανώνυμος, «Η κυρία με τας καμελίας», περ. *7 Μέρες Τ.Υ.*, ό.π.

¹³² Ελευθερία Ντάνου, «Καφε-θέατρο “Αχ Μαρία”, “Θέατρο της γελοιότητας”, “Η κυρία με τας Καμελίας”», Μαριάννα Βλάχου (επιμ.), εφημ. *Ελεύθερος*, 11 Μαρτίου 1994, σ. 7.

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**¹³³

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	Τάκης Χρυσικάκος
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Σάββας Πασχαλίδης
ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΔΙΑΣΚΕΥΕΣ.....	Χρήστος Λαγός
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	Γιώργος Καλογερόπουλος-Γιώργος Ρήγας
ΣΤΙΧΟΙ-ΜΟΥΣΙΚΗ ¹³⁴	Άγγελος Πυριόχος-Πάνος Χατζηκουτσέλης

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΑΡΜΑΝΔΟΣ ΔΟΥΒΑΛ.....	Πάνος Χατζηκουτσέλης
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΓΚΩΤΙΕ.....	Τάκης Χρυσικάκος
ΠΡΟΥΔΑΝΣ.....	Μιχάλης Γούναρης
ΒΑΡΩΝΟΣ ΒΑΡΒΙΑ.....	Γιάννης Ευδαίμων
ΟΛΥΜΠΙΑ.....	Γιώργος Ρήγας
ΣΑΙΝ ΚΩΔΕΝ.....	Αργύρης Παυλίδης
ΝΑΝΙΝ.....	Λευτέρης Λουκαδής
ΙΑΤΡΟΣ/ ΚΟΜΗΣ ΜΠΡΙΑΜ.....	Γιώργος Βερτσώνης
ΠΑΤΕΡΑΣ ΔΟΥΒΑΛ.....	Χάρης Εμμανουήλ

3.3. Θέατρο των Καιρών και *Το Καφενείο* του Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ

Το 1993 ήταν μία χρονιά αφιερωμένη στον Κάρλο Γκολντόνι, με αφορμή τα διακόσια (200) χρόνια από τον θάνατό του.¹³⁵ Αρχικά, λοιπόν, το «Θέατρο των Καιρών»,¹³⁶ σχεδίασε να ανεβάσει *Το Καφενείο* του συγγραφέα.¹³⁷ Τελικά η

¹³³ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στον *Επίλογο '94*, βλ. Λία Βουτσοπούλου, ό.π. Στο ίδιο περιοδικό γίνεται σχόλιο για την απουσία της μετάφρασης του έργου στο πρόγραμμα της παράστασης. Αναφέρεται σχετικά: «Στο πρόγραμμα δεν αναφέρεται μετάφραση. Από τον Τύπο: χρησιμοποιήθηκε η μετάφραση της παράστασης της Αικατερίνης Βερόνη». Η Αικατερίνη Βερόνη, που στον *Επίλογο '94* αναφέρεται ως μεταφράστρια, φέρεται να έχει ανεβάσει το έργο του Αλέξανδρου Δουμά (υιού) το 1868, βλ. Ανώνυμος, «Οι... κύριοι με τας καμελίνας», ό.π.

¹³⁴ Επίλογή και συγγραφή τραγουδιών.

¹³⁵ Κώστας Γεωργουσόπουλος, «Κάρλος Γκολντόνι '93», εφημ. *Τα Νέα*, 11 Απριλίου 1994, σ. 34.

¹³⁶ Το «Θέατρο των Καιρών» ιδρύθηκε το χειμώνα του 1991, ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, με τα εξής μέλη: Έρση Βασιλικιώτη (Σκηνοθέτης), Στέλλα Βογιατζόγλου (Συγγραφέας), Μιχάλης Γαλανάκης (Σκηνοθέτης – Παραγωγός), Μάρω Γερμανού (Θεατρολόγος – Λέκτορας Π.Α.), Λάμπης Γιαμαλάκης (Ιατρός), Δημήτρης Διαμαντόπουλος (Αρχιτέκτων), Τάσος Καρακατσάνης (Μουσικός), Μαρίνα Κατσαρά (Καθηγήτρια Λατινοαμερικανικής Φιλολογίας), Βάσω Κεφαλά (Τραπεζικός

παράσταση δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί, αλλά έπειτα από την επιμονή του θιάσου και με την στήριξη πλέον του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. επέστρεψε το όραμα αυτό, για να το υλοποιήσει, με κάποιες όμως απαραίτητες αλλαγές.

Αρχικά η πρόθεση του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο των Καιρών» ήταν να ανέβει μία σύνθεση του αυθεντικού *Καφενείου* του Κάρλο Γκολντόνι και της διασκευής του από τον Φασμίντερ, είτε ακέραια και σε αντιπαραβολή, είτε σε μία πρωτότυπη σύνθεση, όπως αναφέρεται και από τον Γιάγκο Ανδρεάδη στην *Μεσημβρινή*.¹³⁸ Μάλιστα σε δημοσίευμα ανάλογο του *Ριζοσπάστη* αναφέρονται και λεπτομέρειες αυτής της σύνθεσης.¹³⁹ Τελικά, το εγχείρημα αυτό δεν υλοποιήθηκε ποτέ, καθώς όπως πληροφορούσε –τότε- ο Γ. Ανδρεάδης «*Οικονομικοί βασικά λόγοι φαίνεται ότι την υποχρέωσαν [αναφερόμενος στο ιδρυτικό μέλος του θιάσου, Έρση Βασιλικιώτη] να περιστείλει τις φιλοδοξίες αυτές*».¹⁴⁰ Τελικά ο εταιρικός θιάσος «Θέατρο των Καιρών», με τους συντελεστές του, επέλεξε να ανεβάσει αυτούσιο *Το Καφενείο* του Ράινερ Βέρνερ Φασμίντερ.

Αξίζει σε αυτό το σημείο ν' αναφέρουμε ότι ο πολυτάλαντος Ράινερ Βέρνερ Φασμίντερ¹⁴¹ διασκεύασε *Το Καφενείο* του Κάρλο Γκολντόνι, μία κωμωδία γραμμένη στα 1750-1751. Σχεδόν διακόσια χρόνια μετά την συγγραφή του, ο Φασμίντερ το διασκευάζει ενώ ταυτόχρονα σκηνοθέτησε και το πρώτο ανέβασμά του. *Το Καφενείο* του Γκολντόνι από τον Φασμίντερ πρωτοδημοσιεύτηκε στις 10 Οκτωβρίου του 1969 ενώ ένα μήνα ακριβώς νωρίτερα, στις 10 Σεπτεμβρίου 1969,

Υπάλληλος), Δημήτρης Κεχαΐδης (Συγγραφέας), Ελένη Χαβιάρα (Συγγραφέας – Λέκτορας Π.Α.), Καλλιόπη Κοπανίτσα (Σκηνογράφος), Κώστας Μουρσελάς (Συγγραφέας), Έρση Πίττα (Σκηνογράφος), Όλγα Τουρνάκη (Ηθοποιός), Φωτεινή Οικονομίδου (Δικηγόρος), Σπύρος Γιαννακόπουλος (Δικηγόρος), βλ. Πρόγραμμα παράστασης *Λευκός Γάμος*, Ταντέους Ρουζέβιτς. «Θέατρο των Καιρών», Χειμερινή περίοδος 1991-'92.

¹³⁷ Όπως αναφέρεται σε έγγραφο του αρχείου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. που αφορούν τον εταιρικό θιάσο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia» αλλά και σε δημοσίευμα εκείνης της εποχής στην *Μεσημβρινή*, βλ. «Τα “μούσκεψε” ο “Θιάσος ‘81”», εφημ. *Μεσημβρινή*, 16 Οκτωβρίου 1993. Πιο διεξοδική αναφορά για το εγχείρημα αυτό γίνεται στην παρούσα εργασία, στην παρουσίαση του εταιρικού θιάσου «Commedia», για την παράσταση *Καυγάδες στην Κιότζα*.

¹³⁸ Γιάγκος Ανδρεάδης, «Το κατά Φασμίντερ “Καφενείο” του Γκολντόνι», εφημ. *Μεσημβρινή*, 9 Μαΐου 1994.

¹³⁹ «“Καφενείο” είναι ο τίτλος των δύο έργων που θα παρουσιάσει το “Θέατρο των Καιρών”. Πρόκειται για το “Καφενείο” του Γκολντόνι και το “Καφενείο” του Φασμίντερ, που ο Γερμανός σκηνοθέτης έγραψε με αφορμή το έργο του Γκολντόνι. Το έργο του Γκολντόνι θα παρουσιαστεί σε υπαίθριο χώρο τους καλοκαιρινούς μήνες, ενώ το “Καφενείο” του Φασμίντερ στο κλαμπ “Τέσσερα” στην Πειραιώς 117», βλ. Ανώνυμος, «Συνέχεια... επί σκηνής», βλ. εφημ. *Ριζοσπάστης*, 13 Απριλίου 1993, σ. 25.

¹⁴⁰ Γιάγκος Ανδρεάδης, ό.π.

¹⁴¹ Αξιοσημείωτο είναι ότι την περίοδο μεταξύ 1981 και 1994, από τα δεκαεπτά έργα του Φασμίντερ (πέντε διασκευές και τα υπόλοιπα πρωτότυπα) στην ελληνική σκηνή παίζονται πέντε, βλ. Πρόγραμμα παράστασης *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, Ράινερ Βέρνερ Φασμίντερ. ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βόλου, Μάρτιος 1995, σ. 47, βλ. <https://digital.lib.auth.gr/record/76259?ln=el> (πρόσβαση 15/6/16). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι από τις πέντε σκηνοθεσίες στην Ελλάδα, τις τέσσερις τις έχουν πραγματοποιήσει γυναίκες σκηνοθέτιδες.

δόθηκε η πρώτη παράσταση του έργου στο Theater der Freien Hansestadt Breuen. Ο γερμανός συγγραφέας, Μπότο Στράους ανέφερε για το έργο αυτό του Φασμπίντερ: «[...] Αυτό, που αρχικά φτιάχτηκε για να είναι κωμωδία, καταντά ένα θλιβερό έργο. Ο Φασμπίντερ, έχοντας διαβάσει κάποτε προσεκτικά το πρωτότυπο, συγκράτησε στη μνήμη του την πλοκή του έργου και τους χαρακτήρες και το ξανάγραψε αργότερα σε ελεύθερη παράφραση. Έτσι γεννήθηκε ένα καινούργιο έργο, που δεν έχει νόημα να το συγκρίνουμε με το πρωτότυπο».¹⁴²

Οι παραστάσεις του *Καφενείου* του Φασμπίντερ, από το «Θέατρο των Καιρών», πραγματοποιήθηκαν στο Χοροθέατρο «Ροές», με την πρώτη παράσταση να καταγράφεται τον μήνα Μάιο.¹⁴³ Η διάρκεια των παραστάσεων καταγράφεται εντούτοις πολύ σύντομη, από τις 6 έως τις 29 Μαΐου 1994,¹⁴⁴ ενώ υπάρχει δημοσίευμα στον Τύπο που εμφανίζει την παράσταση στο ίδιο θέατρο και τον Ιούλιο του ίδιου έτους.¹⁴⁵ Οι κριτικοί της παράστασης, σχολίασαν θετικά, πάντως στο σύνολό τους, όχι μόνο την σκηνοθετική οπτική της Έρσης Βασιλικιώτη αλλά και τους υπόλοιπους συντελεστές της παράστασης. Όπως διαφαίνεται, ερμηνείες, κίνηση, κοστούμια, μουσική και σκηνικό συνέθεσαν μία άρτια παράσταση σ' ένα έργο με ιδιαίτερες απαιτήσεις.

¹⁴² Πρόγραμμα παράστασης *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, ό.π., σ. 34.

¹⁴³ Ο Γιώργος Σαρηγιάννης στα *Νέα*, σχολιάζει τη χειμερινή θεατρική περίοδο που λήγει τυπικά την Κυριακή των Βαΐων, καταγράφοντας ότι αρκετά θέατρα συνεχίζουν τις παραστάσεις τους, ενώ άλλα ξεκινούν τις πρεμιέρες τους τον μήνα Μάιο. Κάτι που έχει αρχίσει πια να καθιερώνεται εκείνα τα χρόνια. Ανάμεσα στους θιάσους που ξεκινούν τις παραστάσεις τους τον μήνα Μάιο, είναι και ο εταιρικός θιάσος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο των Καιρών». Βλ. Γιώργος Σαρηγιάννης, «Εννέα πρεμιέρες. Ανοίγει πάλι η αυλαία», εφημ. *Τα Νέα*, 28 Απριλίου 1994, σ. 47. Ανάλογο σχολιασμό για τις θεατρικές πρεμιέρες του Μαΐου, θα κάνει ο ίδιος ο Σαρηγιάννης και σε άλλα δημοσιεύματα, προγενέστερα, όπως στα *Νέα*, βλ. Γιώργος Σαρηγιάννης, «Θέατρον ανέστη! Ανοίγουν ξανά οι αυλαίες», εφημ. *Τα Νέα*, 20 Απριλίου 1995, σ. 25 και στον *Επίλογο '95*, βλ. Γιώργος Σαρηγιάννης, «Ανοιξιάτικη “ουρά” χωρίς επιτεύγματα», περ. *Επίλογος '95* (1995), σ. 118.

¹⁴⁴ Πρόγραμμα παράστασης *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, ό.π., σ. 46 και Λία Βουτσοπούλου, ό.π., σ. 210. Η πρεμιέρα της παράστασης αναφέρεται και σε δημοσίευμα της *Ελευθεροτυπίας*, βλ. Ανώνυμος, «Επαναλήψεις-πρεμιέρες». Επίσης, βλ. Ανώνυμος, εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 3 Μαΐου 1994, σ. 50

¹⁴⁵ Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Sportime*, 4 Ιουλίου 1994, σ. 50.

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**¹⁴⁶

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....Σωτηρία Ματζίρη
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Έρση Βασιλικιώτη
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ..... Γιάννης Λεγκός
ΜΟΥΣΙΚΗ..... Τάσος Καρακατσάνης
ΚΙΝΗΣΙΟΛΟΓΙΑ (ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΙΝΗΣΗΣ)..... Βασίλης Λάγκος

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΛΙΖΑΟΥΡΑ Τζένη Σκαρλάτου
ΛΕΑΝΤΕΡ..... Κίμων Ρηγόπουλος
ΕΥΓΕΝΙΟ Δημήτρης Σαραβάνος
ΒΙΤΟΡΙΑ Μαίρη Χήναρη
ΡΟΝΤΟΛΦΟ Κίμων Γεράρδος
ΠΑΝΤΟΛΦΟ Νίκος Λύτρας
ΤΡΑΠΟΛΟ Αλέκος Κολιόπουλος
ΔΟΝ ΜΑΡΤΣΙΟ Γιώργος Ζιόβας
ΠΛΑΤΣΙΝΤΑ Νατάσα Ζαρκάδα

3.4. Commedia και *Καυγάδες στην Κιότζα* του Κάρλο Γκολντόνι

➤ **«Commedia».**

Ο εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia» δημιουργήθηκε, την θεατρική περίοδο 1993-'94, από τη «ραχοκοκαλιά» του πολύ γνωστού πια θιάσου, με μακρόχρονη θεατρική πορεία, με την επωνυμία «Θίασος '81».¹⁴⁷

Όταν το 1981, δημιουργήθηκε ο «Θίασος '81» ήταν «άστεγος». Ξεκινώντας ως θίασος για «παιδιά», έβρισκε προσωρινή στέγη μαζί με κάποιο θίασο για «μεγάλους».

¹⁴⁶ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στο πρόγραμμα της παράστασης *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, ό.π.

¹⁴⁷ Γνωστός ο «Θίασος '81» για την δημιουργική ενασχόληση του με το παιδικό θέατρο. Χαρακτηριστικό είναι ότι μέρος των δημοσιεύσεων που πληροφορούν για την παράσταση *Καυγάδες στην Κιότζα* του εταιρικού θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia», αναφέρουν το Θέατρο «Ριάλτο» ως «Θέατρο Ριάλτο-Θίασος 81», βλ. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Τα Νέα*, 18 Δεκεμβρίου 1993, σ. 51, αλλά και Ανώνυμος, «Τελευταίες παραστάσεις», περ. *Αθηνόραμα*, 1 Απριλίου 1994, σ. 31.

Το 1993 στάθηκε μία σημαντική χρονιά για τον γνωστό θίασο που, όπως υπογραμμίζει ο Νίκος Δαφνής,¹⁴⁸ «είχε φτάσει πια ο κόμπος στο χτένι. Έπρεπε ή να διαλυθούμε ή να κάνουμε τη “βουτιά στα βαθιά”»: να βρούμε ένα δικό μας θέατρο».¹⁴⁹ Έτσι κι έγινε και ο εταιρικός θίασος «Commedia»¹⁵⁰ βρέθηκε στο θέατρο «Ριάλτο». Η Νανά Νικολάου, ο Χρήστος Κελαντώνης, ο Γιώργος Μιχαλάκης και ο Νίκος Δαφνής, ως ιδρυτικά μέλη του θιάσου,¹⁵¹ πήραν μία παλιωμένη αίθουσα που υπολειτουργούσε και την ανακαίνισαν προκειμένου να στεγάσουν τα θεατρικά τους όνειρα.¹⁵²

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., σε σημείωμα του, αναφέρει για την «Commedia» καθώς και για την άλλη παραγωγή της περιόδου, από τον επίσης του εταιρικό θίασο «Θέατρο της Γελιοιότητας»: *«Χαιρόμαστε ιδιαίτερα για τη δημιουργία της Commedia. Χαιρόμαστε όχι μόνο επειδή κάποιοι συνάδελφοι αποφάσισαν να πάρουν τη δουλειά τους στα χέρια τους και να ορίζουν αυτοί την τύχη τους, μακριά από την αντίληψη του θιασάρχη, του θεατρώνη, της “φωτεινής επιγραφής” και του ανταγωνισμού, αλλά και γιατί πιστεύουμε ότι αυτή η συνεργασία τόσων άξιων συναδέλφων, θα μας προσφέρει θεατρικές στιγμές υψηλού ήθους και αισθητικής. Ευχόμαστε οι “Καυγάδες στην Κιότζα” να είναι η αρχή. Περιμένουμε με αισιοδοξία τη συνέχεια. Πιστεύουμε ότι η Commedia, όπως και ο άλλος εταιρικός θίασος του ΟΕΘ “Το Θέατρο της Γελιοιότητας”, μπορεί να προωθήσει σημαντικά τον βασικό μας στόχο, την προοπτική που σαν Δ.Σ. του ΟΕΘ ελπίζουμε: οι παραγωγές του ΟΕΘ να αποτελούν και την πρόταση του ΣΕΗ για το θέατρο και τον πολιτισμό. Εμείς θα σταθούμε κοντά*

¹⁴⁸ Ο Νίκος Δαφνής, ιδρυτικό μέλος και των δύο θιάσων με τις επωνυμίες «Θίασος '81» και «Commedia», είναι την περίοδο αυτή και πρόεδρος του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών, βλ. Ανώνυμος, «Δύο θίασοι στην ίδια στέγη», εφημ. *Νίκη*, 6 Οκτωβρίου 1993, σ. 31.

¹⁴⁹ Ανώνυμος, «Βρήκε στέγη ο “Θίασος '81”», εφημ. *Έθνος*, 4 Οκτωβρίου 1993, σ. 50.

¹⁵⁰ Οι παραστάσεις που παρουσίασε ο «Commedia», ως εταιρικός θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. για την εξεταζόμενη περίοδο στη παρούσα εργασία, είναι οι εξής: *Καυγάδες στην Κιότζα* του Κάρλο Γκολντόνι (Χειμερινή θεατρική περίοδος 1993-'94 και επανάληψη το καλοκαίρι του 1994), *Ο Εξηνταβελώνης* του Κωνσταντίνου Οικονόμου ο εξ Οικονόμων (Χειμερινή θεατρική περίοδος 1994-'95), *Ουάου! Πολύ τίποτα για το κακό* του Μπάρι Κιφ (Χειμερινή θεατρική περίοδος 1995-'96).

¹⁵¹ Η αρχική σύσταση της ομόρρυθμης εταιρίας, στις 29 Απριλίου 1993, με την επωνυμία «Νίκος Δαφνής και ΣΙΑ ΟΕ- Εταιρικός Θίασος Σ.Ε.Η.-Ο.Ε.Θ.» και διακριτικό τίτλο «Comedia» Ο.Ε., αποτελείται από τους Κοραή Δαμάτη, Νίκο Δαφνή, Γιώργο Δρογγίτη, Χρήστο Κελαντώνη, Νανά Νικολάου, Ευδοκία Σουβατζή, Γιάννη Τσική, Κώστα Φιλίππου. Με τροποποίηση στις 14 Ιουλίου 1993 του αρχικού «ιδρυτικού» καταστατικού όπως ενημερώνει και με επιστολή του ο θίασος προς τον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., στις 11 Αυγούστου 1993, οι εταίροι που την αποτελούν είναι οι Νίκος Δαφνής, Γιώργος Δρογγίτης, Χρήστος Κελαντώνης, Νανά Νικολάου, Γιάννης Τσικής, Φωτεινή Μουστάκα και Αλεξάνδρα Παυλίδου. Με νέα τροποποίηση στις 9 Φεβρουαρίου 1995, ο θίασος αποτελείται από τους εξής εταίρους: Νίκος Δαφνής, Γιώργος Δρογγίτης, Χρήστος Κελαντώνης, Νανά Νικολάου, Γιάννης Τσικής, Νίκος Γκεσουλής, Γιάννης Κρανάς.

¹⁵² Ανώνυμος, «“Ριάλτο” εκ τέφρας: Ο “Θίασος '81” απέκτησε στέγη», εφημ. *Τα Νέα*, 6 Οκτωβρίου 1993.

στην *Commedia*. Είναι καθήκον μας να βοηθήσουμε – και όχι μόνον οικονομικά – αυτή την προσπάθεια. Ευχόμαστε να ανταποκριθούμε σε αυτό το καθήκον».¹⁵³

➤ **Οι Κανυγάδες στην Κιότζα από τον εταιρικό θίασο «Commedia».**

Η χρονιά του 1993 ήταν διεθνώς αφιερωμένη, όπως αναφέρθηκε ήδη στην παρούσα εργασία, στον Κάρλο Γκολντόνι, με αφορμή τα διακόσια χρόνια από τον θάνατό του.¹⁵⁴ Ο σημαντικός Ιταλός συγγραφέας, που έχει χαρακτηριστεί ως ο συνεχιστής του παραδοσιακού ιταλικού θεάτρου της Κομέντια ντελ Άρτε,¹⁵⁵ επιλέχθηκε να είναι ο συγγραφέας του πρώτου έργου που παραστάθηκε από τους συντελεστές του εταιρικού θιάσου «Commedia».

Στις 4 Οκτωβρίου 1993,¹⁵⁶ ημέρα αργίας των ηθοποιών, ο «Θίασος '81» διοργάνωσε μία γιορτή¹⁵⁷ για να γιορτάσει και ταυτόχρονα να προβάλλει την αναγέννηση του θεάτρου «Ριάλτο»,¹⁵⁸ ανακοινώνοντας τη δημιουργία σκηνής και για «μεγάλους» με την δημιουργία του εταιρικού θιάσου «Commedia».¹⁵⁹ Ο νεοσύστατος θίασος όπως καταγράφεται «στόχο είχε να συνδυάσει ένα ευρύτερο κλασικό και σύγχρονο παγκόσμιο ρεπερτόριο έργων, που μέσα από την κωμωδία, καταγράφει, σατιρίζει, κωτηριάζει, διασκεδάζει και δείχνει δρόμους».¹⁶⁰

Τα πρωινά ο εταιρικός θίασος, ως «Θίασος '81», παρουσίαζε τις *Περιπέτειες του βαρόνου Μινχάουζεν* σε διασκευή της Ν. Νικολάου για παιδιά,¹⁶¹ και το βράδυ, ως εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. με την επωνυμία «Commedia», τους *Κανυγάδες στην Κιότζα* του Κάρλο Γκολντόνι. Η Νανά Νικολάου ανέφερε, σχετικά, στα *Νέα*: «*Η “Κομέντια” είναι παιδί – παιδί για μεγάλους – του “Θιάσου 81”*» και συνεχίξε

¹⁵³ Σημείωμα του Διοικητικού Συμβουλίου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. στο πρόγραμμα της παράστασης *Κανυγάδες στην Κιότζα*, Κάρλο Γκολντόνι. «Commedia», Εταιρικός Θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., Έτος Πρώτο 1993-1994.

¹⁵⁴ Κώστας Γεωργουσόπουλος, ό.π.

¹⁵⁵ Λεάνδρος Πολενάκης, «Ο σύγχρονος Γκολντόνι: “Κανυγάδες στην Κιότζα” με το θίασο Commedia του ΣΕΗ-ΟΕΘ», εφημ. *Η Αυγή*, 20 Μαρτίου 1994.

¹⁵⁶ Στην εφημερίδα *Νίκη* αναφέρεται ότι η συγκεκριμένη γιορτή πραγματοποιήθηκε στις 5 Οκτωβρίου, βλ. Ανώνυμος, «Δύο θίασοι στην ίδια στέγη», ό.π.

¹⁵⁷ Στη γιορτή αυτή παρευρέθησαν, ανάμεσα σε άλλους, οι Δέσπω Διαμαντίδου, Λήδα Πρωτοψάλτη, Μαριέτα Ριάλδη, Αλίκη Γεωργούλη, Αλκη Ζώη, Ξένια Καλογεροπούλου, Σπύρος Σακκάς, Νέλλυ Αγγελίδου, Όλγα Πολίτου, Τάκης Χρυσικάκος, Αιμιλία Υψηλάντη, Ρήγας Αξελός, Άννα Μακράκη, Ανδρέας Θωμόπουλος, Κώστας Πολιτόπουλος, Στέφανος Μανίκας, Λίλα Χριστοφορίδου, Πάρις Ταχόπουλος, Χριστόδουλος Χάλαρης, κ.ά., βλ. Ανώνυμος, «“Ριάλτο” εκ τέφρας: Ο “Θίασος ‘81” απέκτησε στέγη», ό.π.

¹⁵⁸ Στην Αθήνα, οδό Κυψέλης 54-Αγ. Μελετίου.

¹⁵⁹ Ανώνυμος, «“Ριάλτο” εκ τέφρας: Ο “Θίασος ‘81” απέκτησε στέγη», ό.π.

¹⁶⁰ Ανώνυμος, «Δύο θίασοι στην ίδια στέγη», ό.π.

¹⁶¹ Σκηνοθεσίας Ν. Δαφνή, σκηνικών-κοστούμιών της Α. Μαχαριανάκη και μουσική του Ν. Μαυρουδή.

σχετικά λέγοντας: «*Διαλέξαμε τον τίτλο “Κομέντια”*»¹⁶² για να δείξουμε την πρόθεσή μας να κινηθούμε στον ευρύτερο χώρο του ρεπερτορίου που εμπεριέχει την κωμωδία και τη σάτιρα και που απλώνεται από τους κλασικούς ως τους σύγχρονους Έλληνες συγγραφείς».¹⁶³

Ο «*πυρήνας*», λοιπόν, του «*Θιάσου '81*», όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δημιουργεί τον εταιρικό θίασο «*Commedia*» ανεβάζοντας το έργο *Καυγάδες στην Κιότζα*, με την συμβολή της επιχορήγησης του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. να αποδεικνύεται εξαιρετικά σημαντική σε αυτό το νέο, δημιουργικό εγχείρημα.¹⁶⁴ Η έννοια εξάλλου της εταιρικότητας, φαίνεται να «*εξυπηρετεί*» τους σκοπούς του θιάσου, σε κάθε περίπτωση. Ο Νίκος Δαφνής υπογραμμίζει σχετικά στα *Νέα*: «*Δεν υπάρχει κανείς πάνω από το κεφάλι μας. Για να γίνει θέατρο δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα “κεφάλι” που το όραμά του να πρέπει να υλοποιήσουν οι ηθοποιοί κουβαλώντας νερό στο μύλο του. Οι ηθοποιοί μπορούν να πάρουν τη δουλειά στα χέρια τους κατ’ ουσίαν και να διαλέξουν έργο, σκηνοθέτη, συνεργάτες. Γιατί ψυχή του θεάτρου ο ηθοποιός είναι. Και ψυχή αυτής της δουλειάς είναι οι δώδεκα ηθοποιοί που είναι αποφασισμένοι να δώσουν τη μάχη τους. Η ανάγκη του εκφράζεσθαι του ηθοποιού είναι. Και τον σκηνοθέτη, ο ηθοποιός τον εφεύρε. Εκείνο που χρειάζεται είναι να αποτελεί το “τρίτο μάτι” χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επιβάλλουμε το δικό μας όραμα στον σκηνοθέτη*».¹⁶⁵

Σχετικά με την επιλογή του έργου *Καυγάδες στην Κιότζα*, οι συντελεστές του θιάσου «*Commedia*», σπεύδουν να αναφέρουν τους λόγους που τους οδήγησαν σε αυτή την ομαδική απόφαση. Η Νανά Νικολάου αναφέρει: «*Για να αρχίσουμε, επιλέξαμε τους “Καυγάδες στην Κιότζα”, που στην Ελλάδα έχουν παιχτεί μόνο μια φορά, το '79-'80, στο ΚΘΒΕ, σε σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου. Είναι μια κωμωδία ηθών που μυρίζει Μεσόγειο και καθημερινή ζωή με όλες αυτές τις γυναίκες που κεντούν, θυμούνται τους έρωτές τους που ταξιδεύουν στη θάλασσα, τους περιμένουν να γυρίσουν και τσακώνονται*».¹⁶⁶ Ο Νίκος Χύτας, ερμηνευτής του Μπέπε στο έργο, συμπληρώνει «*Δεν επιδιώξαμε το γέλιο. Το κωμικό βγαίνει από την αλήθεια των*

¹⁶² Συμπτωματικά, όπως διαπιστώνεται, προκύπτει το όνομα του θιάσου «*Commedia*» να μοιάζει με μέρος της πρότασης «*Commedia de l' arte*» που χαρακτηρίζει τον Κάρλο Γκολντόνι.

¹⁶³ Γιώργος Σαρηγιάννης, «*Καυγάδες στο ψαροχώρι. Γκολντόνι στο “Ριάλτο”*», εφημ. *Τα Νέα*, 26 Νοεμβρίου 1993, σ. 36.

¹⁶⁴ Ο Γιώργος Σαρηγιάννης στα *Νέα*, αναφέρει: «*Ο “Θιάσος 81” είναι ο μόνος εταιρικός που άντεξε και ακόμη επιβιώνει. Για να επιβιώσει και όχι για να σβήσει ξεκίνησε και η “Κομέντια”. Είναι βέβαια άλλη μορφή – “αντλεί” από τον Οργανισμό Εταιρικών Θιάσων του ΣΕΗ. Αλλά ένας εταιρικός θίασος, έτσι ή αλλιώς, είναι μια πρόκληση: πρόκληση για ομαδική δουλειά και πρόκληση κατά της ματαιοδοξίας*», βλ. Γιώργος Σαρηγιάννης, «*Καυγάδες στο ψαροχώρι. Γκολντόνι στο “Ριάλτο”*», ό.π.

¹⁶⁵ Ό.π.

¹⁶⁶ Ό.π.

καταστάσεων. Πρόκειται για ένα γνήσια λαϊκό θέατρο». ¹⁶⁷ Όσο για τον Γιάννη Διαμαντόπουλο, που υπέγραψε την σκηνοθεσία του έργου, φαίνεται για τον ίδιο η επιλογή αυτή να ήταν μία επιθυμία ετών που πήρε σάρκα και οστά μέσα από τη σύσταση του εταιρικού θιάσου «Commedia»: «*Ηθελα ανέκαθεν να κάνω Γκολντόνι γιατί είναι αληθινός, λιτός, ποιητικός και τόσο, μα τόσο, σύγχρονος – πηγή του θεάτρου*». ¹⁶⁸

Επιπρόσθετα, για την επιλογή του έργου, καθώς και για την σύσταση του θιάσου αναφέρονται οι συντελεστές εκτενώς και στο πρόγραμμα της παράστασης. Αναφέρουν σχετικά: «*Ξεκινάμε σαν εταιρικός θιάσος, γιατί τον να δουλεύεις ομαδικά είναι μεγάλη πρόκληση. Πρόκληση στην κοινωνικότητα, στην ανάδειξη κάθε προσωπικότητας μέσα από το ομαδικό πνεύμα, τις κοινές αποφάσεις και ευθύνες, πρόκληση στη ματαιοδοξία, στη φωτεινή ταμπέλα, στην εμπορευματοποίηση. Ξεκινάμε με κωμωδία, γιατί η κωμωδία – όταν γίνεται με αισθητική και γούστο – είναι πολύ σοβαρό πράγμα. Επιλέξαμε τον Γκολντόνι θέλοντας να συμμετάσχουμε και εμείς στην επέτειο για τα 200 χρόνια από τον θάνατο του μεγάλου δασκάλου και αναμορφωτή της κωμωδίας – όπως γίνεται διεθνώς. Επιλέξαμε το “Καυγάδες στην Κιότζα” γιατί είναι μια κωμωδία ηθών, χαρακτήρων και καταστάσεων, που μυρίζουν Μεσόγειο, θάλασσα, που μυρίζουν, τελικά, και Ελλάδα: όχι φολκlorικά ούτε ηθογραφικά. Αληθινά και ποιητικά μαζί. [...] Έχουμε την ευτυχία μιας “δικής” μας αίθουσας. Ενός θεάτρου που έγινε το σπίτι που στεγάζει τα όνειρά μας. Έχουμε την ευτυχία να συνεργαζόμαστε με ανθρώπους που έκαναν το όνειρό μας και δικό τους (σε τούτη τη δουλειά)*». ¹⁶⁹

Με αφορμή, όμως, την επέτειο για τον Κάρλο Γκολντόνι θέλησαν επίσης να αξιοποιήσουν, στο έπακρο, τον χώρο του «Ριάλτο», ακολουθώντας ένα θεματικό άξονα με έργα του Γκολντόνι. ¹⁷⁰ Δυστυχώς, όμως, στα εγκαίνια του «Ριάλτο», ο Νίκος Δαφνής, ανακοίνωσε ότι το σχέδιο αυτό δεν μπόρεσε να τεθεί σε εφαρμογή καθώς δεν κατάφεραν να συνεργαστούν οι δύο θιάσοι. ¹⁷¹ Όπως ο ίδιος ανέφερε χαρακτηριστικά για τους θιάσους: «*διαλύθηκαν, δεν τα βρήκαν μεταξύ τους*» και

¹⁶⁷ Ο.π.

¹⁶⁸ Ο.π.

¹⁶⁹ Σημείωμα εταιρικού θιάσου «Commedia» στο πρόγραμμα της παράστασης *Καυγάδες στην Κιότζα*, ό.π.

¹⁷⁰ Όπως αναφέρεται και στα αρχεία των πρακτικών του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. με την συνεργασία του θιάσου «Διάλογος» που θα παρουσίαζε τον *Υπηρέτη δύο αφεντάδων* σε σκηνοθεσία Θέμη Μουμουλίδη και στη συνέχεια με το «Θέατρο των Καιρών» που θα παρουσίαζε *Το Καφενείο*, ενώ στην *Μεσημβρινή* αναφέρεται ότι η αρχική σκέψη ήταν για τρία έργα από τρεις διαφορετικούς θιάσους, βλ. «Τα “μούσκεψε” ο “Θιάσος ‘81”», ό.π.

¹⁷¹ Αναφέρονται το «Θέατρο των Καιρών», το οποίο έδρασε την ίδια περίοδο ως εταιρικός θιάσος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. και ο «Διάλογος».

συνέχισε λέγοντας «Δεν είμαστε επιχειρηματίες να ζητάμε εγγύηση», συμπληρώνοντας παράλληλα ότι αυτή η εξέλιξη ήταν και ο λόγος της καθυστερημένης έναρξης¹⁷² των *Καυγάδων στην Κιότζα*.¹⁷³

Παράλληλα, χρήσιμο είναι να σημειωθεί, ότι εξ αρχής ο θίασος φιλοδοξούσε το θέατρο «Ριάλτο» να γίνει ένας χώρος τέχνης για ποικίλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις με ποιητικές και μουσικές βραδιές,¹⁷⁴ εκθέσεις ζωγραφικής στο φουαγιέ του θεάτρου το οποίο θα λειτουργούσε παράλληλα και ως ένα «καφενείο καλλιτεχνών». Μία ουσιαστικά δηλαδή, «*κυψέλη πολιτιστικών γεγονότων*».¹⁷⁵

➤ Από την πρώτη παράσταση το 1993 και σχεδόν ένα χρόνο μετά Οι Καβγάδες... συνεχίζουν.

Η πρώτη παράσταση¹⁷⁶ δόθηκε στις 26 Νοεμβρίου 1993.¹⁷⁷ Χαρακτηριστικό της επιτυχίας του θιάσου και της παράστασης *Καυγάδες στην Κιότζα*, ήταν η διάρκεια των παραστάσεων, η οποία συνεχίστηκε και πέραν της πρώτης θεατρικής περιόδου που ανέβηκε το 1993-'94.¹⁷⁸ Έτσι ενώ αρχικά σε επιστολή του θιάσου προς τον Οργανισμό Εταιρικών Θιάσων του Σ.Ε.Η.,¹⁷⁹ αλλά και στο *Αθηνόραμα*¹⁸⁰ καταγράφεται ότι η τελευταία παράσταση θα δοθεί στις 2 Απριλίου 1994,¹⁸¹

¹⁷² Η έναρξη των παραστάσεων προγραμματίστηκε τελικά από τον θίασο, καθυστερημένα, για το τέλος Νοεμβρίου του 1993.

¹⁷³ Ανώνυμος, «Τα “μούσκεψε”ο “Θίασος ‘81”», ό.π.

¹⁷⁴ Με σημαντικούς συνθέτες και τραγουδιστές (Συζητήσεις φαίνεται να είχαν γίνει με τους Χρ. Λεοντή, Ν. Μαυρουδής, Δ. Τσακνής, Σ. Γιαννάτου).

¹⁷⁵ Ανώνυμος, «Δύο θίασοι στην ίδια στέγη», ό.π. Επίσης, Ανώνυμος βλ. «Καλλιτεχνική “Κυψέλη”», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 7 Οκτωβρίου 1993, σ. 29, αλλά και Ανώνυμος, «Τα “μούσκεψε”ο “Θίασος ‘81”», ό.π.

¹⁷⁶ Οι παραστάσεις στο Θέατρο Ριάλτο πραγματοποιούνταν: Βραδ.: Τετ., Παρ., Σάβ. 9.15 μ.μ., Απογ.: Τετ. (λαϊκή), Πέμπτη 6.15 μ.μ. και Κυρ. 8 μ.μ., βλ. «Τελευταίες παραστάσεις», ό.π. Ενώ τέσσερις μήνες νωρίτερα από το πρόγραμμα, απουσίαζε η Τετάρτη και πραγματοποιούνταν η λεγόμενη «λαϊκή» παράσταση την Πέμπτη στις 6.15 μ.μ., βλ. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Ελλάδα*, 23 Δεκεμβρίου 1993.

¹⁷⁷ Γιώργος Σαρηγιάννης, «Καβγάδες στο ψαροχώρι. Γκολντόνι στο “Ριάλτο”», ό.π. και Λία Βουτσοπούλου, ό.π.

¹⁷⁸ Η παράσταση επίσης προβλήθηκε, μαγνητοσκοπημένη, στον τηλεοπτικό σταθμό Ant1 το 1994, βλ. Βασίλης Λουμπρίνης, «Αυλαία στη μικρή οθόνη», εφημ. *Τα Νέα*, 7 Μαΐου 1994, σ. 33. Επανάληψη της προβολής πραγματοποιήθηκε και στις 30 Απριλίου 1998, στις 02.00 το πρωί, από τον ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό Ant1, βλ. Ανώνυμος, «Οι καβγάδες του Γκολντόνι», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 30 Απριλίου 1998, σ. 34. Η παράσταση προβλήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Θέατρο στον ANTI», που προέβαλλε ο σταθμός από το Σεπτέμβριο 1997 έως τον Ιούνιο 1998. Βλ. [https://www.retrod.gr/wiki/index.php/Καβγάδες_στην_Κιότζα_\(1998\)](https://www.retrod.gr/wiki/index.php/Καβγάδες_στην_Κιότζα_(1998)) και [https://www.retrod.gr/wiki/index.php/Θέατρο_στον_ANTI_\(1997\)](https://www.retrod.gr/wiki/index.php/Θέατρο_στον_ANTI_(1997)) (πρόσβαση 10/8/2016).

¹⁷⁹ Από το αρχείο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.

¹⁸⁰ Βλ. «Τελευταίες παραστάσεις», ό.π.

¹⁸¹ Στο περιοδικό *Επίλογος '94* το οποίο εκδόθηκε το Νοέμβριο του 1994, καταγράφεται ως ημερομηνία τελευταίας παράστασης του θιάσου η 10^η Απριλίου 1994, βλ. Λία Βουτσοπούλου, ό.π. Έπειτα αναφέρεται η μεταφορά της παράστασης (επαναληπτική του χειμώνα) από τον μήνα Αύγουστο

εντούτοις σε δημοσίευμα της *Αυριανής* ένα μήνα περίπου αργότερα ανακοινώνεται η εκ νέου παράταση των παραστάσεων έως τις 15 Μαΐου 1994,¹⁸² που όμως όπως αποδείχτηκε και πάλι δεν ήταν η τελευταία παράταση καθώς και τον μήνα Ιούλιο οι *Καυγάδες στην Κιότζα* συνέχιζαν να προσφέρουν θέαμα στο κοινό από το Θέατρο «Ριάλτο».¹⁸³ Έπειτα, από τον Αύγουστο του ίδιου έτους, ξεκίνησε να καταγράφεται και η περιοδεία του θιάσου.

➤ **Η Νανά Νικολάου, το 1999, ξεκινά τους *Καυγάδες με το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κοζάνης*.**

Το 1993 η Νανά Νικολάου, ως ηθοποιός, ενσαρκώνει την Πάσκουα, γυναίκα του Καπετάν-Τόνι στους *Καυγάδες της Κιότζας* με τον εταιρικό θίασο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia». Το 1999 η ίδια επιστρέφει στην ελληνική θεατρική σκηνή με τους *Καυγάδες της Κιότζας*, αυτή τη φορά σε συνεργασία με το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κοζάνης. Συντελεστές από τον εταιρικό θίασο «Commedia» και της πρώτης παράστασης της περιόδου 1993-'94, εμφανίζονται επίσης στη νέα παραγωγή. Η μετάφραση του Βαγγέλη Ηλιόπουλου που είχε χρησιμοποιηθεί το 1993, καθώς και η μουσική του Διονύση Τσακνή, συνόδευσαν και την παράσταση του 1999 με την Νανά Νικολάου να υπογράφει μάλιστα, σε αυτή την νέα εκδοχή, την σκηνοθεσία.¹⁸⁴

➤ **Συντελεστές Παράστασης, Έτος Πρώτο 1993-'94.**¹⁸⁵

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....Βαγγέλης Ηλιόπουλος
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Γιάννης Διαμαντόπουλος
ΣΚΗΝΙΚΑ ¹⁸⁶ -ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ..... Άννα Μαχαιριανάκη

σε υπαίθριους χώρους. Η αναφορά γίνεται χωρίς να αναφέρεται πια ο θίασος σαν εταιρικός θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., βλ. Λία Βουτσοπούλου, ό.π.

¹⁸² Ανώνυμος, «“Καυγάδες” και “Άντε γειά” σε Ριάλτο και θεατρική σκηνή. Παράταση για δύο ακόμη θεατρικά», εφημ. *Αυριανή*, 8 Μαΐου 1994, σ. 24.

¹⁸³ Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Sportime*, ό.π.

¹⁸⁴ Θυμέλη, «“Καυγάδες στην Κιότζα” από το ΔΗΠΕΘΕ Κοζάνης», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 14 Σεπτεμβρίου 1999, σ. 30 και Ανώνυμος, περ. *Ταΐμ Αυτ*, 23-29 Μαΐου 1999, σ. 5.

¹⁸⁵ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στο πρόγραμμα της παράστασης *Καυγάδες στην Κιότζα*, ό.π.

¹⁸⁶ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έννοια του συνεταιρισμού που αποδεικνύεται ότι παίρνει «σάρκα και οστά» και πέραν των στενών ορίων των μελών ενός εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. Διαφαίνεται ξεκάθαρα η σύμπραξη των θιάσων του οργανισμού με σκοπό το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για το κοινό. Ο θίασος «Commedia», λοιπόν για παράδειγμα, ζητά με επιστολή του προς τον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., στις 11 Αυγούστου 1993 (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.), το σκηνικό ενός άλλου εταιρικού θιάσου του θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Πλανητών» το οποίο – με αρκετές αλλαγές όπως αναφέρουν– θα αποτελούσε το βασικό μέρος των σκηνικών των *Καυγάδων στην Κιότζα*. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Άννα

ΜΟΥΣΙΚΗ.....	Διονύσης Τσακνής
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΚΙΝΗΣΙΟΛΟΓΙΑ.....	Ρεγγίνα Καπετανάκη
ΦΩΤΙΣΜΟΙ.....	Τάκης Τσάκωνας
ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ.....	Στέφανος Μπλάτσος
ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΟΥ.....	Βαγγέλης Γιαννακός

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ (με σειρά εμφανίσεως):

ΛΟΥΤΣΕΤΑ, αδελφή του καπετάν-Τόνι	Αλεξάνδρα Παυλίδου
ΟΡΣΕΤΑ, αδελφή της κυρά-Αίμπερα.....	Έρρικα Μακρή
ΠΑΣΚΟΥΑ, γυναίκα του καπετάν-Τόνι	Νανά Νικολάου
ΛΙΜΠΕΡΑ, γυναίκα του Φουρτουνάτο	Έυα Μουστάκα
ΚΕΚΑ, αδελφή της	Έρρικα Μπεγιέτη
ΤΟΦΟΛΟ, βαρκάρης	Γιώργος Δρογγίτης
ΒΙΤΣΕΝΤΖΟ, ψαρέμπορος	Νίκος Ντούπης
ΚΑΠΕΤΑΝ-ΤΟΝΙ	Γιάννης Τσικής
ΜΠΕΠΕ, αδελφός του	Νίκος Χύτας
ΤΙΤΑ ΝΑΝΕ, ψαράς	Νίκος Δαφνής
ΦΟΡΤΟΥΝΑΤΟ ΣΤΡΑΒΟΚΑΝΗΣ, ψαράς	Χρήστος Κελαντώνης
ΤΣΙΝΤΟΡΟ, ανακριτής	Γιώργος Γεωργερής
ΚΛΗΤΗΡΑΣ	Νίκος Ντούπης

Διάρκεια παράστασης: 1.45¹⁸⁷

ΕΠΑΙΞΑΝ ΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ.....	Ακορντεόν: Μιχ. Μουστάκης. Βιολί, μαντολίνο: Γ. Βοριάς. Κιθάρες, κρουστά, μπάσο: Δ. Τσακνής.
--------------------------	-------	--

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ.....	Βασίλης Κολέγκας
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ.....	Χάρης Χαράκος
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ.....	Ελένη Μελισσάρη
ΠΕΡΟΥΚΕΣ.....	Φίλιππος Καψάλης
ΗΧΟΛΗΠΤΗΣ.....	Σωτηρής Παπαδόπουλος
ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ	Studio TS Production
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	Studio Δελτα, Π. Δεληκάρης

Μαχαριανάκη η οποία ήταν σκηνογράφος στους «Πλανήτες» (παράσταση *Εταιρικοί Διάλογοι* του Λουκιανού) και σκηνογράφος στην παράσταση *Καυγάδες στην Κιότζα* του Κ. Γκολντόνι.

¹⁸⁷ Ανώνυμος, «Τελευταίες παραστάσεις», ό.π.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Έλντα Μαρμαρά
 Τα έπιπλα προσέφερε η Μαρίνα Ιγγλέζου.....

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1994 (επανάληψη περιόδου 1993-'94).**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
29 Αυγούστου	Μυτιλήνη		«Επίλογος '94», σ. 232.
31 Αυγούστου	Αιγάλεω, Θέατρο Αλέξης Μινωτής		«Επίλογος '94», σ. 232.
1-2 Σεπτεμβρίου, 9 μ.μ.	Κερατσίνι	Η παράσταση πραγματοποιήθηκε στο Λιμανάκι Κερατσινίου, κοντά στο εργοστάσιο της ΔΕΗ.	«Επίλογος '94», σ. 232.
			«Τα Νέα», 01/09/1994, σ. 32 και 02/09/1994, σ. 30.
13 Σεπτεμβρίου, 9 μ.μ.	Πεδίον Άρεως	Στα πλαίσια του 23 ^{ου} Φεστιβάλ Βιβλίου. Μέσω της κεντρικής εκδήλωσης του Φεστιβάλ, προσφέρθηκαν χρήματα στο ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη υπέρ του Μουσείου Ακρόπολης. Οι <i>Καυγάδες στην Κιότζα</i> ήταν η μόνη θεατρική παράσταση που περιλάμβανε το πρόγραμμα εκδηλώσεων. ¹⁸⁸ Η είσοδος ήταν ελεύθερη για το κοινό και πριν την παράσταση οι ηθοποιοί του θιάσου «Commedia» πραγματοποίησαν ένα happening στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. ¹⁸⁹	«Επίλογος '94», σ. 232.

¹⁸⁸ Ανώνυμος, «Η “Νίκη” του Βιβλίου: Το 23^ο Φεστιβάλ στο Πεδίον του Άρεως», εφημ. *Τα Νέα*, 8 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 56.

¹⁸⁹ Ανώνυμος, «Βιβλίο και Θέατρο», εφημ. *Τα Νέα*, 13 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 34.

4.1. Ανασκόπηση 1994-1995

Την περίοδο αυτή και λίγο πριν αποχωρήσει το έτος 1994, συναντάμε μία σημαντική επέτειο, που είναι χρήσιμο να αναφερθεί καθώς σηματοδοτεί, στην εξέλιξή της, τα νέα γενόμενα και εξελίξεις στα ελληνικά θεατρικά δρώμενα της εποχής. Τα εκατό (100) χρόνια γιόρτασε η αθηναϊκή επιθεώρηση έπειτα από την πρώτη παράσταση επιθεώρησης που δόθηκε στο «Θέατρο Παράδεισος». Κι ενώ ο «παλιός» είναι αλλιώς, ο «νέος» που ενσαρκώνεται, τα τελευταία τέσσερα χρόνια, από τα ιδιωτικά κανάλια τηλεόρασης προσφέροντας ενός άλλου είδους «ψυχαγωγία», φαίνεται να έχει πια μπει για τα καλά στις προτιμήσεις των ελλήνων.¹⁹⁰ Είναι τέτοια μάλιστα η επιρροή της τηλεόρασης που καταγράφεται και στα κείμενα των επιθεωρήσεων της εποχής. Τα ποσοστά μάλιστα των επιθεωρήσεων που καταγράφονται ν' ασχολούνται στα κείμενά τους με την τηλεόραση είναι εντυπωσιακά και κυμαίνονται από το 80% έως το 90%.¹⁹¹ Το γεγονός της φθοράς της επιθεώρησης, απασχόλησε ιδιαίτερα τους «ειδικούς» του θεάτρου, που αφορμή της επετείου, θέτουν σχετικά ζητήματα, ερωτήματα και κρίσεις.

Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, τη δράση του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., την περίοδο 1993-'94, ο εταιρικός θιάσος «Commedia» συνεχίζει τη δράση του, μετά από τους επιτυχημένους *Καυγάδες στην Κιότζα* του Κάρλο Γκολντόνι, επιλέγοντας τη διασκευή του *Φιλάργγου* του Μολιέρου,¹⁹² από τον Κωνσταντίνο Οικονόμου με τον τίτλο *Ο Εξηνταβελόνης*. Στη συνέχεια, το καλοκαίρι του 1994, ένας δεύτερος εταιρικός θιάσος δημιουργείται, με την στήριξη του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. και την συνεργασία του

¹⁹⁰ Στις 20 Νοεμβρίου 1989, το Mega Channel, εξέπεμψε για πρώτη φορά το πρόγραμμά του, κάνοντας την αρχή για την ιδιωτική τηλεόραση στην Ελλάδα. Στη συνέχεια εξέπεμψε ο Ant1, παραμονές της Πρωτοχρονιάς του 1990, ενώ ακολούθησαν σύντομα μία πληθώρα ιδιωτικών καναλιών, αλλάζοντας το τοπίο της ψυχαγωγίας. Ενδιαφέρον είχε ότι τα δύο πρώτα ιδιωτικά κανάλια Mega και Ant1 είχαν πραγματοποιήσει συμφωνίες με παραγωγούς θεατρικών παραστάσεων για την προβολή θεατρικών έργων, βλ. Βασίλης Λουμπρίνης, ό.π. Ανάμεσα στις παραστάσεις που προβλήθηκαν, μέσω των ιδιωτικών καναλιών, συναντάμε και παραγωγές των εταιρικών θιάσων του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., όπως τους εταιρικούς θιάσους «Θέατρο της Γελοιοτήτας» και «Commedia». Οι σχετικές αναφορές γίνονται, στη παρούσα μελέτη, στις αντίστοιχες παρουσιάσεις των θιάσων.

¹⁹¹ Γιώργος Σαρηγιάννης, «Ασθμαίνουσα φέτος η αιωνόβια επιθεώρηση», περ. *Marie Claire*, Αύγουστος 1994, σ. 158.

¹⁹² Ειδικά την επόμενη περίοδο, 1995-'96, ο Μολιέρους πρωταγωνίστησε στην ελληνική σκηνή με έξι έργα του συγγραφέα να ανεβαίνουν στην Ελλάδα, βλ. Στέφανος Τασσόπουλος (επιμ.), «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1994-1995», περ. *Επίλογος '95* (1995), σ. 176, 177. Ανάμεσα στους θιάσους που επέλεξαν τον Μολιέρο και η εταιρία θεάτρου «Commedia» του Δ. Πιατά. Αντίστοιχη αναφορά στην εταιρία θεάτρου, γίνεται και στη συνέχεια της παρούσας εργασίας, εξαιτίας της συνωνυμίας που παρατηρήθηκε με τον εταιρικό θιάσο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia»..

«Θεάτρου της Άνοιξης». Ο εταιρικός θιάσος, με την επωνυμία, «Θέατρο των Πηγών», ανεβάζει στην ελληνική σκηνή τις *Βάκχες* του Ευριπίδη.

4.2. Θέατρο των Πηγών και *Βάκχες* του Ευριπίδη

Ο εταιρικός θιάσος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο των Πηγών» έλαβε δράση το καλοκαίρι του 1994. Σε δημοσίευμα της *Sportime*, εμφανίζεται η συνεργασία του εταιρικού θιάσου με το γνωστό «Θέατρο της Άνοιξης»: «*το Θέατρο της Άνοιξης και το Θέατρο των Πηγών (Εταιρικός Θιάσος του ΣΕΗ)*».¹⁹³ Στα υπόλοιπα δημοσιεύματα της εποχής, εμφανίζεται η παράσταση με αναφορές μόνο στο «Θέατρο της Άνοιξης». Χωρίς να μπορεί να εκπορευτεί ένα ασφαλές συμπέρασμα για τους λόγους απουσίας της προβολής του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., εξαιτίας των ελλিপών στοιχείων, μπορούμε να αποπειραθούμε να συμπεράνουμε τους λόγους. Ίσως λοιπόν η μη προβολή του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο των Πηγών» να οφείλεται στην δυναμική της επωνυμίας του «Θεάτρου της Άνοιξης» που αποτελεί ήδη ένα καλά εδραιωμένο θέατρο στην ελληνική σκηνή, με την πρώτη του παράσταση να έχει παρουσιαστεί το 1977.¹⁹⁴ Εναλλακτικά μπορεί να υπάρχει κάποιος άλλος αστάθμιστος παράγοντας που όπως ήδη αναφέραμε με τα παρούσα διαθέσιμα στοιχεία δεν ήταν δυνατόν να εντοπιστεί. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε παρ' όλα αυτά στην παράσταση που φέρεται να έχει πραγματοποιηθεί από την παραπάνω συνεργασία.

Οι *Βάκχες* την θερινή θεατρική περίοδο του 1994 παραστάθηκαν, σε μετάφραση του Γιώργου Χειμωνά, στις 11-12 Ιουλίου στο Θέατρο Βράχων,¹⁹⁵ στον Βύρωνα και στις 3-4 Σεπτεμβρίου, στις 8.30 μ.μ., στο Θέατρο της Ρεματιάς, στο Χαλάνδρι.¹⁹⁶

Οι συντελεστές του θιάσου κινήθηκαν πάνω στην φράση του Γιαν Κοτ, ότι «*το αρχαίο ελληνικό θέατρο είναι το θέατρο του συμβολικού σημείου. Δεν υπάρχει εμπειρία*

¹⁹³ Ανώνυμος, «Με “Βάκχες” στη Ρεματιά ο θιάσος του ΣΕΗ», εφημ. *Sportime*, 4 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 42.

¹⁹⁴ Έτος ίδρυσης του «Θεάτρου της Άνοιξης» εμφανίζεται το 1976.

¹⁹⁵ Ανώνυμος, εφημ. *Η Αυγή*, 10 και 16 Ιουλίου 1994.

¹⁹⁶ Ανώνυμος, περ. *Αθηνόραμα*, 2 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 35. Επίσης, Ανώνυμος «Με “Βάκχες” στη Ρεματιά ο θιάσος του ΣΕΗ», ό.π. και Ανώνυμος, «Το μυστικό της Ρεματιάς», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 18 Σεπτεμβρίου 1994.

χωρίς μεσολάβηση των αισθήσεων».¹⁹⁷ Έτσι ο Γιάννης Μαργαρίτης με την σκηνοθεσία του, έδωσε «το μεγαλύτερο βάρος της στα σώματα των ηθοποιών προκειμένου να δείξει τη διονυσιακή τελετουργία. Παράλληλα προσπάθησε να συνδυάσει παραδοσιακά τελετουργικά στοιχεία με πλευρές της σύγχρονης θεατρικής έρευνας».¹⁹⁸ Σε σημείωμα του μάλιστα καλεί και τους θεατές να συμμετέχουν σε αυτή την τελετουργία: «να αφήσουν τη μεταφυσική να μπει στις ψυχές, μέσω του σώματος», σημειώνει ο σκηνοθέτης της παράστασης».¹⁹⁹

Το μυστηριακό «κύφος» των *Βακχών* φαίνεται ότι κατάφερε να επηρεάσει και τους κριτικούς της παράστασης με τους ίδιους να αναφέρονται σε «αινίγματα» και «μυστικά» που έθεσαν οι *Βάκχες* με την παρουσίασή τους στο «Θέατρο των Βράχων» και στο «Θέατρο της Ρεματιάς». Ιδιαίτερα ξεχώρισε, όπως φαίνεται και στην κριτική του Μηνά Χριστίδη στην *Ελευθεροτυπία*, η ερμηνεία του Διόνυσου από τον Λάζαρο Γεωργακόπουλο, ο οποίος φαίνεται να «μάγεψε» τις *Βάκχες*. Ο ίδιος, μάλιστα, έντεκα χρόνια αργότερα, το καλοκαίρι του 2005, θα ενσαρκώσει και πάλι τον Διόνυσο, αυτή τη φορά με τον θίασο του «Εθνικού Θεάτρου», σε μετάφραση Κ. Χ. Μύρη και σκηνοθεσία Σωτήρη Χατζάκη.

➤ Συντελεστές Παράστασης.²⁰⁰

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	Γιώργος Χειμωνάς
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	Γιάννης Μαργαρίτης
ΣΚΗΝΙΚΑ.....	Παναγιώτης Ζωγράφος
ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Άννα Λέκκα
ΜΟΥΣΙΚΗ.....	Βαγγέλης Κατσούλης
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	Αγγελικής Στελλάτου

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΔΙΟΝΥΣΟΣ	Λάζαρος Γεωργακόπουλος
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ	Γιώργος Μωρογιάννης
ΚΑΔΜΟΣ	Μανώλης Γιούργος

¹⁹⁷ Ανώνυμος, «Με “Βάκχες” στη Ρεματιά ο θίασος του ΣΕΗ», ό.π.

¹⁹⁸ Ο.π.

¹⁹⁹ Μαρία Αδαμοπούλου (επιμ.), «Από Κυριακή σε Κυριακή», εφημ. *Η Αυγή*, 10 Ιουλίου 1994, σ. 23.

²⁰⁰ Στοιχεία, για την καταγραφή των συντελεστών του θιάσου, αντλήθηκαν από τα εξής δημοσιεύματα: βλ. Λεάνδρος Πολενάκης, «Δυσπρόσιτο αίνιγμα», εφημ. *Η Αυγή*, 16 Ιουλίου 1994. Επίσης Μ. Χρηστίδης, «Το μυστικό της Ρεματιάς», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, ό.π., αλλά και Ανώνυμος, «Με “Βάκχες” στη Ρεματιά ο θίασος του ΣΕΗ», ό.π.

ΑΓΑΥΗ	Χρυσάνθη Δούζη
ΠΕΝΘΕΑΣ	Γιώργος Γαλάνης
ΛΟΙΠΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΗΘΟΠΟΙΟΙ.....	Στυλιανός Μανωλακάκης
	Δημήτρης Σταμούλης
	Χαρά Δημοπούλου
	Μαρία Μπαρόλα
	Χρήστος Γαλάνης
	Μανώλης Γιούργος
	Μαρία Παμπούκη

4.3. *Commedia* και *Ο Εξηνταβελόνης* του Κωνσταντίνου Οικονόμου.

Τον 19^ο αιώνα, και πιο συγκεκριμένα το 1816, ο Κωνσταντίνος Οικονόμου του εξ Οικονόμων διασκεύαζε τον *Φιλάργυρο* του Μολιέρου και παραδίδει το έργο με τον τίτλο *Ο Εξηνταβελόνης*. Στον πρόλογο της διασκευής του γράφει: «*Ο Μολιέρος εξωγράφησε τον Φιλάργυρον κατά των ομογενών του τα ήθη. Ο Έλλην πρέπει να τον ζωγραφήσει κατά τα ήθη των ιδίων του συμπολιτών*». Η διασκευή εκδόθηκε το 1816, παίχτηκε πολλές φορές στη Σμύρνη και για πρώτη φορά στην Αθήνα το 1836.^{201, 202} Το 1994, έπειτα από τους επιτυχημένους *Καυγάδες στην Κιότζα* του Κάρλο Γκολντόνι, οι συντελεστές του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. με την επωνυμία «*Commedia*» αποφασίζουν να ανεβάσουν το έργο του Φαναριώτη, Κωνσταντίνου Οικονόμου. Τον Σεπτέμβρη καταγράφονται στον Τύπο οι εντατικές πρόβες του θιάσου²⁰³ και στα τέλη του Οκτώβρη του 1994²⁰⁴ ξεκινούν οι παραστάσεις του θιάσου στο θέατρο «Ριάλτο». Οι παραστάσεις διήρκησαν έως και τον Μάρτιο του 1995.^{205, 206}

²⁰¹ Στέφανος Τασσόπουλος (επιμ.), «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1994-1995», ό.π., σ. 177.

²⁰² Η παράσταση εμφανίζεται να επαναλαμβάνεται συχνά στο Θέατρο Αθηνών: 1840 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος), 1843-1844, 1857-1858, βλ. Κωνσταντίζα Γεωργακάκη, «Θέατρο Αθηνών: Οι παραστάσεις στα χρόνια του Όθωνα», περ. *Παράβασις* 2 (1998), σ. 173, 176, 178.

²⁰³ Ανώνυμος, «Εντατικές πρόβες στις σκηνές», εφημ. *Τα Νέα*, 23 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 51.

²⁰⁴ Ανώνυμος, «Εξηνταβελόνης» στο «Ριάλτο», εφημ. *Τα Νέα*, 20 Οκτωβρίου 1994, σ. 51.

²⁰⁵ Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 10 Μαρτίου 1995, σ. 49.

Σε ό,τι αφορά την κριτική που δέχθηκε ο θιάσος, ο Λέναδρος Πολενάκης στην *Αυγή*, σχολίασε αρκετά θετικά τη σκηνοθεσία και τις ερμηνείες των ηθοποιών αλλά κυρίως εκθείασε την επιλογή του θιάσου να φέρει μία σημαντική θεατρική παρακαταθήκη του νεοελληνικού διαφωτισμού στην ελληνική σκηνή στα τέλη του 20^{ου} αιώνα: «Το έργο αυτό θα έπρεπε να παίζεται συχνότερα από τις κρατικές σκηνές μας.²⁰⁷ Αυτή την παράλειψη έρχεται σήμερα ν' αναπληρώσει ο ιδιωτικός θιάσος *Commedia* (εταιρικός του ΣΕΗ), προσφέροντάς μας άλλη μια καλή παράσταση εξειδικευμένου ρεπερτορίου, συνέχεια της περσινής γκολντονικής κωμωδίας «Καυγάδες στην Κιότζα. Η *Commedia* στεγάζεται στο θέατρο Ριάλτο της Κυψέλης, στο κέντρο της Αθήνας, και πρέπει ν' αποκτήσει το κοινό της, που πολλά έχει να κερδίσει από τη γνωριμία του».²⁰⁸

➤ «*Commedia*»... εις διπλούν.

Λίγους μήνες αργότερα, από το τέλος των παραστάσεων του *Εξηνταβελόνη*, κι ένας ακόμα θιάσος, με την επωνυμία «*Commedia*» δρα, το καλοκαίρι του 1995, με τον *Αμφιτρύων* του Μολιέρου. Ο θιάσος που φέρει την επωνυμία «*Commedia*», δεν είναι άλλος από την εταιρία θεάτρου με επικεφαλής τον Δημήτρη Πιατά.²⁰⁹ Επιπρόσθετα ομοιότητα, πέραν της επωνυμίας, παρατηρείται και στα λογότυπα της εταιρίας θεάτρου «*Commedia*» και του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «*Commedia*» και καθώς παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρατίθενται παρακάτω:

²⁰⁶ Η παράσταση προβλήθηκε, στις 6 Απριλίου 1995, από τον κρατικό τηλεοπτικό σταθμό ΕΤ1, στα πλαίσια της εκπομπής «Βραδιά Θεάτρου». Η συγκεκριμένη εκπομπή προβλήθηκε από το κρατικό τηλεοπτικό σταθμό ΕΤ1, από τις 13 Οκτωβρίου 1994 έως τις 20 Απριλίου 1995. Προβαλλόταν κάθε Πέμπτη, παρουσιάζοντας επαναλήψεις παλαιότερων θεατρικών έργων της εκπομπής «Το θέατρο της Δευτέρας (1976) αλλά και νέες θεατρικές παραγωγές. Βλ. https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/O_εξηνταβελόνης και https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/Βραδιά_θεάτρου (πρόσβαση 10/4/2016).

²⁰⁷ Χαρακτηριστικά το Εθνικό Θέατρο ανεβάζει για πρώτη φορά τον *Εξηνταβελόνη*, την θεατρική χειμερινή περίοδο 2016-2017, σε σκηνοθεσία Λίλλυς Μελεμέ, με τον Χρήστο Βαλαβανίδη στον ομώνυμο ρόλο.

²⁰⁸ Λεάνδρος Πολενάκης, «Προσωπεία και πρόσωπα του ελληνικού διαφωτισμού: “Ο Εξηνταβελώνης” του Κων. Οικονόμου με το θιάσο της “*Commedia*” στο “Ριάλτο”», εφημ. *Η Αυγή*, 4 Δεκεμβρίου 1994, σ. 31.

²⁰⁹ Σε πρόγραμμα της εταιρίας θεάτρου καταγράφεται η έναρξη της δράσης της «*Commedia*» το 1986 κι έτσι και διαπιστώνεται ότι προηγείται της δημιουργίας του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «*Commedia*», βλ. Πρόγραμμα της παράστασης *Περιμένοντας τον Γκοντό*, Samuel Beckett. Εταιρία Θεάτρου «*Commedia*», Χειμώνας 1999-2000, Θέατρο Πολύτεχνο.

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**²¹¹

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ-ΔΙΑΣΚΕΥΗ..... Κωνσταντίνος Οικονόμος ο εξ Οικονόμων
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ..... Κανέλλος Αποστόλου
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ..... Μιχάλης Σδούγκος
ΦΩΤΙΣΜΟΙ..... Βασίλης Κολέγκας

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΖΩΗΤΖΑ..... Εύα Μουστάκα
ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ..... Γιώργος Δρογγίτης
ΚΛΕΑΝΘΗΣ..... Ισίδωρος Σταμούλης
ΕΞΗΝΤΑΒΕΛΩΝΗΣ..... Χρήστος Κελαντώνης
ΣΤΡΟΒΙΛΗΣ..... Χάρης Γρηγορόπουλος
ΚΥΡ ΣΙΜΟΣ, ΒΡΑΚΑΣ, ΑΡΧΕΛΑΟΣ... Γιάννης Τσικής
ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ Α΄, ΚΥΡ ΓΙΑΝΝΗΣ..... Νίκος Ντούπης
ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ Β΄, ΒΑΡΔΑΛΑΜΠΟΥΜΠΑΣ..... Νίκος Δαφνής
ΚΕΡΑΤΖΑ ΣΟΦΟΥΛΙΩ..... Έρρικα Μακρή
ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ..... Αλεξάνδρα Παυλίδου

Διάρκεια παράστασης 2.15΄.

²¹⁰ Ο.π.

²¹¹ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στον *Επίλογο* '95, βλ. Στέφανος Τασσόπουλος (επιμ.), «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1994-1995», ό.π.

5.1. Ανασκόπηση 1995-1996

Την περίοδο αυτή συναντάμε μία σημαντική προσπάθεια που ξεκίνησε με σκοπό την στήριξη των ελλήνων ηθοποιών. Το καλοκαίρι του 1995 ανακοινώνεται η έναρξη των προσπαθειών για τη δημιουργία ενός Κοινωφελούς – Φιλανθρωπικού – Πολιτιστικού, μη Κερδοσκοπικού χαρακτήρα ιδρύματος με την επωνυμία «Το σπίτι του Ηθοποιού». Στον Τύπο αναφέρεται η ένθερμη υποστήριξη της Άννας Φόνσου, στο εγχείρημα αυτό, καθώς και η παρέμβαση του κ. Χ. Κολοβού, προέδρου –τότε- του ΤΑ.Σ.Ε.Η. Σε δημοσίευμα του *Αδέσμευτου* ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά για τις χρηματοδοτήσεις των θεάτρων: «Δεν δεχόμαστε τη λογική οι άνθρωποι του πολιτισμού να συντηρούνται από την ελεημοσύνη άλλων ανθρώπων. Η πολιτεία πρέπει επιτέλους να κάνει κάτι». Ενώ στο ίδιο δημοσίευμα υπογραμμίζεται η συνδρομή του Σωματείου στους «εργάτες» του θεάτρου: «Το ταμείο ηθοποιών το οποίο έχει στις τάξεις του δύο χιλιάδες μέλη, ενεργούς και απόστρατους, αντλεί τους πόρους του από συνδρομές των μελών του. Και βοηθά αυτούς που έχουν ανάγκη με κάποιο δάνειο ή και σε ορισμένες περιπτώσεις με δωρεά χρηματική».²¹²

Στην ίδια λογική, της στήριξης των ηθοποιών, ο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. συνεχίζει τη δράση του, ο οποίος, την περίοδο αυτή, «επιβραβεύει» την συνεχιζόμενη επιτυχημένη πορεία, τόσο του εταιρικού θιάσου «Commedia», ο οποίος την περίοδο 1995-'96 ανεβάζει το *Ουάου! Πολύ τίποτα για το κακό* του Μπάρι Κιφ, όσο και του εταιρικού θιάσου «Θέατρο της Γελιοιότητας», που εντάσσεται για τρίτη φορά στους εταιρικούς θιάσους του Οργανισμού, παρουσιάζοντας το καλοκαίρι του 1995 τον *Καραγκιόζη παρά λίγο Βεζύρη... '95* του Γιώργου Σκούρτη. Στους θιάσους που θα περιοδεύσουν επίσης την θερινή θεατρική περίοδο του 1995, προστίθενται οι νεοσύστατοι εταιρικοί θιάσοι Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θεατρική Αυλαία» και «Παράκαμψη» με τις παραστάσεις *Μαλλιά κουβάρια* του Νικολάου Ι. Λάσκαρη και *Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές* του Μαξ Φρις, αντίστοιχα.

²¹² Δ. Κουτσομητροπούλου, Β. Αξιώτη, Νάκης Ιωαννίδης (επιμ.), εφημ. *Αδέσμευτος*, 25 Ιουνίου 1995, σ. 65.

5.2. Θεατρική Αυλαία και *Μαλλιά Κουβάρια*

του Νικολάου Ι. Λάσκαρη

Το 1995 ήταν η επέτειος των πενήντα (50) χρόνων από τον θάνατο του θεατρικού συγγραφέα και ιστορικού Νικολάου Ι. Λάσκαρη²¹³ και ο νεοσύστατος εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θεατρική Αυλαία» αποφασίζει να τον τιμήσει. Χαρακτηριστικά ο θίασος αναφέρεται στην αφιερωματική φύση αυτής της παράστασης: *«Την παράσταση αφιερώνουμε στην μνήμη του Ιστορικού του Θεάτρου, συγγραφέα και κωμωδιογράφου Νικόλαου Λάσκαρη, που φέτος κλείνουν 50 χρόνια από τον θάνατό του. Επίσης σ' όλους τους ζώντες κι απόντες Έλληνες (απ' τον Αριστία μέχρι τον Κουν) που προσέφεραν και εξακολουθούν να προσφέρουν στην υπόθεση του θεάτρου στον τόπο μας».*²¹⁴

Η «Θεατρική Αυλαία» δημιουργήθηκε τον Μάρτιο του 1995.²¹⁵ Ο θίασος αποφασισμένος «να διαφυλάξει και να προβάλλει την ελληνικότητα» του θεάτρου στην Ελλάδα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, επιλέγει να παρουσιάσει τα *Μαλλιά Κουβάρια* του Νικολάου Λάσκαρη.²¹⁶ Στη προσπάθειά του αυτή, ο θίασος στράφηκε προς τον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., για να ζητήσει τη στήριξή του. Στην αίτηση των εταίρων προς τον Οργανισμό, παρουσιάζεται γλαφυρά το όραμα τους: *«[...]Σας είναι γνωστό ότι κάποιοι από εμάς που υπογράφουμε αυτή την επιστολή πορευτήκαμε μέσα από αντίξοες οικονομικές συνθήκες επιτυγχάνοντας ωστόσο την καταξίωση της δουλειάς μας από το κοινό και τον κλάδο. Σ' αυτό το καινούργιο ελπιδοφόρο ξεκίνημα μας που διασταυρώνονται οι δρόμοι αξιόλογων ηθοποιών από τις νεώτατες “φουρνιές” έως τις*

²¹³ Χρήσιμο είναι επίσης να υπογραμμιστεί ότι ανάμεσα στην επίσης σημαντική και γνωστή ενεργή δράση του Νικολάου Ι. Λάσκαρη σε ό,τι αφορά την οργάνωση και λειτουργία του ελληνικού θεάτρου συγκαταλέγεται, μεταξύ πολλών άλλων, και η συμμετοχή του, το 1904, στην ίδρυση του Συλλόγου Αλληλοβοήθειας των Ελλήνων Ηθοποιών (πρόγονος του Σ.Ε.Η.) στον οποίο διετέλεσε πρόεδρος, από την ίδρυσή του και για μία εξαετία, έως το έτος 1910, βλ. Κωνσταντίνα Γεωργιάδη, «Πηγές της Ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου: Το άγνωστο αρχείο του Νικόλαου Ι. Λάσκαρη», περ. *σκηνή 1* (2010), σ. 184.

²¹⁴ Πρόγραμμα της παράστασης *Μαλλιά Κουβάρια*, Νικολάου Ι. Λάσκαρη. «Θεατρική Αυλαία», Εταιρικός Θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., Καλοκαίρι 1995.

²¹⁵ Στις 15 Μαρτίου 1995, συστάθηκε ο εταιρικός θίασος, με τη νομική μορφή της ομόρρυθμης εταιρίας, με επωνυμία «Ιουλία Αργυροπούλου & ΣΙΑ Ο.Ε. - Εταιρικός Θίασος Σ.Ε.Η. - Ο.Ε.Θ.» και με διακριτικό τίτλο «Θεατρική Αυλαία Ο.Ε.». Εταίροι του θιάσου ορίστηκαν οι Ιουλία Αργυροπούλου, Ντίνος Καρύδης, Θάνος Παπαδόπουλος, Έκτωρ Καλούδης, Βίκτωρ-Κίμων Γεράρδος, Ελένη Παπαδοπούλου και Σοφία Χάνου (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.).

²¹⁶ Τα *Μαλλιά Κουβάρια* του Νικολάου Ι. Λάσκαρη θα επιλέξει να ανεβάσει κι ένας άλλος εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. τρία, μόλις, χρόνια αργότερα. Είναι ο «Θίασος Καισαριανής 2000» που επαναφέρει το έργο στον Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. την περίοδο Καλοκαίρι-Χειμώνα 1998.

πιο ώριμες – τύχη καλή – μας έδωσε την ευκαιρία να παρουσιάσουμε “ΤΑ ΜΑΛΛΙΑ ΚΟΥΒΑΡΙΑ” του Νικολάου Λάσκαρη. Μιλάμε λοιπόν για ένα έργο ΕΛΛΗΝΙΚΟ με ωραία στρωτή ελληνική γλώσσα. Ο μύθος του, η πλοκή του, οι κωμικές καταστάσεις που πολλαπλασιάζονται διαρκώς, πείθουν ότι έχουμε να κάνουμε μ’ έναν δεξιοτέχνη του θεατρικού λόγου, με οίστρο, δροσερό και πηγαίο. Καθώς λοιπόν σαν “ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΥΛΑΙΑ” είμαστε ενταγμένοι σε μία συλλογική προσπάθεια για την διαφύλαξη και την προβολή της Ελληνικότητάς μας, θεωρούμε ότι έργα σαν αυτό του Λάσκαρη συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση».²¹⁷

Το αίτημα του θιάσου έγινε δεκτό και οι συντελεστές του έστειλαν μία ευχαριστήρια επιστολή προς τον Ο.Ε.Θ., εκφράζοντας την εκτίμησή τους: «Μ’ αυτή μας την επιστολή, επιθυμούμε να σας εκφράσουμε τα συγχαρητήριά μας, στην προσπάθεια που καταβάλετε, προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της εταιρικής ιδέας που υπηρετεί ο θεσμός του Ο.Ε.Θ. Τέλος, ευχαριστούμε για την απόφασή σας να συμπεριλάβετε την “Θεατρική Αυλαία” στους τέσσερις εκλεκτούς θιάσους που δανειοδοτούνται για την θεατρική περίοδο (95-96)».²¹⁸

Λίγους μήνες αργότερα, τον Μάιο του 1995, ο εταιρικός θιάσος «Θεατρική Αυλαία» ξεκινά να προβάλλει τη συνεργασία του με τον Ο.Ε.Θ. Ο ηθοποιός Ντίνος Καρύδης, ένας εκ των ιδρυτών και μέλος του θιάσου, μιλά για τη νέα αυτή καλλιτεχνική συνένωση καθώς και για τον Οργανισμό Εταιρικών Θιάσων του Σ.Ε.Η. που την στήριξε: «Θέλω να τονίσω ότι ο θιάσος που αποτελείται από εκλεκτούς συναδέλφους απ’ τις νεότερες μέχρι τις πιο παλιές γενιές του θεάτρου μας,²¹⁹ χρωστά την παρουσία του στο θεσμό του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σ.Ε.Η. Θεσμός που χρόνια τώρα έχει να επιδείξει ένα σημαντικό καλλιτεχνικό έργο. Ένας θεσμός που πρέπει να ενισχυθεί με οικονομικούς πόρους ώστε οι θιάσοι στους οποίους τώρα συμπαρίσταται να γίνουν πολυπληθέστεροι».²²⁰

Ο θιάσος περιόδευσε σε πολιτιστικές εκδηλώσεις των δήμων και κοινοτήτων της Αττικής και σε περιοδεία σε όλη την Ελλάδα. Οι παραστάσεις του θιάσου ξεκίνησαν

²¹⁷ Απόσπασμα από την αίτηση των μελών του θιάσου της «Θεατρικής Αυλαίας», με ημερομηνία σύνταξης την 17^η Μαρτίου 1995 (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η).

²¹⁸ Επιστολή (μέσω fax) από τον εταιρικό θιάσο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θεατρική Αυλαία», χωρίς ημερομηνία σύνταξης, υπογεγραμμένη από τον καλλιτεχνικό διευθυντή της «Θεατρικής Αυλαίας», Ντίνο Καρύδη (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η).

²¹⁹ Κάποια μέλη του εταιρικού θιάσου «Θεατρική Αυλαία» έχουν ήδη δοκιμασμένες συνεργασίες από το παρελθόν. Ο Ντίνος Καρύδης και ο Θάνος Παπαδόπουλος είναι φίλοι από τα χρόνια της Δραματικής Σχολής ενώ και πάλι ο Ντίνος Καρύδης, αυτή τη φορά με την Τζούλια Αργυροπούλου μετρούν την περίοδο εκείνη ήδη δώδεκα χρόνια συνεργασίας στον θιάσο «Ελεύθερη Αυλαία», βλ. Βασίλης Μπουζιώτης, «Μαλλιά κουβάρια από τη “Θεατρική αυλαία”», εφημ. Έθνος, 21 Μαΐου 1995.

²²⁰ Βασίλης Μπουζιώτης, ό.π.

στις αρχές Ιουλίου του 1995. Από τις καταγραφές του Τύπου της εποχής, αναφέρεται η περιοδεία της «Θεατρικής Αυλαίας» στην περιφέρεια της Αθήνας και σε μεγάλα επαρχιακά κέντρα της χώρας,²²¹ ενώ αναφορά υπάρχει επίσης για την Κύπρο και το εξωτερικό.²²²

Το έργο χαρακτηρίστηκε από τον Τύπο ως «ένα από τα καλύτερα του συγγραφέα»,²²³ ως μία «κορυφαία κωμωδία».²²⁴ Ο εταιρικός θίασος «Θεατρική Αυλαία» έρχεται να συνηγορήσει στα λεγόμενα αυτά, με την επιλογή του. Ο Ντίνος Καρύδης, χαρακτηριστικά αναφέρει: «Είναι μια ευφρόσυνη κωμωδία των αρχών του αιώνα μας, από τις καλύτερες του είδους της. Η Θεατρική Αυλαία με τη συμπαράσταση του Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του ΣΕΗ, την επέλεξε για να τιμήσει έναν άνθρωπο του θεάτρου καθώς φέτος “κλείουν” 50 χρόνια από τον θάνατό του»²²⁵ ενώ «μιλώντας» στο Έθνος και τον Βασίλη Μουζιώτη αναλύει ακόμα περισσότερο την επιλογή τους αυτή: «Η επιλογή αυτή σηματοδοτεί κατ’ αρχήν την πίστη όλων των συντελεστών στην ελληνική δραματουργία. Έπειτα το έργο «Μαλλιά κουβάρια» ανήκει πια στις κλασικές κωμωδίες του Νέου Ελληνικού Θεάτρου.[...] Αυτά σε πρώτη ανάγνωση. Αν κοιτάξουμε όμως καλύτερα πίσω απ’ το θαμπό τζάμι της φάρσας θα διακρίνουμε ότι μέσα από τη γελοιοποίηση των ηρώων και το ξεκαρδιστικό γέλιο που προκαλούν τα καμώματά τους, ο Λάσκαρης κάνει και μια φίνα κοινωνική κριτική της εποχής του και θίγει μ’ ένα πολύ ραφινάτο νυστέρι θέματα που καίγανε την κοινωνία του τότε, αλλά και τη σημερινή. Ένας πρόσθετος λόγος της επιλογής μας είναι και τα 50 χρόνια που κλείνουν φέτος απ’ το θάνατο του ιδρυτή της εταιρείας των Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων και επίτιμου προέδρου της Νικολάου Λάσκαρη».²²⁶

Οι κριτικές της παράστασης ήταν, επί το πλείστον, πολύ θετικές για τον εταιρικό θίασο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θεατρική Αυλαία». Οι συντελεστές του θιάσου, εργάστηκαν, ο καθένας στον τομέα του, με πάθος και συνέπεια, προσφέροντας τα μέγιστα στο σύνολο που αποτυπώνεται στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

²²¹ Ο.π.

²²² Δ. Κουτσομητροπούλου, Β. Αξιώτη, Νάκης Ιωαννίδης (επιμ.), ό.π.

²²³ Ανώνυμος, <Σύντομα Θεατρικά>, εφημ. *Η Αυγή*, 25 Μαΐου 1995.

²²⁴ Ανώνυμος, «Για το καλοκαίρι, αλλά και το... χειμώνα», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 23 Μαΐου 1995.

²²⁵ Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 13 Μαΐου 1995, σ. 26.

²²⁶ Βασίλης Μπουζιώτης, ό.π.

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**²²⁷

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ.....	Γιώργος Γραμματικός
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Αφροδίτη Κουτσουδάκη
ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ.....	Ιάκωβος Δρόσος
ΗΧΟΣ-ΦΩΤΙΣΜΟΣ.....	Τ. Μαυράκης

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ (με σειρά εμφανίσεως):

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΝΤΟΥΠΗΣ.....	Ντίνος Καρύδης
ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ ΤΡΑΚΑΡΑΣ.....	Θάνος Παπαδόπουλος
ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΚΟΥΝΤΟΥΠΗ.....	Τζούλια Αργυροπούλου
ΕΥΓΕΝΙΑ ΧΑΡΛΟΥΠΗ.....	Σοφία Χάνου
ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ.....	Μιχάλης Θεοδώρου
ΚΩΣΤΑΣ ΦΟΥΡΟΥΣΗΣ.....	Έκτωρ Καλούδης
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΛΑΣ.....	Γιώργος Γραμματικός
ΜΑΣΙΓΚΑ ΛΟΥΛΑ.....	Ελένη Παπαδοπούλου

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΚΗΝΙΚΩΝ.....	Θ. Μουρτάς
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΚΗΝΙΚΩΝ.....	Γ. Πολυχρονιάδης
ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΝΔΡΙΚΩΝ ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ.....	Γ. Ξεσφίγγης
ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ.....	Γ. Φακιάλα και Ειρ. Τουλτσινάκη
ΚΑΠΕΛΑ-ΑΞΕΣΟΥΑΡ.....	Γκυ Ματίς
ΕΠΙΠΛΑ ΣΚΗΝΗΣ-ΑΝΤΙΚΕΣ.....	Β. Ρογγότης
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΣΚΗΝΗΣ.....	Κρ. Καρακίγιαννος

Ο θίασος ευχαρίστησε επίσης: HELLENEWS Οργανισμός Εκδόσεων-Εφημερίδα Εξπρές.

²²⁷ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στο πρόγραμμα της παράστασης *Μαλλιά Κουβάρια*, ό.π.

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1995.**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
19 Αυγούστου, 9 μ.μ.	Κιάτο	Στις αποθήκες ΑΣΟ	«Επίλογος '95», σ. 170
			«Τα Νέα», 19/08/1995, σ. 22
22 Αυγούστου, 9 μ.μ.	Λιβαδειά	Στο ανοιχτό, δημοτικό θέατρο της Λιβαδειάς	«Επίλογος '95», σ. 170
			«Τα Νέα», 22/08/1995, σ. 24
28 Αυγούστου, 9 μ.μ.	Γαλάτσι	Στο υπαίθριο δημοτικό θέατρο του Γαλατσίου, στο Άλσος Βεΐκου. Στην κριτική του Αδριανού Γεωργίου, στο περ. <i>Ραδιοτηλεόραση</i> , αναφέρεται ότι η είσοδος ήταν ελεύθερη είσοδος για τους δημότες.	«Τα Νέα», 28/08/1995, σ. 26
			«Ραδιοτηλεόραση», 16/09/1995, σ. 67
2 Σεπτεμβρίου, 9 μ.μ.	Λιβαδειά	Στο ανοιχτό, δημοτικό θέατρο της Λιβαδειάς. Εμφανίζεται επανάληψη της παράστασης του Αυγούστου.	«Τα Νέα», 02/09/1995, σ. 23
6 Σεπτεμβρίου, 8.30 μ.μ.	Θέατρο της Ρεματιάς (Χαλάνδρι)		«Τα Νέα», 06/09/1995, σ. 28

5.3. Θέατρο της Γελοιότητας και *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης... '95* του Γιώργου Σκούρτη

Ο Γιώργος Σκούρτης και *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης* ξεκίνησαν το ταξίδι τους, για πρώτη φορά στην ελληνική σκηνή, την περίοδο 1973-'74 με το «Θέατρο Τέχνης», σε σκηνοθεσία του Καρόλου Κουν.²²⁸ «*Η πρώτη γραφή του έργου παρέμενε στη φόρμα του θεάτρου σκιών και της γλώσσας του Καραγκιόζη. Ό,τι λεγόταν ήταν έμμεσο και ο κόσμος γενόταν τις αναφορές στη χούντα από μόνος του*», αναφέρει ο Γιώργος Σκούρτης για την πρώτη αυτή παρουσίαση.²²⁹

Είκοσι δύο χρόνια, σχεδόν, αργότερα, ο συγγραφέας επιστρέφει ανανεώνοντας με τη γραφή του τον Καραγκιόζη, ο οποίος έρχεται στην δύση του 20^{ου} αιώνα, να γίνει *Ο*

²²⁸ Η παράσταση ανέβηκε στο Θέατρο Βεάκη, βλ. Αρχείο «Θεάτρου Τέχνης», <http://www.theatro-technis.gr/o-karagkiozis-para-ligo-veziris/> (πρόσβαση 14/6/16).

²²⁹ Ανώνυμος, «Ο Καραγκιόζης παρά λίγο... Βεζύρης», εφημ. *Τα Νέα*, 3 Μαΐου 1995, σ. 37.

Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης... '95. Ο Γιώργος Σκούρτης «ελευθερώνει» για τα καλά πια μετά από αρκετά χρόνια τον Καραγκιόζη του, αφήνοντας τον να δράσει «σ' ένα καινούργιο, γραμμένο με αριστοφανικό ήθος, έργο όπου οι πολιτικοί, τα κόμματα, τα πρόσωπα της κοινωνικής ζωής, τα μέσα ενημέρωσης, τα μοντέλα και το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας ακονίζονται στην κοφτερή του γλώσσα».²³⁰ Για να ανακαλύψουμε ξεκάθαρα τι εκπροσωπεί η νέα εκδοχή του έργου, δεν μένει παρά να αρκεστούμε στα λόγια του συγγραφέα. Για τον Γιώργο Σκούρτη *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης...* '95 γράφτηκε με θεμέλιο την αρχική εκδοχή του '73, αλλά και με τη βάση άλλων (περίπου δέκα) άπαιχτων κι άγνωστων έργων του. Έτσι, όπως ο ίδιος αναφέρει για τον εαυτό του σε τρίτο πρόσωπο, το έργο, «δεν είναι παρά η προσωπική άποψη του συγγραφέα του για το πώς μπορεί ο Καραγκιόζης να γίνει σημερινό, λαϊκό, δυναμικό θέατρο, μια απογειωμένη σύγχρονη κοινωνικοπολιτική σάτιρα, χωρίς να χάσει την επαφή του με το οικείο και αναγνωρίσιμο σε όλους μας, πρότυπο... Αυτά».²³¹

Αυτόν τον «σύγχρονο», Καραγκιόζη που στόχο είχε αυτή τη φορά να σατιρίσει την ελληνική πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα του 1995, παρουσίασαν για πρώτη φορά, το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς,²³² οι συντελεστές του εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο της Γελοιοτήτας». Ο θιάσος περιόδευσε στην Αθήνα και την περιφέρεια. Η πρώτη παράσταση καταγράφηκε, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών, στο Θέατρο Λυκαβηττού, στις 10 Ιουλίου 1995.²³³

Την σκηνοθεσία συνυπέγραψαν οι Τάκης Χρυσικάκος και Γιάννης Μόρτζος, οι οποίοι επίσης ερμήνευσαν, αντίστοιχα, τους ρόλους του Καραγκιόζη και Χατζιαβάτη.²³⁴ Για ακόμη μια φορά το δημιουργικό δίδυμο, του εταιρικού θιάσου «Θέατρο της Γελοιοτήτας», Τάκης Χρυσικάκος και Γιάννης Μόρτζος κατάφεραν με τη σκηνοθεσία τους αλλά και τις ερμηνείες τους, να δώσουν το έναυσμα στους ειδικούς του θεάτρου να ασχοληθούν όχι μόνο με την παρουσία του εταιρικού θιάσου και το αποτέλεσμα της παράστασης, αλλά και με τη δράση του συνολικά, στην οποία φυσικά εντάσσεται και το ρεπερτόριο που επιλέγει. Σε κριτικές για τον *Καραγκιόζη*

²³⁰ Ο.π.

²³¹ Σημείωμα συγγραφέα στο οπισθόφυλλο του βιβλίου. Βλ. Γιώργος Σκούρτης, *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης...* '95, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1995.

²³² Πρώτη παράσταση στο Φεστιβάλ Αθηνών, θέατρο Λυκαβηττού, στις 10 Ιουλίου 1995, βλ. Γιώργος Σκούρτης, ό.π., σ. 8.

²³³ Ο.π.

²³⁴ Μεγάλο ενδιαφέρον είχε ο ρόλος του Χατζιαβάτη που κλήθηκε να τον ερμηνεύσει ξανά ο Γιάννης Μόρτζος, μετά από χρόνια. Ο ίδιος συμμετείχε ως ηθοποιός, στην παράσταση *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης* του Θεάτρου Τέχνης το 1973-'74, ερμηνεύοντας –τότε– τον συγκεκριμένο ρόλο, για πρώτη φορά.

παρά λίγο Βεζύρη '95 συναντάμε ενδιαφέροντες αναφορές, για τον συγγραφέα του έργου, Γιώργο Σκούρτη, αλλά και την πρώτη εκδοχή του *Καραγκιόζη παρά λίγο Βεζύρη*. Σε ό,τι αφορά την αυστηρά «κριτική ματιά» της παράστασης, ξεχωρίζουν οι πληθωρικές παρουσίες των Χρυσικάκου- Μόρτζου για τις ερμηνείες τους αλλά και τη σκηνοθεσία τους. Αναφορές όμως υπήρξαν στον Τύπο και για την επιτυχημένη σύνθεση από ταλαντούχους συντελεστές που κατάφερε γι' ακόμη μια φορά να δημιουργήσει ο εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θεάτρου της Γελοιοτήτας».

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**²³⁵

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	Γιάννης Μόρτζος-Τ. Χρυσικάκος
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Σάββας Πασχαλίδης
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ.....	Άκης Γούναρης
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	Άντα Αραβοσιτά
ΦΩΤΙΣΜΟΙ.....	Σ. Μανιάτης
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ- ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.....	Ευγένιος Σπαθάρης

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ	Τάκης Χρυσικάκος
ΧΑΤΖΗΒΑΘΗΣ	Γιάννης Μόρτζος
ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ	Πάνος Σκουρολιάκος
ΚΟΛΛΗΤΗΡΙ	Ματθίλδη <i>Μαγγίρα</i>
ΑΓΛΑΪΑ.....	Μιχάλης Γούναρης
ΒΕΖΥΡΗΣ.....	Λευτέρης Τζουλάκης
ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ.....	Κώστας Φλοκατούλας
ΝΙΟΝΙΟΣ.....	Αργύρης Παυλίδης
ΑΪΣΕ	Λευτέρης Λουκαδής
ΒΕΛΗΓΚΕΚΑΣ.....	Γιώργος Βερτσώνης

²³⁵ Για να γίνει η πλήρης καταγραφή των συντελεστών, στοιχεία αντλήθηκαν από τον *Επίλογο '95*, βλ. Στέφανος Τασσόπουλος (επιμ.), «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1994-1995», ό.π., σ. 189,- αν και στην συγκεκριμένη καταγραφή, αξιοσημείωτο είναι ότι δεν αναφέρεται ο Τ. Χρυσικάκος στην σκηνοθεσία. Επίσης στοιχεία αντλήθηκαν από τον *Ελεύθερο*, βλ. Ανώνυμος, «Ο Καραγκιόζης στον Λυκαβηττό», εφημ. *Ελεύθερος*, 7 Ιουλίου 1995, σ. 19 καθώς και την κριτική του Πάρι Τακόπουλου, βλ. Πάρι Τακόπουλος, *Τα Αντικριτικά, Α'. Θέατρο 1990-1998. Με σχέδια της Έλλης Σολομωνίδη Μπαλάνου*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2005, σ. 182.

ΦΑΤΜΕ..... Δ. Καρδαμάκη
 ΧΑΝΟΥΜ..... Ναταλία Μίγδου
 ΑΡΑΠΗΣ..... Γ. Βουλγαράκης

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1995.**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
10 Ιουλίου, 9 μ.μ.	Θέατρο Λυκαβηττού	Στο πλαίσιο του προγράμματος εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών. ²³⁶	«Επίλογος '95», σ. 189
			«Ελεύθερος», 07/07/1995, σ. 19
			«Το Βήμα», 09/07/1995, σ. 42
			«Τα Νέα», 10/07/1995, σ. 30
12 Ιουλίου	Θέατρο Βράχων, Μ. Μερκούρη		«Επίλογος '95», σ. 189
19 Ιουλίου, 9.30 μ.μ.	Ιεράπετρα	Στο παραλιακό σχολικό συγκρότημα	«Επίλογος '95», σ. 189
			«Τα Νέα», 19/07/1995, σ. 24
21 Αυγούστου, 9 μ.μ.	Αλεξανδρούπολη	Στο υπαίθριο θέατρο «Εγνατία»	«Επίλογος '95», σ. 189
			«Τα Νέα», 21/08/1995, σ. 22
27 Αυγούστου	Κατράκειο Θέατρο		«Επίλογος '95», σ. 189
	Σπάρτη		«Τα Νέα», 25/08/1995, σ. 22
8-10 Σεπτεμβρίου, 9 μ.μ.	Θεσσαλονίκη Θέατρο Κήπου	Στο πλαίσιο των «Γιορτών Ανοιχτού Θεάτρου», που πραγματοποιήθηκαν για δέκατη τρίτη χρονιά στον Δήμο Θεσσαλονίκης.	«Επίλογος '95», σ. 189
			«Τα Νέα», 15/07/1995, σ. 23
			«Τα Νέα», 09/09/1995, σ. 22
13 Σεπτεμβρίου, 9 μ.μ.	«Φοίνικα» Χρυσούπολης	Στα πλαίσια των εκδηλώσεων του Δήμου Περιστερίου	«Τα Νέα», 13/09/1995, σ. 30
21-22 Σεπτεμβρίου	Αρχαίο Ωδείο Πατρών	Στο πλαίσιο του 14 ^{ου} Φεστιβάλ Πάτρας ²³⁷	«Επίλογος '95», σ. 189
			«Ριζοσπάστης», 22/08/1995, σ. 21
24 Σεπτεμβρίου, 8.30 μ.μ.	Θέατρο Αναβρύτων (κτίμα Συγγρού)		«Τα Νέα», 23/09/1995, σ. 26

²³⁶ Στο θέατρο Λυκαβηττού, στις 10 Ιουλίου 1995, καταγράφεται, επίσημα, η πρώτη παράσταση του έργου, βλ. Γιώργος Σκούρτης, ό.π.

²³⁷ Το φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε στο Αρχαίο Ωδείο και στα κάστρα Πατρών και Ρίου. Η έναρξη έγινε στις 21 Αυγούστου. Το διοργάνωσε ο Οργανισμός Καλλιτεχνικών Πολιτιστικών Εκδηλώσεων Πάτρας, το οποίο πραγματοποιήθηκε για ακόμη μια χρονιά χωρίς επιχορήγηση από το ΥΠ.ΠΟ. Το κόστος ανέλαβαν τα ίδια τα συγκροτήματα και οι καλλιτέχνες, βλ. Ανώνυμος, «Πλούσιο» το Φεστιβάλ Πάτρας», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 22 Αυγούστου 1995, σ. 21.

5.4. Παράκαμψη και Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές του Μαξ Φρις

➤ Ο εταιρικός θιάσος «Παράκαμψη».

Τον Μάρτιο του 1995 ένα νέο σχήμα ηθοποιών δημιουργείται ορμώμενο από την ιδέα του συνεταιρισμού και απευθύνεται στον Ο.Ε.Θ., για να στηρίξει τη σύστασή ενός εταιρικού θιάσου. Από την επιστολή του θιάσου διαπιστώνουμε τη διάθεση, το πάθος αλλά και τον προγραμματισμό που φαίνεται, από άποψη οργάνωσης, να έχει σχεδιάσει. Οι στόχοι και οι σκοποί του, υπογραμμίζονται, μέσα από αυτό το σημείωμά: *«Ο νεοσύστατος εταιρικός μας θιάσος, στηριγμένος στις αρχές της ισότιμης καλλιτεχνικής και οικονομικής συνεργασίας και ευθύνης, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν τον Οργανισμό Εταιρικών Θιάσων του ΣΕΗ, θα κάνει έναρξη των δραστηριοτήτων του από αυτό το Καλοκαίρι. Η προεργασία και η μελέτη του εγχειρήματος έχει αρχίσει εδώ και ενάμιση χρόνο και ο προγραμματισμός μας είναι τριετής. Κοινή μας αφετηρία είναι η διαπίστωση ότι το θεατρικό τοπίο, μέρα με τη μέρα απομακρύνεται όλο και περισσότερο από την εικόνα που ονειρευτήκαμε όταν αποφασίσαμε να γίνουμε ηθοποιοί. Ασφουκτιούμε και ψάχνουμε μονοπάτι για να ξεφύγουμε από το δίλημμα: ή στο εμπορικό θέατρο για ένα κομμάτι ψωμί, ή με ποσοστά (δηλαδή τζάμπα) σε κάποιον “πρωτοπορειακό” θίασο που συνήθως σνομπάρει το Κοινό – μια που ο επικεφαλής επιχορηγείται για να κάνει παραστάσεις απευθυνόμενες στον... καθρέφτη του. Φιλοδοξούμε, όπως φαίνεται και από την επωνυμία μας, να παρακάμψουμε αυτήν την “υποχρεωτική πορεία”, με καλές παραστάσεις έργων από το ελληνικό και παγκόσμιο δραματολόγιο, έργων που απευθύνονται στον σύγχρονο θεατή την τρέχουσα ψυχαγωγία και αναζητεί, όπως κι εμείς, μια πιο πνευματική και πιο ανθρώπινη διέξοδο από την καθημερινή του μιζέρια. Η συνεταιριστική θεατρική παραγωγή είναι πράγματι ο μόνος δρόμος και παρ’ όλο που ξέρουμε τις δυσκολίες και τα εμπόδια αποφασίσαμε να την ακολουθήσουμε».*²³⁸

Ο εταιρικός θιάσος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Παράκαμψη»²³⁹ όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σε σημείωμά του,²⁴⁰ δημιουργήθηκε *«με την οικονομική στήριξη του*

²³⁸ Επιστολή του εταιρικού θιάσου «Παράκαμψη» προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Ο.Ε.Θ., με ημερομηνία 17 Μαρτίου 1995 (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.).

²³⁹ Στο αρχικό καταστατικό, με ημερομηνία 17 Μαρτίου 1995, της ομόρρυθμου εμπορικής εταιρείας με επωνυμία Αναγνώστου Τάσος κ’ ΣΙΑ Ο.Ε. και διακριτικό τίτλο «Παράκαμψη» εταίροι είναι οι Ανδρέας Βαρούχας, Θάνος Κανούσης, Εύη Ρίζου, Τάσος Αναγνώστου, Χρυσούλα Παπαδοπούλου, Νίκος Καλαμπούκας, Δημήτρης Ντάσιος. Ένα χρόνο περίπου, αργότερα, στις 4 Μαρτίου 1996 συναντάμε τη σύσταση, εκ νέου, με αλλαγές στην επωνυμία ως Ρίζου Ευαγγελία κ’ ΣΙΑ Ο.Ε., τον

οργανισμού εταιρικών θιάσων του σωματείου Ελλήνων ηθοποιών και βασίζεται στον θεατρικό ρομαντισμό και την επιμονή των εταιρών ηθοποιών. Ο θιάσος είναι εταιρικής μορφής (οι εταίροι ηθοποιοί έχουν και την οικονομική ευθύνη του θιάσου). Πιστεύουμε σ' αυτή τη μορφή θεατρικής παραγωγής, γιατί νομίζουμε πως όταν οι ηθοποιοί έχουν την απόλυτη ευθύνη της παράστασης, ΠΑΡΑΚΑΜΠΟΥΝ τις εύκολες λύσεις, το εύκολο κέρδος, τις προχειρότητες, τις δικαιολογίες και κάνουν ΘΕΑΤΡΟ. Θέατρο όχι μόνο για την ψυχή τους αλλά και για τους ΘΕΑΤΕΣ, όσο κι αν φαίνεται ευκολονόητο. Τους θεατές, που βάζονται καθημερινά με αισθητικές αντιλήψεις και απόψεις παρωχημένες και αντιθεατρικές!».

➤ **Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές από τον εταιρικό θιάσο «Παράκαμψη».**

Τον Μαξ Φρις και το έργο του *Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές* επέλεξε ο νεοσύστατος εταιρικός θιάσος «Παράκαμψη» για να κάνει τον ντεμπούτο του στην ελληνική σκηνή. Οι συντελεστές του θιάσου ανέφεραν σχετικά με την επιλογή του έργου: «Επιλέξαμε αυτό το έργο για την τραγική του επικαιρότητα και σκοπεύουμε να το ανεβάσουμε όχι σαν μια «μαύρη κωμωδία δωματίου» - όπως ανεβαίνει συνήθως, αλλά σαν ένα μεγάλης διάρκειας νούμερο σε τσίρκο, με εξπρεσιονιστικά και σουρρεαλιστικά στοιχεία».²⁴¹

Η παράσταση *Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές* περιόδευσε το καλοκαίρι του 1995 σε σκηνοθεσία του Γιάννη Καλατζόπουλου, με τον Φαίδωνα Γεωργίτη στον ομώνυμο ρόλο του Μπήντερμαν. Ο γνωστός ηθοποιός –τότε- αναφέρει, στα *Νέα*, για το έργο: «Είναι μια τραγική “μαύρη κωμωδία”, μια σπαρταριστή αλληγορία με θέμα την παθητικότητα του μέσου πολίτη, ο οποίος τρομοκρατημένος αλλά και εξοικειωμένος από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αφήνει τη βία να εισβάλλει στο σπίτι του και γίνεται τελικά συνένοχος για τον εκφασισμό που απειλεί τη ζωή μας».²⁴²

Ο σκηνοθέτης του έργου, Γιάννης Καλατζόπουλος, μίλησε για την «γενναία» απόφαση να ανεβάσει το καλοκαίρι, μία περίοδο γενικότερης «ανεμελιάς» για το ελληνικό κοινό, ένα έργο που χρησιμοποιεί το κωμικό στοιχείο σαν μία επίφαση για

διακριτικό τίτλο «Η παράκαμψη» και τους εταίρους Ανδρέα Βαρούχα, Θάνο Κανούση, Εύη Ρίζου, Τάσο Αναγνώστου, Ειρήνη Μακρή, Νίκο Καλαμπούκα και Ευτυχία Φαναριώτη (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η).

²⁴⁰ Σημείωμα του θιάσου στο πρόγραμμα της παράστασης *Ο άνθρωπος και τα όπλα*, Τζώρτζ Μπέρναρντ Σω. «Παράκαμψη», Εταιρικός Θιάσος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., Χειμερινή περίοδος 1997-1998.

²⁴¹ Επιστολή του εταιρικού θιάσου «Παράκαμψη» προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Ο.Ε.Θ., με ημερομηνία 17 Μαρτίου 1995 (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η).

²⁴² Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 10 Ιουλίου 1995, σ. 30.

τα βαθύτερα μηνύματα που απορρέουν από την παρουσία της εξουσίας και της αλληλεπίδρασης που δημιουργείται από το άτομο που έρχεται αντιμέτωπο με αυτήν αλλά και τα προσωπικά του αδιέξοδα: «Τον “Μπίντερμαν” καλοκαιριάτικα; Ρωτούσαν φίλοι συνάδελφοι, όταν τους έλεγα τι ετοιμάζουμε με τον νεώτερο και νεανικότερο συνεταιρικό θίασο του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών. Ναι... θα κάνουμε ένα πιο δροσερό, ένα “καλοκαιρινό” ανέβασμα... τους απαντούσα ευγενικά, ενώ σκεπτόμουν ότι είχαν ήδη προσβληθεί κι αυτοί, χωρίς να το υποψιάζονται, από τη φοβερή και τρομερή “νόσο του Μπίντερμαν”, ένα από τα πρώτα συμπτώματα της οποίας είναι, ως γνωστόν, η τάση να νομίζεις ότι είναι... καλοκαιρία, ακριβώς την ώρα που γύρω σου χαλάει κυριολεκτικά ο Κόσμος! Δεν θα ήθελα να μιλήσω για λογαριασμό του συγγραφέα, όπως συνηθίζεται να κάνουν ορισμένοι σκηνοθέτες, αλλά ούτε και για τη σκηνοθεσία, αφού μόνο οι θεατές είναι αρμόδιοι να μιλήσουν γι’ αυτήν. Αισθάνομαι όμως την υποχρέωση να προειδοποιήσω εσάς, τους καλούς μας θεατές, ότι ακόμα και τώρα που κάθεστε εδώ αμέριμνοι και καλοκαιρινοί, έτοιμοι να γελάσετε με τα παθήματα κάποιου “Άλλου”, πρόθυμοι να χειροκροτήσετε τους ηθοποιούς για την ψυχαγωγία που θα σας προσφέρουν, δεν αποκλείεται αυτή σας η αμεριμνησία να εγκυμονεί τους Νέους Κινδύνους. Η προθυμία σας, να αποτελεί για κάποιους το άλλοθι. Και η συνήθειά σας να είστε θεατές να τους προσφέρει, τελικά, τα σπύρτα».²⁴³

Ο εταιρικός θίασος του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Παράκαμψη» από την αρχή της σύστασής του απευθύνεται, όπως αναφέρει, σ’ ένα κοινό που απαιτεί κάτι «διαφορετικό». Χαρακτηριστικά ο θίασος στηρίζει, με τις αρχές της δημιουργίας του, τη συνεταιριστική του μορφή: «Θελήσαμε να δημιουργήσουμε μία νέα προοπτική για μας και για άλλους σαν και μας, με κοινή αφετηρία την αγάπη μας για το Θέατρο. Η παρακαμπτήριος που ακολουθούμε είναι αμφίβολο που οδηγεί. Φιλοδοξία μας είναι να συναντηθούμε με τους θεατές εκείνους, που απαιτούν κάτι διαφορετικό και αναζητούν μια άλλη διέξοδο στη ψυχαγωγία τους. Η συνεταιριστική θεατρική μας μορφή, στηριζόμενη στις αρχές της ισότιμης καλλιτεχνικής και οικονομικής συνεργασίας είναι η μόνη οδός που μπορεί να οδηγήσει τις προσδοκίες νέων ανθρώπων στη θεατρική πράξη. Ο Μπίντερμαν εγκυμονεί ένα μεγάλο κίνδυνο. Εθελουφλώντας φέρνει στον κόσμο ένα νέο κακό. Η δική μας εγκυμοσύνη ελπίζουμε μετά μανίας να φέρει στον

²⁴³ Σημείωμα του σκηνοθέτη στο πρόγραμμα παράστασης *Ο Μπίντερμαν και οι εμπρηστές* Μαξ Φρις, «Παράκαμψη», Εταιρικός Θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., 1995.

κόσμο ένα όμορφο “μωρό” που το χαμόγελο και το βλέμμα του να σε κάνει να σκέφτεσαι ότι οι άνθρωποι κυφορούν πολλές φορές ΚΑΙ το καλό».²⁴⁴

Η επιλογή της εναρκτήριας παράστασης για τις δραστηριότητες του θιάσου, σηματοδότησε την ταυτότητα του. Ο θιάσος ανέφερε σχετικά: «Την πρώτη χρονιά με το έργο του ΜΑΞ ΦΡΙΣ “Ο ΜΠΗΝΤΕΡΜΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΠΡΗΣΤΕΣ” πιστεύουμε πως βάλαμε τα θεμέλια μιας θεατρικής προσπάθειας, που μοναδικό στόχο είχε την ποιοτική ψυχαγωγία και προβληματισμό του θεατή».²⁴⁵ Η πρώτη αυτή παράσταση, φαίνεται ότι έδωσε στον θιάσο, την ώθηση για να συνεχίσει περαιτέρω τη θεατρική του πορεία. Σε επιστολή του ο απολογισμός για το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα της παράστασης και η συμβολή του Ο.Ε.Θ. σε αυτό είναι ενδεικτικός: «Ο εταιρικός θιάσός μας, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν τον Οργανισμό Εταιρικών Θιάσων, έκανε την έναρξη των δραστηριοτήτων του, παρουσιάζοντας το έργο του Μαξ Φρις, Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές. Η δουλειά μας την καλοκαιρινή περίοδο, παρουσιάστηκε στην Αθήνα και σε αρκετές πόλεις και χώρια της Ελλάδος. Ήρθαμε σε επαφή και με ανθρώπους που δεν είχαν δει ποτέ θέατρο σε απομακρυσμένες περιοχές, παρακάμπτοντας τις αντίξοες συνθήκες που συχνά συναντούσαμε. Συνεχίσαμε τον την θεατρική μας δραστηριότητα, παίζοντας για Γυμνάσια και Λύκεια εκπληρώνοντας τους αρχικούς μας στόχους, να απευθυνθούμε, ιδιαίτερα σ’ ένα νεανικό κοινό που πιστεύουμε ότι αναζητεί-όπως κι εμείς-μια πιο πνευματική και πιο ανθρώπινη διέξοδο από την καθημερινή του μιζέρια. Με αφετηρία την καλλιτεχνική και οικονομική εμπειρία που αποκτήσαμε, τα λάθη που τυχόν κάναμε, τα εμπόδια που αντιμετωπίσαμε, συνεχίζουμε [...] πιο ώριμοι την πορεία που επιλέξαμε, με τις καλές παραστάσεις. Πορεία, που θα ήταν ανέφικτη να πραγματοποιηθεί, χωρίς τη δική σας ουσιαστική βοήθεια».²⁴⁶

²⁴⁴ Σημείωμα του θιάσου στο πρόγραμμα της παράστασης, ό.π.

²⁴⁵ Ό.π.

²⁴⁶ Επιστολή του εταιρικού θιάσου «Η Παράκαμψη» προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Ο.Ε.Θ., στις 21 Μαρτίου 1996 (Αρχείο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η.).

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**²⁴⁷

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	Νάσος Βαγενάς
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ.....	Γιάννης Καλατζόπουλος
ΣΚΗΝΙΚΑ-ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ.....	Κάρολος Ρωμούσης
ΜΟΥΣΙΚΗ	Σπύρος Παπαναστασίου
ΤΡΑΓΟΥΔΙ	Κώστας Θωμαΐδης
ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ	Ζέφη Μπαρτζώκα

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΜΠΗΝΤΕΡΜΑΝ.....	Φαίδων Γεωργίτσης
ANNA.....	Εβίτα Παπασπύρου
ΣΜΙΤΣ.....	Ανδρέας Βαρούχας
ΜΠΑΜΠΙΕΤ ΜΠΗΝΤΕΡΜΑΝ.....	Εύη Ρίζου
ΑΪΖΕΝ ΡΙΝΓΚ.....	Τάσος Αναγνώστου
ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ.....	Νίκος Γριζάνης
ΔΟΚΤΩΡ.....	Νίκος Γριζάνης
ΧΗΡΑ ΣΚΛΑΒΕΝΙΧ.....	Ανδρέας Βαρούχας
ΧΟΡΟΣ ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΩΝ.....	..Τάσος Αναγνώστου, Ανδρέας Βαρούχας, Χρυσούλα Παπαδοπούλου, Εύη Ρίζου
ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ.....	Νίκος Γριζάνης

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ.....	Γιώργος Κυπραίος
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ.....	Στράτος Σαραντίδης
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΣΚΗΝΗΣ.....	Σπύρος Τζόλος
ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ.....	Αχιλλέας Σάββαρης
ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ.....	Guardaroba
ΠΕΡΟΥΚΕΣ.....	Γιώργος Σκένδρος
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	Βασίλης Ζάχος
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.....	Φιλένη Ευθυμιάτου-Νικολαΐδου
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	Μίρκα Καλατζοπούλου

Ο θίασος ευχαρίστησε για την συμβολή τους στην παράσταση, εκτός του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η., τους: Πυροσβεστική Υπηρεσία, Το Τάγμα Γ.Ε.Σ., την Νινέτα Λεμπέση, την Ομάδα Σύγχρονης Τέχνης, το Δημοτικό Ωδείο Αγ. Παρασκευής, τον μεταφραστή του έργου Νάσο Βαγενά, την

²⁴⁷ Οι συντελεστές όπως εμφανίζονται στο πρόγραμμα της παράστασης, ό.π.

Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση (ΠΑ.ΠΟ.Κ.), την Κανελλόπουλος & ΣΙΑ Ο.Ε.- πυροτεχνήματα, την Ελβετική πρεσβεία, την Praxis promotion διαφημιστική εταιρία, τον Antenna tv, τον Σπύρο Παπαναστασίου, τον Κώστα Θωμαΐδη και την Ευθυμιάτου για την παραγωγή κι επιμέλεια του προγράμματος.

➤ **Περιοδεία Παράστασης, Θερινή Θεατρική Περίοδος 1995.**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	ΠΗΓΗ
7-9 και 14-16 Ιουλίου, 9.30 μ.μ.	Δημοτικό Κηποθέατρο Παπάγου	Στις 14 έως και τις 16 Ιουλίου η έναρξη της παράστασης πραγματοποιήθηκε στις 9.30 μ.μ. ενώ στις 9 Ιουλίου στις 9 μ.μ.	«Επίλογος '95», σ. 197
			«Το Βήμα», 08/07/1995, σ. 26
			«Το Βήμα», 09/07/1995, σ. 42
			«Τα Νέα», 14/07/1995, σ. 26
			«Τα Νέα», 10/07/1995, σ. 30
			«Τα Νέα», 15/07/1995, σ. 22
			«Το Βήμα», 16/07/1995, σ. 38
28 Ιουλίου	Αιδηψός		«Επίλογος '95», σ. 197
12 και 15 Αυγούστου	Σκύρος		«Επίλογος '95», σ. 197
			«Τα Νέα», 12/08/1995, σ. 22
			«Τα Νέα», 14/08/1995, σ. 18
14 Αυγούστου	Νέα Αρτάκη		«Επίλογος '95», σ. 197
19 Αυγούστου, 9 μ.μ.	Μεγανήσι Λευκάδας		«Επίλογος '95», σ. 197
			«Τα Νέα», 19/08/1995, σ. 22
9 Σεπτεμβρίου, 9 μ.μ.	Θέατρο Άλσους Ηλιούπολης		«Τα Νέα», 09/09/1995, σ. 22

5.5. Commedia και *Ουάου! Πολύ τίποτα για το κακό του Μπάρι Κιφ*

Αρκετές φαίνεται να είναι οι επιλογές παραστάσεων αγγλικού κωμικού ρεπερτορίου την θεατρική περίοδο 1995-'96 για το ελληνικό κοινό.²⁴⁸ Ανάμεσα σε αυτές συμπεριλαμβανόταν και το έργο *Ουάου! Πολύ τίποτα για το κακό* του Βρετανού συγγραφέα Μπάρι Κιφ από τον εταιρικό θίασο του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia». Ο Μπάρι Κιφ διασκεύασε το 1977 την κωμωδία που έγραψε τον 17^ο αιώνα ο Τόμας Μίντλετον με τίτλο *Ένας τρελός κόσμος, αφέντες μου*.²⁴⁹ Η διασκευή του αυτή χαρακτηρίζεται σαν μία κωμωδία καταστάσεων.

Οι συντελεστές του θιάσου παρουσίασαν την κωμωδία, στο θέατρο «Ριάλτο», το χρονικό διάστημα από 15 Δεκεμβρίου 1995 έως 11 Φεβρουαρίου 1996, πραγματοποιώντας 43 παραστάσεις.²⁵⁰

Η επιλογή του *Ουάου! Πολύ τίποτα για το κακό* δεν φαίνεται να δέχθηκε τη θερμή υποδοχή από τους ειδικούς του θεάτρου, όπως οι προηγούμενες επιλογές του θιάσου. Ο Γιώργος Σαρηγιάννης σε αναφορά του για την παράσταση, κατακεραυνώνει την σκηνοθεσία και τα σκηνικά, αν και μιλά με επαινετικά λόγια για κάποιους εκ των ηθοποιών που έλαβαν μέρος στην παράσταση.²⁵¹ Ο Αδριανός Γεωργίου, σε αντίθεση, αναφέρεται με θετικά λόγια για το σύνολο των συντελεστών της παράστασης και τη σκηνοθεσία αυτής. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε ότι «ο Νίκος Χαραλάμπους το σκηνοθέτησε σωστά, αλλά συγκρατημένα. Κοντά στο αγγλικό φλέγμα ο σκηνοθέτης δεν επέτρεψε στην παράσταση να εκτραπεί μεσογειακά. Διατήρησε την ψυχραιμία της βρετανικής ιδιοσυγκρασίας. Απ' αυτή την άποψη το ζωντάνεψε αριστοτεχνικά. Το στήριξε αισθητικά με ωραίες εικόνες, υποβλητικούς φωτισμούς και σχηματοποιημένες σκηνές. Μεταχειρίστηκε μια μπρεχτική αλληλουχία, για να υπογραμμίσει ίσως μια επική ανάγνωση που θύμιζε: "Όπερα της πεντάρας". Κύριο χαρακτηριστικό η καθαρότητα της παράστασης που λειτούργησε και αρνητικά σαν αποστείρωση».²⁵²

²⁴⁸ Γιώργος Σαρηγιάννης, «Οδηγίες προς θεατρόφιλους», εφημ. *Τα Νέα*, 12 Δεκεμβρίου 1995, σ. 26.

²⁴⁹ Με τον πρωτότυπο τίτλο στην αγγλική γλώσσα, *A mad world my masters*.

²⁵⁰ Στέφανος Τασσόπουλος (επιμ.), «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1995-1996», περ. *Επίλογος '96* (1996), σ. 204.

²⁵¹ Γιώργος Σαρηγιάννης, «Γέλιο κλασικό και σύγχρονο», περ. *Marie Claire*, Μάρτιος 1996, σ. 197.

²⁵² Αδριανός Γεωργίου, «"Ουάου" στο θέατρο «Ριάλτο»: Μια ανευλαβής παλάβρα», περ. *Ραδιοτηλεόραση*, 13 Ιανουαρίου 1996, σ. 67.

➤ **Συντελεστές Παράστασης.**²⁵³

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	Ερρίκος Μπελιές
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ.....	Νίκος Χαραλάμπους
ΣΚΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Νίκος Χαραλάμπους
ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ.....	Νανά Νικολάου
ΜΟΥΣΙΚΗ	Μιχάλης Χριστουδουλίδης

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ:

ΤΖΑΝΕΤ ΚΛΟΤΟΝ.....	Ελευθερία Βιδάκη
ΡΟΜΜΠΕΡΤΣΟΝ, ΤΣΑΡΛΥ.....	Γιώργος Βούτος
ΜΠΙΛ ΣΠΡΑΙΤΛΙ.....	Νίκος Δαφνής
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ/ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΕΛΙΣΑΒΕΤ.....	Γιώργος Δρογγίτης
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΣΕΓΙΕΡΣ.....	Χρήστος Κελαντώνης
ΓΙΑΤΡΟΣ Ο' ΦΛΑΕΡΤΙ.....	Γιάννης Κρανάς
ΟΡΑΤΙΟΣ ΚΛΟΤΟΝ.....	Ντίνος Λύρας
ΦΟΞ.....	Σταύρος Μερμύγκης
ΤΖΕΣΙΚΑ ΣΠΡΑΙΤΛΙ.....	Αλεξάνδρα Παυλίδου
ΓΙΑΓΙΑ ΣΠΡΑΙΤΛΙ.....	Όλγα Τουρνάκη

²⁵³ Οι συντελεστές της παράστασης όπως εμφανίζονται στον *Επίλογο '96*, βλ. Στέφανος Τασσόπουλος (επιμ.), «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1995-1996», ό.π.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για να διεξαχθούν σαφή συμπεράσματα για τη δράση των εταιρικών θιάσων του Ο.Ε.Θ. σαφώς και θα χρειαστεί από τον μελλοντικό ερευνητή μία συνολική καταγραφή της ιστορίας του Οργανισμού· μία ανάγκη που υπογραμμίζεται και στην εισαγωγή της παρούσας μελέτης. Εντούτοις για τις εξεταζόμενες στην παρούσα εργασία θεατρικές περιόδους, 1990-'91 έως και 1995-'96, μπορούμε να συμπεράνουμε, με την ασφάλεια της ενδελεχούς έρευνας και καταγραφής, ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της δράσης τους.

Ο Ο.Ε.Θ. υποστηρίζει, την παραπάνω περίοδο δράσης του Οργανισμού, εννέα (9) θιάσους οι οποίοι παρουσιάζουν δέκα τρεις (13) παραστάσεις, στην πλειονότητά τους κωμωδίες. Σε τρεις (3) παραστάσεις διαδίδεται η ελληνική δραματουργία με την προώθηση του ελληνικού και νεοελληνικού έργου ενώ σε τέσσερις (4) επιλέγεται το αρχαίο ελληνικό δράμα με τον Αριστοφάνη και τις κωμωδίες του να πρωταγωνιστούν στις δύο (2) εξ αυτών. Σαφής είναι και η επιλογή ξένων συγγραφέων με τη προβολή έξι (6) παραστάσεων ξένου ρεπερτορίου. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται η διάθεση του Ο.Ε.Θ. ν' ανοίξει τις «πόρτες» του σε κάθε θίασο που διέπεται από την ιδέα του συνεταιρισμού, εντάσσοντας στον κύκλο του θιάσους που φέρουν θεατρικές προτάσεις είτε από την ελληνική είτε από την παγκόσμια δραματουργία.

Εμπλουτισμένος, με αυτόν τον τρόπο, ο Ο.Ε.Θ. από ένα ευρύ ρεπερτόριο, στηρίζει τους εταιρικούς θιάσους ώστε να προσφέρουν ποιοτικό θέατρο με κοινωνικά, και όχι μόνο, μηνύματα στα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και την περιφέρεια της Ελλάδας, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που συναντάμε θιάσους να ταξιδεύουν κι εκτός των ελληνικών συνόρων, με συχνότερη χώρα προορισμού την Κύπρο. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η συμμετοχή των εταιρικών θιάσων του Ο.Ε.Θ. σε σημαντικά πολιτιστικά Φεστιβάλ στα οποία λαμβάνουν μέρος σημαντικά καλλιτεχνικά σχήματα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, ταυτόχρονα και η διαφορετική οπτική και προσπάθεια των εταιρικών θιάσων να προσεγγίσουν και να σπείρουν τους θεατρικούς τους «σπόρους» αποκεντρωμένα, σε τόπους που δύσκολα πολλές φορές συναντάμε θεατρικές προτάσεις και μάλιστα τέτοιες που να ξεφεύγουν από τις γνωστές «συνταγές» των θερινών περιοδευόντων θιάσων με τις «συνήθειες» θερινές καλλιτεχνικές προτάσεις, χάριν κέρδους.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό που εντοπίζουμε στους εταιρικούς θιάσους του Οργανισμού είναι το πρωτότυπο παραστασιολόγιο αλλά και οι καινοτομίες που επιχειρούν οι εταιρικοί θίασοι.²⁵⁴

Αξιοσημείωτες είναι επίσης και οι αγαστές συνεργασίες που επιτελούνται όχι μόνο ανάμεσα στα μέλη ενός εταιρικού θιάσου του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. αλλά και ανάμεσα στους εταιρικούς θιάσους του Οργανισμού με σκοπό, για παράδειγμα, την ανταλλαγή υλικών²⁵⁵ για τη πραγματοποίηση παραστάσεων.²⁵⁶ Οι συνεργασίες επεκτείνονται σε κάποιες περιπτώσεις κι εκτός του Οργανισμού, καθώς εταιρικοί θίασοι συνεργάζονται με άλλους Οργανισμούς, όπως Δήμους της χώρας, με στόχο την καλύτερη δυνατή κοινωνική προσφορά στο φιλοθεάμων κοινό.

Ο σκοπός φυσικά της δράσης των εταιρικών θιάσων του Ο.Ε.Θ., όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι ξεκάθαρα πνευματικής και καλλιτεχνικής φύσης και σε καμία περίπτωση κερδοσκοπικός. Το κέρδος τους είναι συνεπώς το επιθυμητό καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Απεγκλωβισμένοι λοιπόν από τα δεσμά του εκάστοτε επιχειρηματία και του άγχους της επιβίωσης μέσω της “εισπρακτικής επιτυχίας”, τα μέλη των θιάσων του Ο.Ε.Θ., κατάφεραν να προσφέρουν ένα θεατρικό ρεπερτόριο με στόχο την γνωριμία του κοινού με συγγραφείς κι έργα που οι λεγόμενοι εμπορικοί θίασοι δεν τολμούν ν’ ανεβάσουν και οι ερασιτεχνικοί δεν έχουν, σε πολλές περιπτώσεις, ούτε την γνώση αλλά και την εμπειρία.

Με τις επιλογές των έργων των θιάσων του Ο.Ε.Θ. στην ελληνική κοινωνία παρουσιάζονται θεατρικές παραστάσεις που τολμούν να προβάλλουν προβληματισμούς και κακώς κείμενα της εποχής που στόχο έχουν, στις περισσότερες περιπτώσεις, να αφυπνίσουν και να πληροφορήσουν μέσα από την ψυχαγωγία τον ελληνικό λαό. Σε αυτό το πλαίσιο αρκετές όμως είναι και οι παραστάσεις που αφιερώνονται σε καλλιτέχνες του θεάτρου, σε μία ξεχωριστή προσπάθεια των θιάσων να τους τιμήσουν προβάλλοντάς τους για το έργο τους.

²⁵⁴ Παραδείγματα αυτών, αντίστοιχα, αποτελούν οι 15 *Εταιρικοί Διάλογοι* του Λουκιανού που παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά σε ενιαία παράσταση από τον εταιρικό θίασο «Πλανήτες» αλλά και οι παραστάσεις *Αι δύο ορφανά* των Αντόλφ ντ’ Ενερί και Εζέν Κορμόν και *Η κυρία με τας καμελίας* του Αλέξανδρου Δουμά (υιού) από τον εταιρικό θίασο «Θέατρο της Γελοιότητας», οι οποίες και παρουσιάστηκαν με τους ρόλους να ερμηνεύονται μόνο από άντρες ηθοποιούς.

²⁵⁵ Μοιράζονται μεταξύ τους υλικά, όπως κοστούμια και σκηνικά, καθώς και σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα και χώρους για παραστάσεις και πρόβες.

²⁵⁶ Ακόμη παρατηρείται το γεγονός κάποιου από τους συντελεστές-μέλη ενός εταιρικού θιάσου να δημιουργούν στη πορεία της δράσης του Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. κάποιον άλλον, ή να μεταπηδούν σε κάποιον άλλον υφιστάμενο. Έτσι μεταβιβάζουν την γνώση και την εμπειρία τους σε νέα μέλη των θιάσων του Οργανισμού.

Σε αυτή την σημαντική προσπάθεια των εταιρικών θιάσων να προσφέρουν στο ελληνικό θέατρο ξεχωριστές προτάσεις που διέπονται από την ιδέα του εταιρισμού, συμμετέχουν σημαντικοί πρωταγωνιστές και συντελεστές της ελληνικής θεατρικής παραγωγής, δημιουργώντας μία νέα κατάσταση στον θεατρικό χώρο. Οι ίδιοι, εμποτισμένοι με την αγάπη για το θέατρο και τον επαγγελματισμό που τους διέπει, μεταλαμπαδεύουν τη γνώση και την εμπειρία τους σε νεότερους συναδέλφους και συνεργάτες τους με τους οποίους μοιράζονται την ιδέα του συνεταιρισμού. Κάπως έτσι λοιπόν, μέσα από τους εταιρικούς θιάσους του Οργανισμού, συναντάμε την ανάδειξη νέων καλλιτεχνών που θα απασχολήσουν με τη δράση τους, -ακόμα και χρόνια μετά τη συνεργασία τους με τον Ο.Ε.Θ.- τα θεατρικά δρώμενα της χώρας.

Συμπερασματικά, από τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι ο Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. και οι εταιρικοί θίασοι που τον πλαισίωσαν στις θεατρικές περιόδους 1990-'91 έως και 1995-'96 αποτελούν ένα ενδιαφέρον, συνοπτικά, δείγμα της σημαντικής δράσης και ιστορίας των εταιρικών θιάσων που έχει να επιδείξει στην συνολικά πολύ ενδιαφέρουσα και μακρόχρονη πορεία του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Π.Α.1.2. «Σχήμα» και *Πλούτος* του Αριστοφάνη

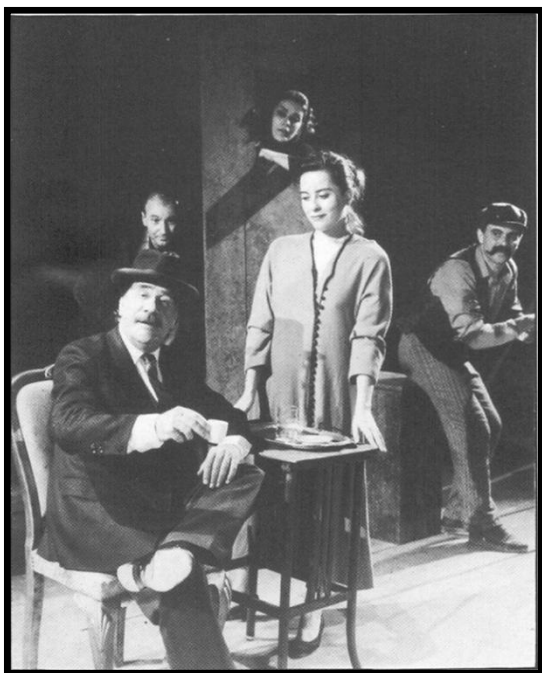
Μέλη του θιάσου «Σχήμα»: Β. Πεφάνη, Α. Παντζέλη, Μ. Σταλάκης, Σ. Κρούσκα, Κ. Ευριπιώτης, Ε. Στυλάντερ, Α. Ραμπαούνης, Κ. Μπάρας, Γ. Στεφόπουλος, Γ. Μακρίδης, Σ. Πάτροκλος, Χ. Λογγαράκης, Π. Λουκά.

Μέλη του θιάσου «Σχήμα»: Γ. Λουκά, Σ. Κρούσκα, Ε. Στυλάντερ, Μ. Σταλλάκης, Ν. Καραγιώργης, Σ. Παράβας, Γ. Μαυρίδης, Α. Ραμπαούνης, Χ. Λογγαράκης.
Πηγή εικόνων πάνω, κάτω: Πρόγραμμα παράστασης.

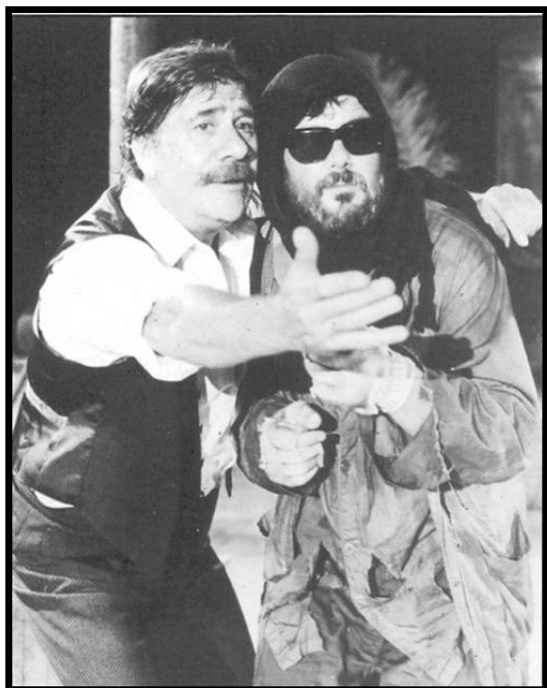
Σκηνή από την παράσταση. Αλίκη Αλεξανδράκη, Σταύρος Παράβας.
Πηγή Εικόνας: περ. *Θεατρικά γεγονότα και ζητήματα* 4 (1990), σ. 6.

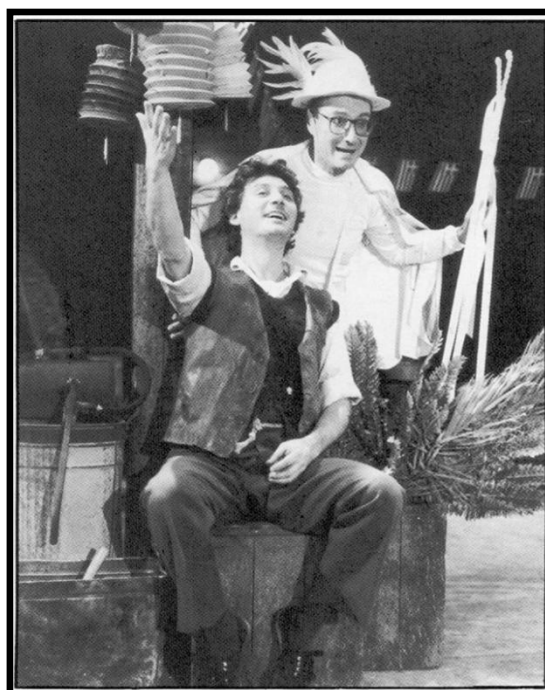
Σ. Παράβας, Β. Πεφάνη

Σ. Παράβας, Ν. Σιμπούλου

Σ. Παράβας, Σ. Κωνσταντινίδης.

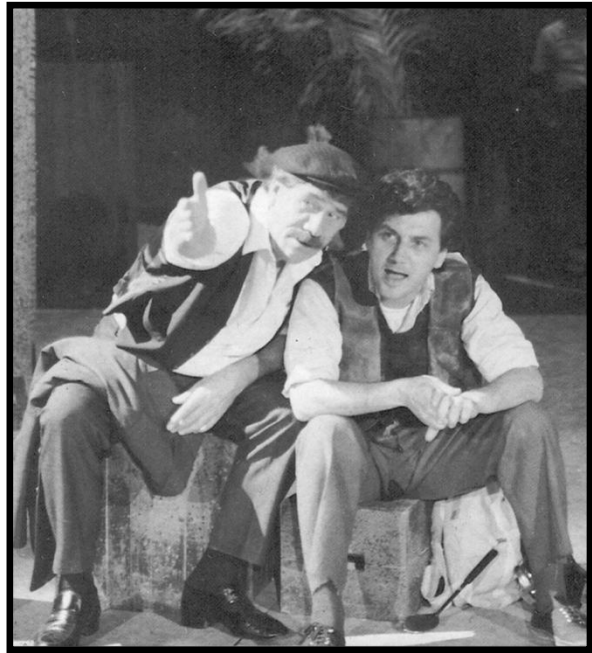

Γ. Λέφας, Μ. Σταλάκης

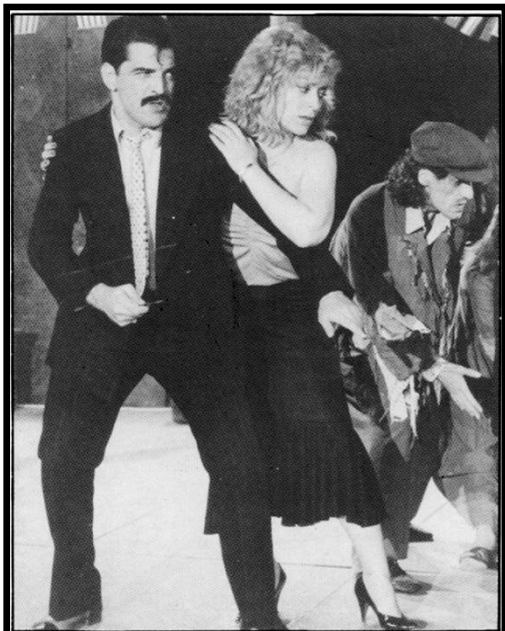
Πηγή εικόνων: Πρόγραμμα παράστασης.

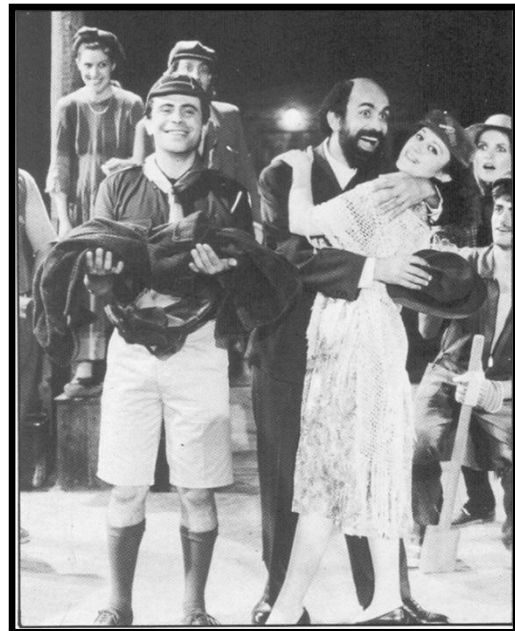
Σ. Παράβας, Γ. Μαργαρίτης

Σ. Παράβας, Γ. Λέφας

Κ. Ευριπώτης, Α. Παντζέλη

Γ. Μαυρίδης, Χ. Λογγαράκης, Σ. Κρούσκα

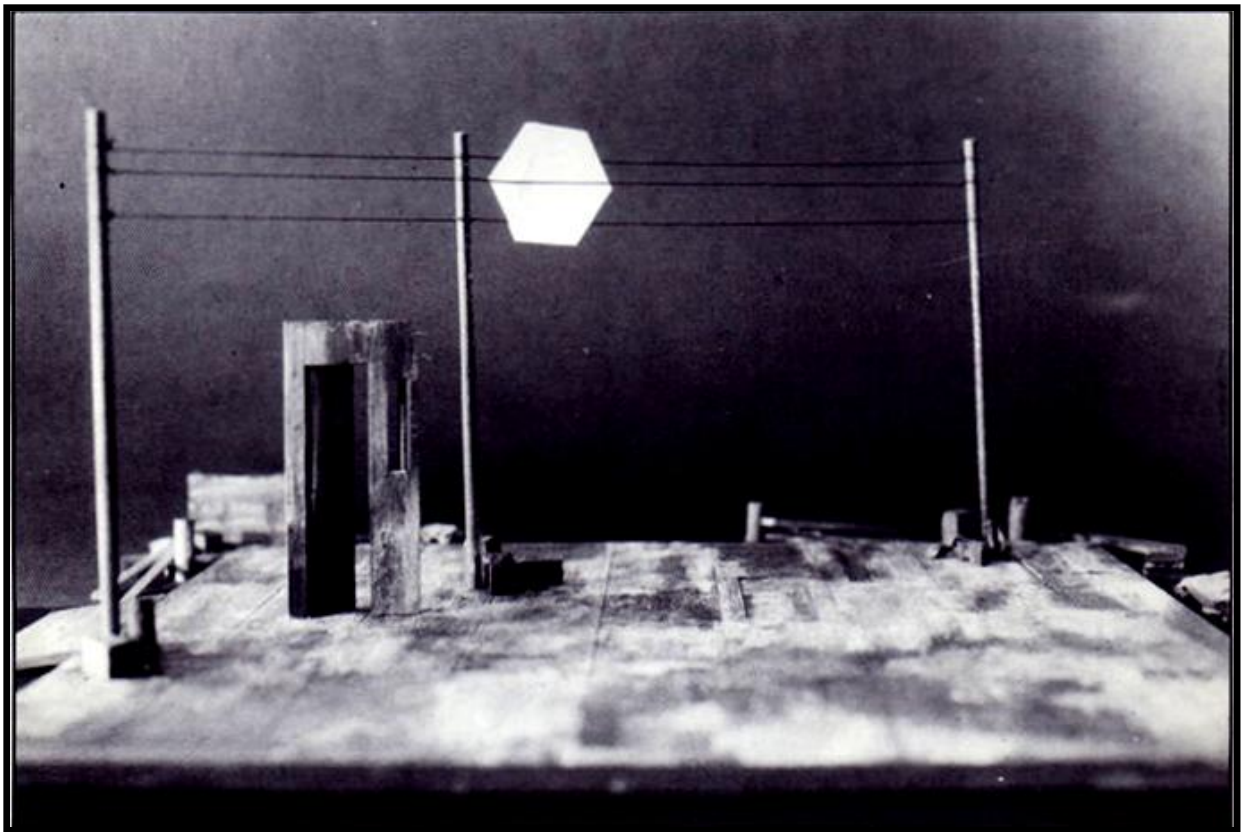
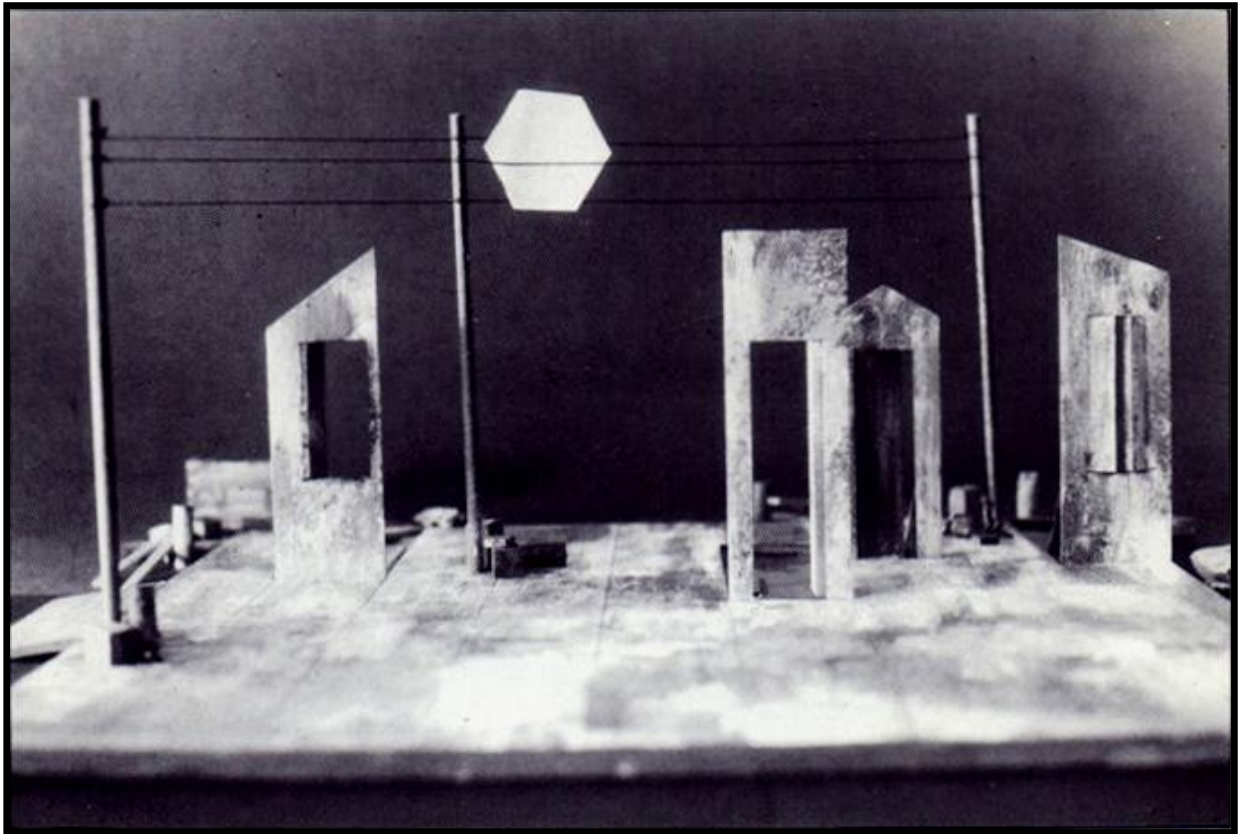
Πηγή εικόνων: Πρόγραμμα παράστασης.

Ο εταιρικός θίασος Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Σχήμα». Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

Σκηνή από την παράσταση. Σταύρος Παράβας και Σπύρος Κωνταντινίδης.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Τα Νέα*, 4 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 29.

Μακέτες σκηνικών. Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ
ΠΛΟΥΤΟΣ

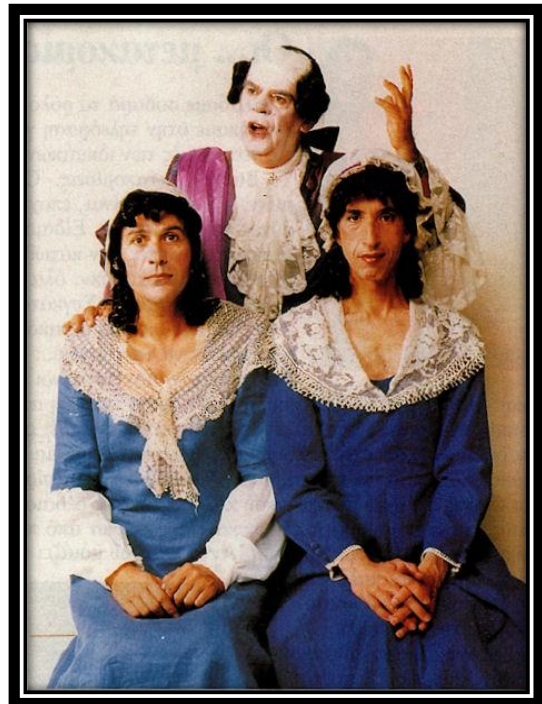
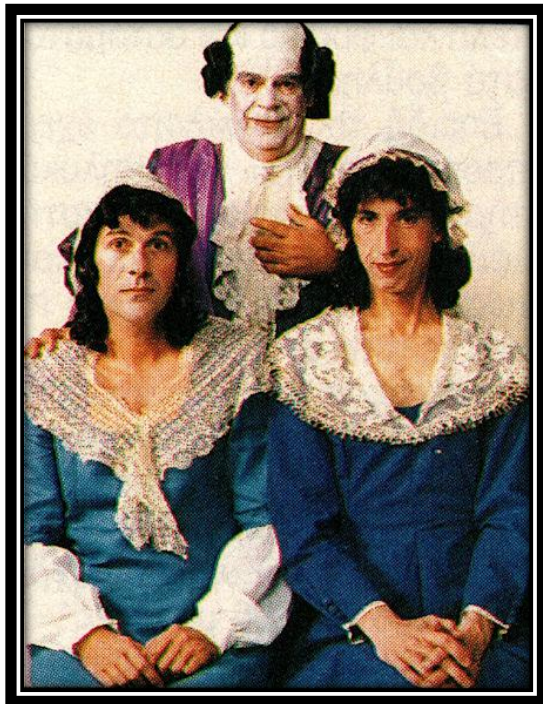
ΘΕΑΤΡΟ ΣΧΗΜΑ
ΕΤΑΙΡΙΚΟΣ ΘΙΑΣΟΣ Ο.Ε.Θ. - Σ.Ε.Η.
1990

Το εξώφυλλο του προγράμματος της παράστασης.

Π.Β.2.3. «Θέατρο της Γελοιοτήτας» και *Αι δύο ορφαναί*
των Αντόλφ ντ' Ενερί και Εζέν Κορμόν

Ο θίασος «Θέατρο της Γελοιοτήτας».
Πηγή Εικόνας: περ. 7 *Ημέρες TV*, 14 Αυγούστου 1992.

Τάκης Χρυσικάκος, Τζον Μοδινός, Κωνσταντίνος Τζούμας.
Πηγή Εικόνων: αριστερά: περ. *7 Ημέρες TV*, 14 Αυγούστου 1992, δεξιά: περ. *Ενα*, 1 Οκτωβρίου 1992.

Μιχάλης Γούναρης, Τάκης Χρυσικάκος και Κωνσταντίνος Τζούμας.
Πηγή Εικόνας: περ. *Τηλεθεατής*, 20 Μαρτίου 1993, σ. 90.

Τάκης Χρυσικάκος, Κωνσταντίνος Τζούμας.
Πηγή Εικόνας: περ. *Λοιπόν*, 1 Οκτωβρίου 1992.

Σκίτσο της Έλλης Σολομωνίδου-Μπαλάνου που απεικονίζει τις δύο ορφανά, Τάκη Χρυσικάκο και Κωνσταντίνο Τζούμα.

Πηγή Εικόνας: εφημ. *Η Καθημερινή*, 4 Οκτωβρίου 1992.

ΘΕΑΤΡΟ ΜΠΟΥΡΝΕΛΛΗ
(Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ 22)

ΑΠΟ 24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΑΙΔΟΙΟ ΟΡΦΑΝΑΙ

ΤΟΥ ΝΤ' ΕΝΝΕΡΥ
ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΚΟΜΩΔΙΑ

ΧΡΥΣΙΚΑΚΟΣ - ΤΖΟΥΜΑΣ
ΜΟΔΙΝΟΣ

ΓΙΑ ΛΙΓΕΣ ΜΟΝΟ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΚΟΜΩΔΙ
RENÉ LEZARD
ΜΕΣΣΑ ΓΑΒΡΙΕΛ ΓΑΜΒΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΗ ΓΑΒΡΙΕΛ ΓΑΜΒΩΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΟΥΡΝΕΛΛΗΣ

Πηγή Εικόνας: περ. *Λοιπόν*, 1 Οκτωβρίου 1992.

Οι τίτλοι έναρξης της παράστασης όπως παρουσιάστηκε από τον ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό Ant1 το 1993.

Π.Β.2.4. «Πλανήτες» και *Εταιρικοί Διάλογοι* του Λουκιανού

Μέλη του θιάσου ΟΕΘ-ΣΕΗ «Πλανήτες»
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Ριζοσπάστης*, 29 Σεπτεμβρίου 1992.

Π.Β.2.5. Ράμπα και Εκκλησιάζουσες του Αριστοφάνη

Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης, σ. 15.

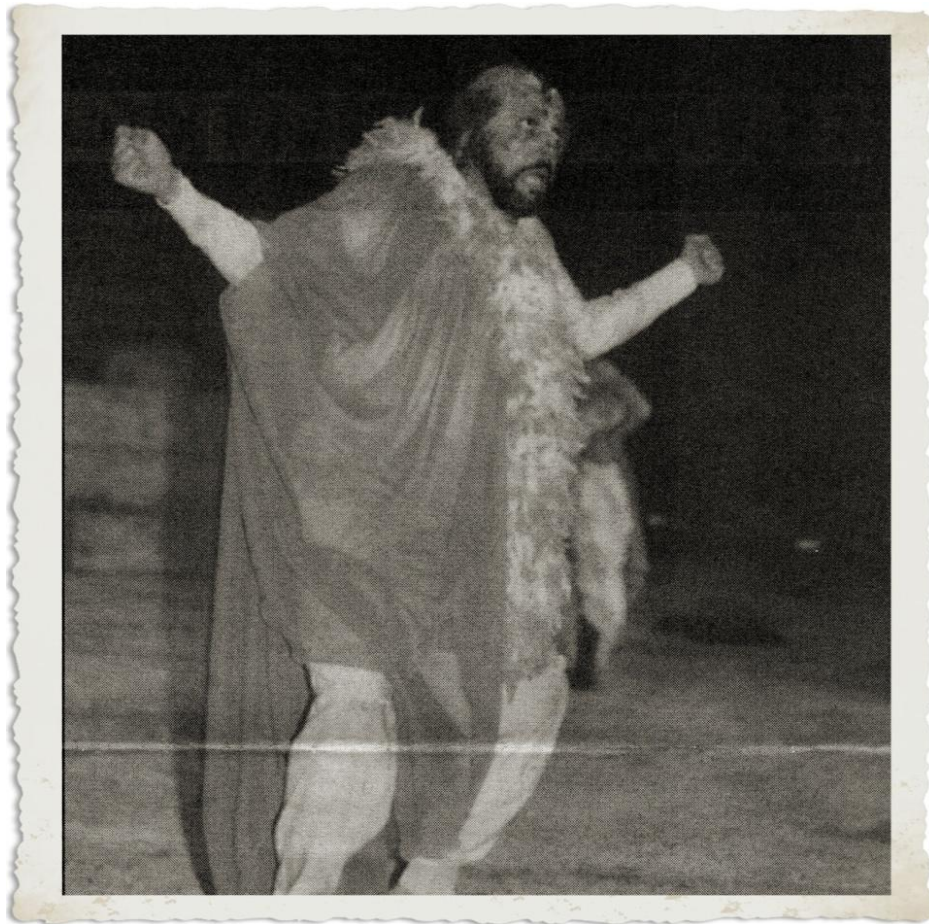
Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης. «Φεστιβάλ Βύρωνα, “Στη σκιά των βράχων ‘92”».

**Ο θίασος «Ράμπα» στις *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη.
Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης, σ. 17.**

Ο θίασος «Ράμπα» στις *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Απογευματινή*, 11 Αυγούστου 1992.

Ο Μηνάς Χατζησάββας στις Εκκλησιάζουσες του εταιρικού θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Ράμπα».
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Καθημερινή*, 27 Σεπτεμβρίου 1992.

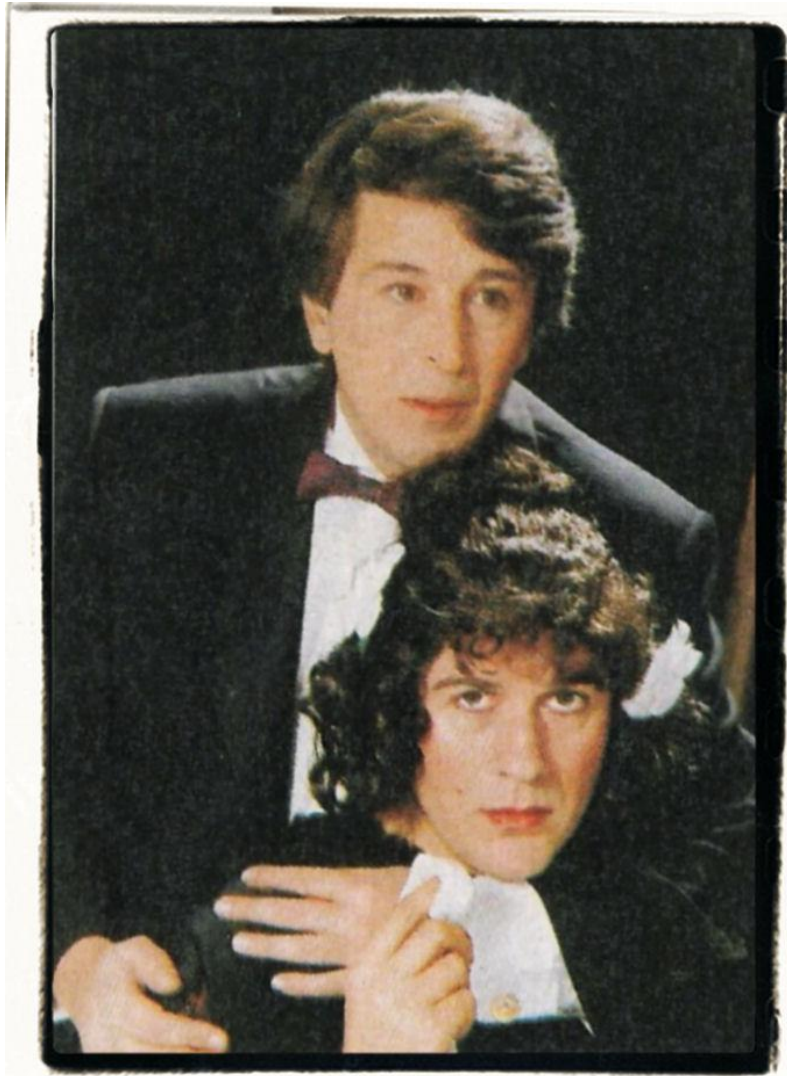

Ο θιάσος «Ράμπα» στις Εκκλησιάζουσες του Αριστοφάνη.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Απογευματινή*, 11 Αυγούστου 1992.

Εξώφυλλο του προγράμματος της παράστασης.

Π.Γ.3.2. Θέατρο της Γελοιότητας και *Η κυρία με τας καμελίας του*
Αλέξανδρου Δουμά (υιού)

Πάνος Χατζηκοντσέλης και Τάκης Χρυσικάκος.
Πηγή Εικόνας: περ. *Τι*, 11 Δεκεμβρίου 1993, σ. 83.

*«Ο πονεμένος εραστής (Πάνος Χατζηκουτσέλης)
εξομολογείται τον έρωτά του στη Μαργαρίτα Γκωτιέ (Τάκης Χρυσικάκος)».*
Πηγή Εικόνας: περ. *Τι*, 29 Ιανουαρίου 1994, σ. 82.

Πάνος Χατζηκουτσέλης και Τάκης Χρυσικάκος.
Πηγή Εικόνας: περ. *7 Μέρες Τ.Υ.*, 6 Ιανουαρίου 1994.

Π.Γ.3.3. Θέατρο των Καιρών και *Το Καφενείο* του Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ

Τάσος Καρακατσάνης, Μιχάλης Γαλανάκης, Έρση Βασιλικιώτη, Καλλιόπη Κοπανίτσα, Βασίλης Λάγκος, Κώστας Μπλουγουράς. Μέλη της εταιρίας αστικής μη κερδοσκοπικής «Θέατρο των Καιρών», φωτογραφίζονται το 1991. Ανάμεσα τους και οι συντελεστές πλέον του εταιρικού θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Θέατρο των Καιρών», όπως εμφανίζονται σε δημοσιεύματα του Τύπου για την παράσταση *Το Καφενείο* του Φασμπίντερ. Τάσος Καρακατσάνης (Μουσική), Έρση Βασιλικιώτη (Σκηνοθεσία), Βασίλης Λάγκος (Διδασκαλία Κίνησης). Πηγή Εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης *Λευκός Γάμος* Ταντέους Ρουζέβιτς. Θέατρο των Καιρών, Χειμερινή περίοδος 1991-92.

Σκηνή από την παράσταση.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Τα Νέα*, 7 Μαΐου 1994, σ. 51.

Σκηνή από την παράσταση.
Πηγή Εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης *Η ιστορία της Γκέσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*.²⁵⁷

²⁵⁷ Πρόγραμμα παράστασης *Η ιστορία της Γκέσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη* Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ. ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βόλου, Μάρτιος 1995, σ. 46. Βλ. <https://digital.lib.auth.gr/record/76259?ln=el> (πρόσβαση 15/6/16).

Σκηνή από την παράσταση.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Μεσημβρινή*, 9 Μαΐου 1994.

Σκίτσο για την παράσταση.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Η Αυγή*, 29 Μαΐου 1994.

Π.Γ.3.4. Commedia και Καυγάδες στην Κιότζα του Κάρλο Γκολντόνι

Οι συντελεστές του εταιρικού θιάσου Ο.Ε.Θ.-Σ.Ε.Η. «Commedia» που παρουσίασε το 1993-'94 τους *Καυγάδες στην Κιότζια*. Πηγή Εικόνας: εφημ. *Ριζοσπάστης*, 7 Οκτωβρίου 1993, σ. 29.

Η Ρεγγίνα Καπετανάκη διδάσκει τους ηθοποιούς. Πηγή Εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

Οι γυναίκες της Κιότζα σε δράση.

**Νίκος Χύτας, Χρήστος Κελαντώνης, Γιάννης Τσικής.
Πηγή Εικόνων πάνω, κάτω: Πρόγραμμα παράστασης.**

Η Άννα Μαχαιριανάκη, σε δοκιμή κοστούμιών. Πηγή Εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

Στιγμιότυπο από τη παράσταση. Πηγή Εικόνας: εφημ. *Αυριανή*, 8 Μαΐου 1994.

Ο Νίκος Χύτας και ο Γιάννης Τσουκίς στους *Καυγάδες στην Κιότζια*.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Τα Νέα*, 9 Μαρτίου 1994, σ. 51.

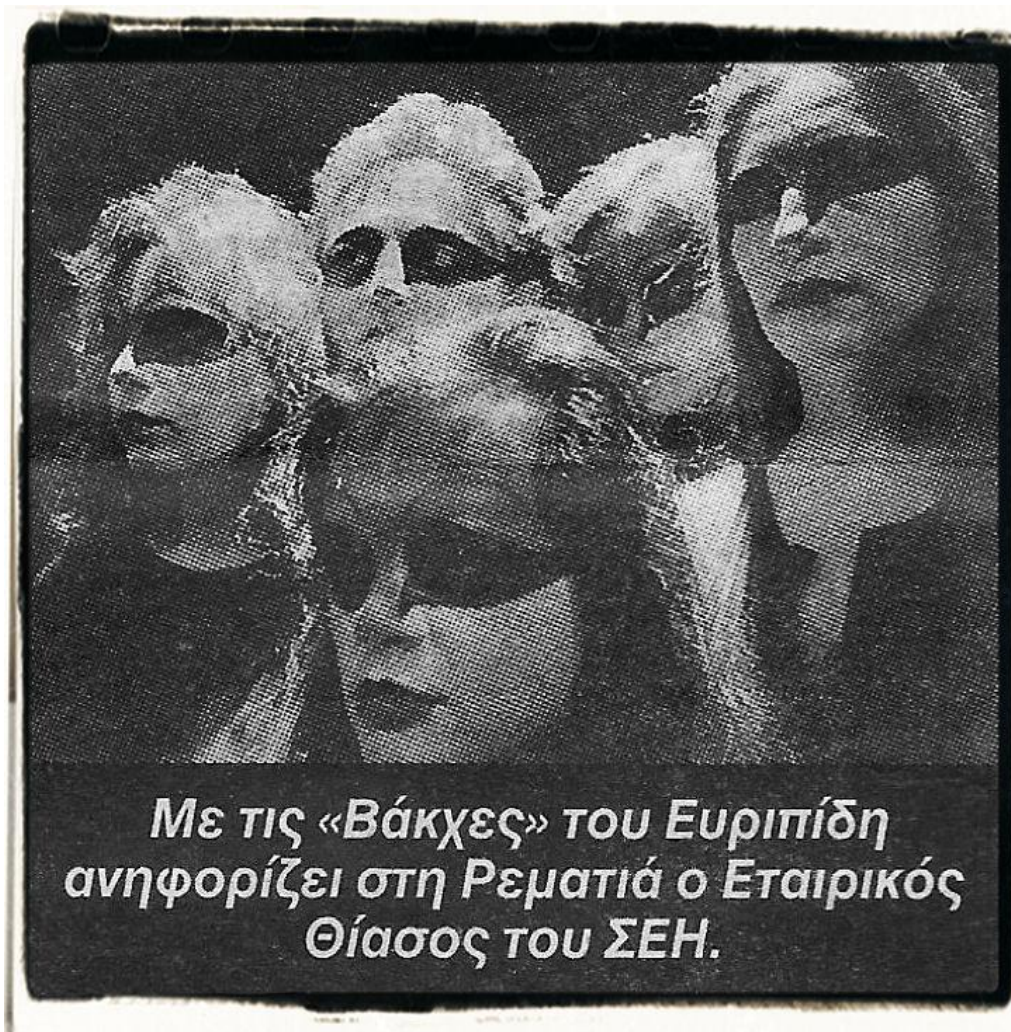

Σκίτσο της Έλλης Σολομωνίδου-Μπαλάνου για τους *Κανγάδες στην Κιότζα* στο Θέατρο «Ριάλτο». Τόφολο ο Γιώργος Αρογγίτης, Τίτα Νανέ ο Νίκος Λαφνής, Λουτσέτα η Αλεξάνδρα Παυλίδου και Τσιντόρο ο Γιώργος Γεωργερίης. Πηγή Εικόνας: εφημ. *Η Καθημερινή*, 30 Απριλίου 1994.

Π.Δ.4.2. Θέατρο των Πηγών και *Βάκχες* του Ευριπίδη

Σκηνή από την παράσταση.
Πηγή Εικόνας: εφημ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 18 Σεπτεμβρίου 1994.

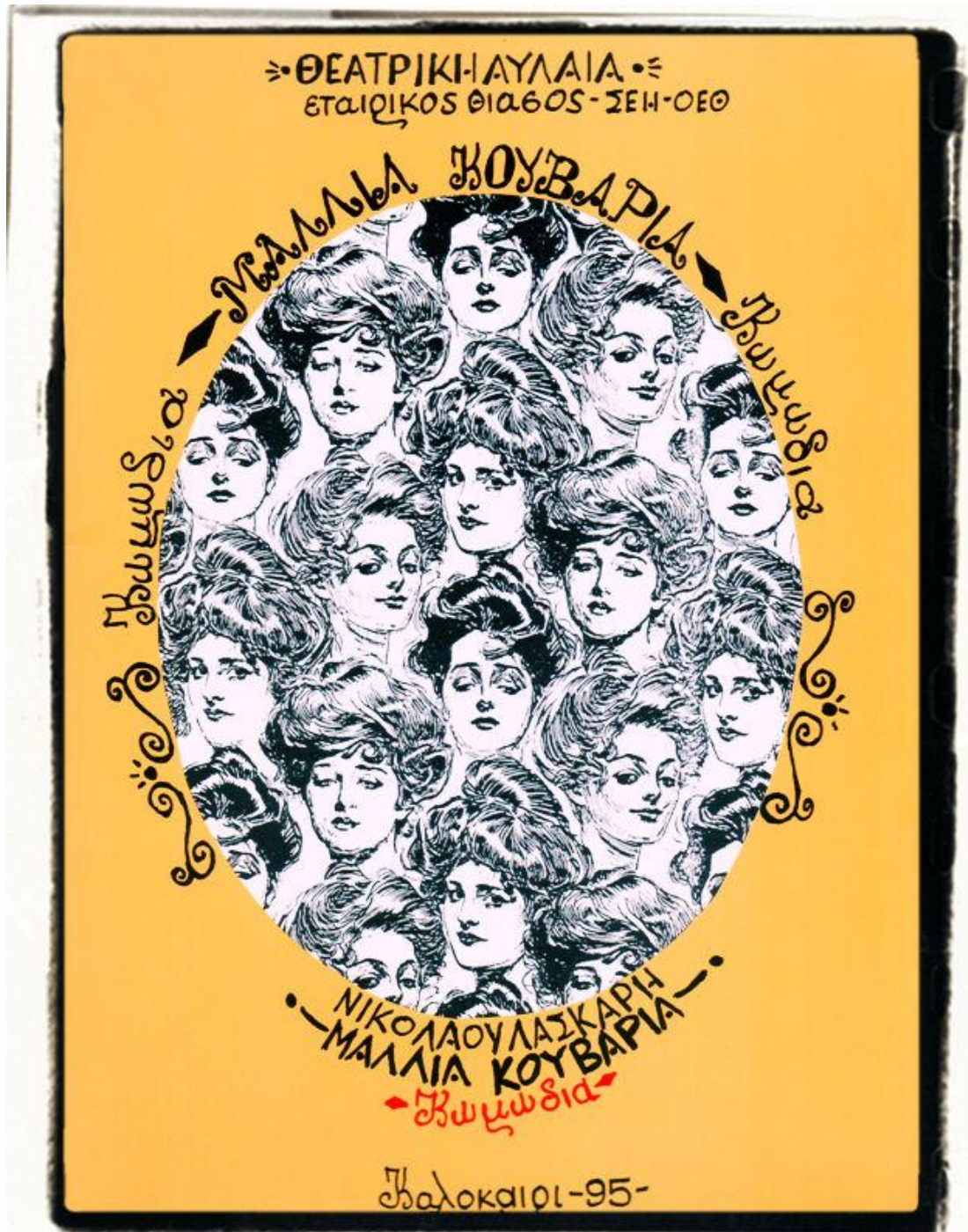
Φωτογραφία από τις *Βάκχες* μαζί με τη λεζάντα που τη συνοδεύει στη στήλη «Διαλέγω» της *Sportime*.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Sportime*, 4 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 42.

Ο Λάζαρος Γεωργακόπουλος στο ρόλο του Διονύσου το 2005 με το Εθνικό Θέατρο, έντεκα χρόνια αργότερα από την παρουσία του ως Διόνυσος με το «Θέατρο της Άνοιξης» και τον Εταιρικό Θίασος ΟΕΘ-ΣΕΗ «Θέατρο των Πηγών». Πηγή Εικόνας: Αρχείο Εθνικού Θεάτρου.²⁵⁸

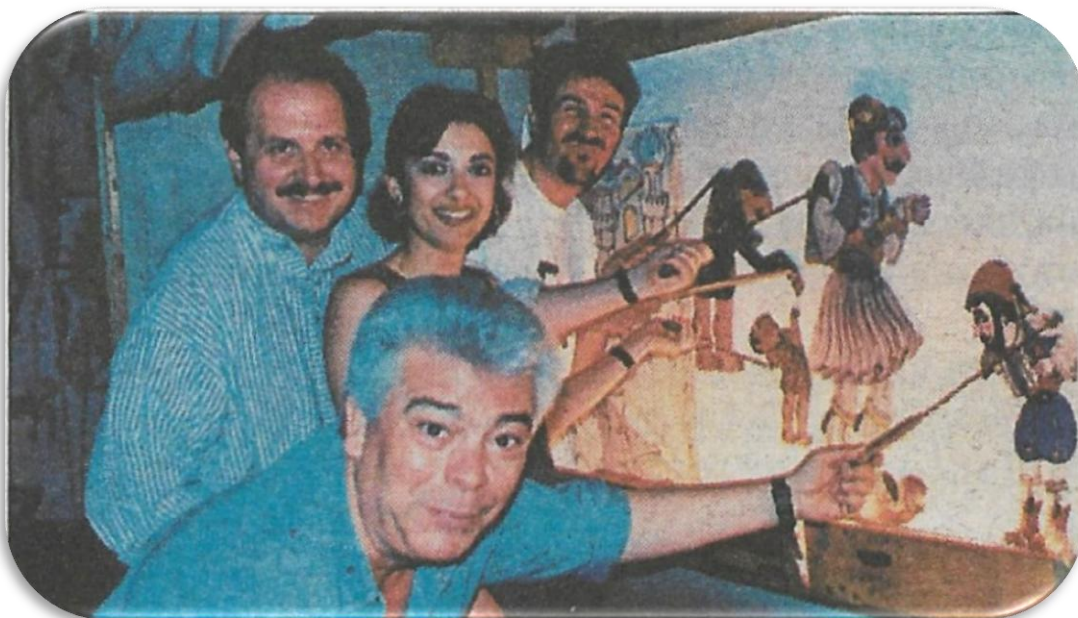
²⁵⁸ Βλ. <http://www.nt-archive.gr/playMaterial.aspx?playID=587#photos> (πρόσβαση 9/5/2016).

Π.Ε.5.2. Θεατρική Αυλαία και *Μαλλιά Κουβάρια* του Νικολάου Ι. Λάσκαρη

Εξώφυλλο του προγράμματος της παράστασης.

Π.Ε.5.3. Θέατρο της Γελοιοτήτας και *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης... '95* του Γιώργου Σκούρτη

*«Επί το έργον» οι συντελεστές της παράστασης *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο βεζύρης '95* που παρουσιάστηκε στο Θέατρο Λυκαβηττού, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών».*
Οι συντελεστές της παράστασης *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο βεζύρης '95* φωτογραφίζονται πίσω από το “πανί” κρατώντας χαρακτηριστικές φιγούρες του Θεάτρου Σκιών.
Πηγή Εικόνας: εφημ. *Ελεύθερος*, 7 Ιουλίου 1995, σ. 19.

Όλος ο θίασος επί σκηνής ποζάρει μπροστά στον Σιόρ Διονύσιο-Αργύρη Παυλίδη, που τραβάει ζωντανά πλάνα για την τηλεόραση. Πηγή Εικόνας: εφημ. *Τα Νέα*, 25 Αυγούστου 1995, σ. 22.

Ο Γιάννης Μόρτζος στον ρόλο του Χατζηαβάτη. Πηγή Εικόνων: Γιώργος Π. Πεφάνης, *Επί Σκηνής. Κριτική Θεάτρου 1994-2004*, Εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2004, σ. 51.

Π.Ε.5.4. Παράκαμψη και *Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές* του Μαξ Φρις

Στιγμές από την παράσταση. Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ
ΜΤΗΝΤΕΡΜΑΝ

ΜΤΑΜΤΕΤ
ΜΤΗΝΤΕΡΜΑΝ

Κοστούμια παράστασης.
Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

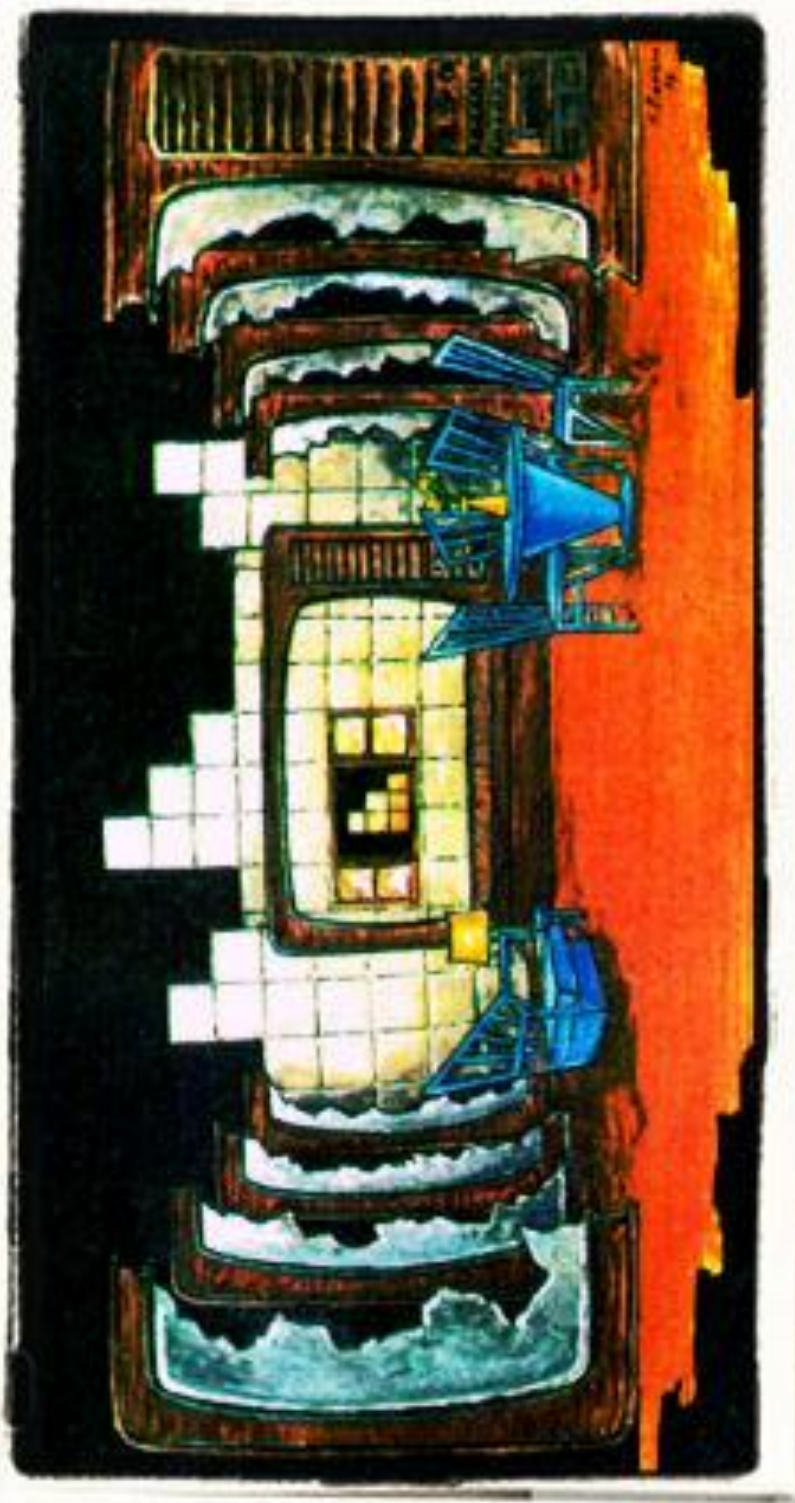
Κοστούμια παράστασης.
Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

ANNA

ΔΟΚΤΩΡ

Κοστούμια παράστασης.
Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

Μακέτα του Κάρολου Ρωμούση για την παράσταση.
Πηγή εικόνας: Πρόγραμμα παράστασης.

ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ
ΕΤΑΙΡΙΚΟΣ ΘΙΑΣΟΣ ΟΕΘ - ΣΕΗ

ΜΑΞ ΦΡΙΣ

Ο ΜΠΗΝΤΕΡΜΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΠΡΗΣΤΕΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 1995

Το εξώφυλλο του προγράμματος της παράστασης.

ΠΗΓΕΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Ι. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΣΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 21 Ιανουαρίου 1985, σ. 2.
2. Ανώνυμος, «Ο Δήμος Αθηναίων προσφέρει “Πλούτο”», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Ιανουαρίου 1990, σ.21.
3. Ανώνυμος, «Ψεύδη και διαστρεβλώσεις», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Μαρτίου 1990, σ. 26.
4. Ανώνυμος, «Άλλα κλείνουν και άλλα ανοίγουν», εφημ. *Τα Νέα*, 8 Μαΐου 1990, σ.31.
5. Ανώνυμος, «Ετοιμάζεται ο “Πλούτος”», εφημ. *Τα Νέα*, 12 Ιουνίου 1990, σ. 32.
6. Ανώνυμος, «“Πλούτος” κινηματογραφικός από τον Γιώργο Αρμένη», εφημ. *Τα Νέα*, 29 Ιουνίου 1990, σ. 25.
7. Ανώνυμος, «Για να ξεδιψάσετε: Στο Πάρκο», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Ιουλίου 1990, σ.27.
8. Ανώνυμος, «“Πλούτος” στο Ηρώδειο», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 28.
9. Ανώνυμος, «22.000 θεατές στους Βράχους», εφημ. *Τα Νέα*, 3 Οκτωβρίου 1990, σ.29.
10. Ανώνυμος, εφημ. *Το Βήμα*, 1 Ιουλίου 1990, σ. 63.
11. Ανώνυμος, «Χρωστάνε κι άλλα!...», εφημ. *Τα Νέα*, 15 Φεβρουαρίου 1991, σ. 28.
12. Ανώνυμος, «Χιλιάρικα και σιωπή...», εφημ. *Τα Νέα*, 21 Μαρτίου 1991, σ. 30.
13. Ανώνυμος, εφημ. *Ριζοσπάστης*, 4 Ιουνίου 1991, σ. 37.
14. Ανώνυμος, εφημ. *Ριζοσπάστης*, 22 Οκτωβρίου 1991, σ.22.
15. Ανώνυμος, «Παρεμβάσεις», περ. *Θεατρικά γεγονότα και ζητήματα 6-7 (1991)*, σ.59.
16. Ανώνυμος, «Εταιρικοί Διάλογοι», εφημ. *Τα Νέα*, 23 Ιουλίου 1992, σ. 27.
17. Ανώνυμος, «Κωμωδίες στον Λυκαβηττό», *Το Βήμα*, 26 Ιουλίου 1992, σ. 35.
18. Ανώνυμος, «“Αι δύο ορφαναί” στην επαρχία...», εφημ. *Νίκη*, 2 Αυγούστου 1992, σ. 18.
19. Ανώνυμος, «Αι δύο ορφαναί», περ. *7 Μέρες T.V.*, 14 Αυγούστου 1992.

20. Ανώνυμος, «Πολιτιστική δροσιά στην Ηλιούπολη», *Ριζοσπάστης*, 25 Αυγούστου 1992, σ. 17.
21. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Νίκη*, 11 Νοεμβρίου 1992, σ. 30.
22. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρο>, περ. *Ένα*, 2 Δεκεμβρίου 1992.
23. Ανώνυμος, «Ο “πεταλουδόσαυρος” και... άλλα όνειρα», εφημ. *Η Αυγή*, 27 Φεβρουαρίου 1993, σ. 10.
24. Ανώνυμος, «Συνέχεια... επί σκηνής», βλ. εφημ. *Ριζοσπάστης*, 13 Απριλίου 1993, σ. 25.
25. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Επενδυτής*, 27-28 Μαρτίου 1993, σ. 10.
26. Ανώνυμος, περ. *Αθηνόραμα*, 9 Απριλίου 1993, σ. 40.
27. Ανώνυμος, «Βρήκε στέγη ο “Θίασος ‘81”», εφημ. *Έθνος*, 4 Οκτωβρίου 1993, σ.50.
28. Ανώνυμος, «Δύο θίασοι στην ίδια στέγη», εφημ. *Νίκη*, 6 Οκτωβρίου 1993, σ. 31.
29. Ανώνυμος, «“Ριάλτο” εκ τέφρας: Ο “Θίασος ‘81” απέκτησε στέγη», εφημ. *Τα Νέα*, 6 Οκτωβρίου 1993.
30. Ανώνυμος, «Δύο θίασοι στην ίδια στέγη», ό.π., «Καλλιτεχνική “Κυψέλη”», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 7 Οκτωβρίου 1993, σ. 29
31. Ανώνυμος, «Τα “μούσκεψε”ο “Θίασος ‘81”», εφημ. *Μεσημβρινή*, 16 Οκτωβρίου 1993.
32. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Τα Νέα*, 18 Δεκεμβρίου 1993, σ. 51 και
33. Ανώνυμος, «Οι... κύριοι με τας καμελίας», εφημ. *Έθνος*, 21 Δεκεμβρίου 1993, σ.31.
34. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Ελλάδα*, 23 Δεκεμβρίου 1993.
35. Ανώνυμος, «Η κυρία με τας καμελίας», περ. *7 Μέρες T.V.*, 6 Ιανουαρίου 1994.
36. Ανώνυμος, «Τελευταίες παραστάσεις», περ. *Αθηνόραμα*, 1 Απριλίου 1994, σ. 31.
37. Ανώνυμος, «Επαναλήψεις-πρεμιέρες», βλ. εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 3 Μαΐου 1994, σ. 50
38. Ανώνυμος, «“Καυγάδες” και “Άντε γειά” σε Ριάλτο και θεατρική σκηνή. Παράταση για δύο ακόμη θεατρικά», εφημ. *Αυριανή*, 8 Μαΐου 1994, σ. 24.
39. Ανώνυμος, <Μικρά Νέα: Θέατρα>, εφημ. *Sportime*, 4 Ιουλίου 1994, σ. 50.

40. Ανώνυμος, εφημ. *Η Αυγή*, 10 και 16 Ιουλίου 1994.
41. Ανώνυμος, περ. *Αθηνόγραμμα*, 2 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 35,
42. Ανώνυμος, «Με “Βάκχες” στη Ρεματιά ο θίασος του ΣΕΗ», εφημ. *Sportime*, 4 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 42.
43. Ανώνυμος, «Η “Νίκη” του Βιβλίου: Το 23^ο Φεστιβάλ στο Πεδίον του Άρεως», εφημ. *Τα Νέα*, 8 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 56.
44. Ανώνυμος, «Βιβλίο και Θέατρο», εφημ. *Τα Νέα*, 13 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 34.
45. Ανώνυμος, «Εντατικές πρόβες στις σκηνές», εφημ. *Τα Νέα*, 23 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 51.
46. Ανώνυμος, «“Εξηνταβελώνης” στο “Ριάλτο”», εφημ. *Τα Νέα*, 20 Οκτωβρίου 1994, σ. 51.
47. Ανώνυμος, «Οι δρόμοι πολιτισμού περνούν από τη ΒΙΛΚΑ», εφημ. *Εξόρμηση*, 24 Δεκεμβρίου 1994.
48. Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 10 Μαρτίου 1995, σ. 49.
49. Ανώνυμος, «Ο Καραγκιόζης παρά λίγο... Βεζύρης», εφημ. *Τα Νέα*, 3 Μαΐου 1995, σ. 37.
50. Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 13 Μαΐου 1995, σ. 26.
51. Ανώνυμος, «Για το καλοκαίρι, αλλά και το... χειμώνα», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 23 Μαΐου 1995.
52. Ανώνυμος, <Σύντομα Θεατρικά>, εφημ. *Η Αυγή*, 25 Μαΐου 1995.
53. Ανώνυμος, «Ο Καραγκιόζης στον Λυκαβηττό», εφημ. *Ελεύθερος*, 7 Ιουλίου 1995, σ. 19
54. Ανώνυμος, εφημ. *Τα Νέα*, 10 Ιουλίου 1995, σ. 30.
55. Ανώνυμος, «“Πλούσιο” το Φεστιβάλ Πάτρας», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 22 Αυγούστου 1995, σ. 21.
56. Αγγελικόπουλος Βασίλης, «Αρχαίο δράμα... πληθωριστικό», εφημ. *Το Βήμα*, 31 Μαΐου 1992, σ. 48.
57. Αδαμοπούλου Μαρία, επιμ., «Από Κυριακή σε Κυριακή», εφημ. *Η Αυγή*, 10 Ιουλίου 1994, σ. 23.
58. Βουτσοπούλου Λία:
 - 58.1. «Εκδηλώσεις πολιτιστικής περιόδου Οκτωβρίου ‘92 – Σεπτεμβρίου ‘93», περ. *Επίλογος* ‘93 (1993), σ. 452.

- 58.2. «Οι θεατρικές παραστάσεις του χειμώνα 1993-‘94», περ. *Επίλογος* ‘94 (1994), σ. 202, 210.
59. Γεωργακάκη Κωνσταντζα, «Θέατρο Αθηνών: Οι παραστάσεις στα χρόνια του Όθωνα», περ. *Παράβασις* 2 (1998), σ. 173, 176, 178.
60. Γεωργακοπούλου Β., «Περισσότερα χρήματα σε λιγότερους θιάσους: Οι κρατικές επιχορηγήσεις στο θέατρο», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 18 Δεκεμβρίου 1993.
61. Γεωργιάδη Κωνσταντίνα, «Πηγές της Ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου: Το άγνωστο αρχείο του Νικόλαου Ι. Λάσκαρη», περ. *Σκηνή* 1 (2010), σ. 184.
62. Γεωργίου Αδριανός, «Κωμωδίες, δράματα, τραγωδίες, κομεντί, κωμειδύλλια, επιθεωρήσεις και πάλι κωμωδίες», περ. *Θεατρικά γεγονότα και ζητήματα* 4 (1990), σ. 5, 6, 14.
63. Γεωργουσόπουλος Κώστας, «Θλιβερά συμπτώματα», εφημ. *Τα Νέα*, 11 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 31.
64. Θυμέλη [Ελληνούδη Αριστούλα], «“Καυγάδες στην Κιότζα” από το ΔΗΠΕΘΕ Κοζάνης», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 14 Σεπτεμβρίου 1999, σ. 30
65. Καγγελάρη Δηώ, «Γεύση χειμώνα», εφημ. *Έθνος*, 21 Ιουνίου 1990, σ. 26.
66. Κουτσομητροπούλου Δ., Αξιώτη Β., Ιωαννίδης Νάκης (επιμ.), εφημ. *Αδέσμευτος*, 25 Ιουνίου 1995, σ. 65.
67. Κυριαζάνος Αντώνης (επιμ.), «Εκδηλώσεις πολιτιστικής περιόδου Οκτωβρίου ‘91 – Σεπτεμβρίου ‘92», περ. *Επίλογος* ‘92 (1992), σ. 463
68. Λιώτσης Αντώνης, «Χρυσικάκος-Χατζηκουτσέλης στην “Κυρία με τας καμελίας”», περ. *Τι*, 29 Ιανουαρίου 1994, σ. 82.
69. Λογοθέτης Ηρακλής, «Αι δύο ορφαναί στην άβυσσο του πεπρωμένου», περ. *Αθηνόραμα*, 9 Οκτωβρίου 1992, σ. 40.
70. Λουμπρίνης Βασίλης, «Αυλαία στη μικρή οθόνη», εφημ. *Τα Νέα*, 7 Μαΐου 1994, σ. 33.
71. Μάτσας Νέστορας, «Σχέδιον Απολογισμού», εφημ. *Εστία*, 11 Μαΐου 1990.
72. Μιχελάκου Μαργαρίτα, «Τάκης Χρυσικάκος-Κωνσταντίνος Τζούμας: Επικεφαλής του... “Θιάσου της Γελοιότητας” αποκαλύπτουν πως... “Αι Δύο Ορφαναί” ήταν... άντρες!», εφημ. *Λοιπόν*, 30 Ιουλίου 1992.
73. Μπουζιώτης Βασίλης, «Μαλλιά κουβάρια από τη “Θεατρική αυλαία”», εφημ. *Έθνος*, 21 Μαΐου 1995.
74. Ορφανίδου Ειρήνη, «150 παραστάσεις», περ. *Τηλεθεατής*, 20 Μαρτίου 1993, σ.90.

75. Παγκουρέλης Βαΐος, «Νεοελληνικό έργο: Ερημιά!», περ. *Επίλογος* '92 (1992), σ.104, 106.
76. Σαρηγιάννης Γιώργος:
- 76.1. «Ο Ξαρχάκος συναντά την “Ιφιγένεια”», εφημ. *Τα Νέα*, 24 Απριλίου 1990, σ. 29.
- 76.2. «Όσοι πρόλαβαν, πρόλαβαν: Το πρόγραμμα σε Επίδαυρο-Ηρώδειο», εφημ. *Τα Νέα*, 24 Ιανουαρίου 1992, σ. 25.
- 76.3. «Καβγάδες στο ψαροχώρι. Γκολντόνι στο “Ριάλτο”», εφημ. *Τα Νέα*, 26 Νοεμβρίου 1993, σ. 36.
- 76.4. «Εννέα πρεμιέρες. Ανοίγει πάλι η αυλαία», εφημ. *Τα Νέα*, 28 Απριλίου 1994, σ. 47.
- 76.5. «Ασθμαίνουσα φέτος η αιωνόβια επιθεώρηση», περ. *Marie Claire*, Αύγουστος 1994, σ. 158.
- 76.6. «Θέατρον ανέστη! Ανοίγουν ξανά οι αυλαίες», εφημ. *Τα Νέα*, 20 Απριλίου 1995, σ. 25
- 76.7. «Ανοιξιάτικη “ουρά” χωρίς επιτεύγματα», περ. *Επίλογος* '95 (1995), σ. 118.
- 76.8. «Οδηγίες προς θεατρόφιλους», εφημ. *Τα Νέα*, 12 Δεκεμβρίου 1995, σ. 26.
77. Σώκου Ροζίτα, «“Ορνιθες” γεμάτοι. Αριστοφάνης-Από το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ρόδου-Στο Λυκαβηττό», εφημ. *Απογευματινή*, 3 Σεπτεμβρίου 1992, σ. 22.
78. Τασσόπουλος Στέφανος (επιμ.):
- 78.1. «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1994-1995», περ. *Επίλογος* '95 (1995), σ. 176, 177, 189
- 78.2. «Συγγραφείς, έργα, θέατρα, παραστάσεις και συντελεστές 1995-1996», περ. *Επίλογος* '96 (1996), σ. 204.

II. ΚΡΙΤΙΚΟΓΡΑΦΙΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ

1. Ανώνυμος, «Κάτι μεταξύ σοβαρού και αστείου. Παλιού αλλά νέου», περ. *Ένα*, 1 Οκτωβρίου 1992.
2. Ανώνυμος, «“Εκκλησιαζούσες” στους “Βράχους” από το θίασο “Ράμπα”», εφημ. *Κέρδος*, 8 Ιουλίου 1992, σ. 39.
3. Ανώνυμος, «Στο “CLUB” “Η κυρία με τας καμελίας”», περ. *Τι*, 11 Δεκεμβρίου 1993, σ. 83.
4. Ανώνυμος, «Από το Παρίσι στα... Εξάρχεια», περ. *Star*, 24 Δεκεμβρίου 1993.
5. Ανδρεάδης Γιάγκος:
 - 5.1. «Τα όρια της παρωδίας», εφημ. *Μεσημβρινή* 26 Οκτωβρίου 1992.
 - 5.2. «Το κατά Φασμπίντερ “Καφενείο” του Γκολντόνι», εφημ. *Μεσημβρινή*, 9 Μαΐου 1994.
6. Αρβανιτοπούλου Μαρίκα Δ., «Αι δύο ορφαναί», εφημ. *Λοιπόν*, 1 Οκτωβρίου 1992.

7. ART (ψευδώνυμο συντάκτη), «Καυγάδες στην Κιότζα», περ. *Αθηναϊκές Νύχτες*, 22 Δεκεμβρίου 1993.

8. Βαρβέρης Γιάννης:

8.1. «Υβρις του πλούτου και της νίκης: Πλούτος στη Ρεματιά-Πέρσαι στην Επίδαυρο» που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Η καθημερινή*, 22 Ιουλίου 1990, εμπεριέχεται επίσης στο Γιάννης Βαρβέρης, *Η κρίση του θεάτρου, Γ'. Κείμενα θεατρικής κριτικής 1989-1994*, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1995, σ. 81.

8.2. «Κορασίδες στο ρείθρο. Αι δύο ορφαναί του Ντ' Ενερί από το Θίασο της Γελιοιότητας» που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Η καθημερινή*, 4 Οκτωβρίου 1992, εμπεριέχεται, επίσης, στο Γιάννης Βαρβέρης, *Η κρίση του θεάτρου, Γ'. Κείμενα θεατρικής κριτικής 1989-1994*, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1995, σ. 223.

8.3. «Δισάκι στον ώμο. “Εκκλησιάζουσες” του Αριστοφάνη από τον θίασο “Ράμπα”», εφημ. *Η Καθημερινή*, 27 Σεπτεμβρίου 1992.

8.4. «Δεσμοί επίδεσμοι: Δουμάς υιός στο “Αχ Μαρία” και Ν. Σάιμον στο Θ. Αθηνά», εφημ. *Η Καθημερινή*, 27 Φεβρουαρίου 1994.

8.5. «Άλλοτε και τώρα: Γκολντόνι στο “Ριάλτο” και Μάμετ στη “Θ. Σκηνή”», εφημ. *Η Καθημερινή*, 30 Απριλίου-1 Μαΐου 1994.

8.6. «Υποκρισία του δικαίου και της ηθικής. “Σφήκες” του Αριστοφάνη στον Λυκαβηττό και “Μαλλιά Κουβάρια” του Ν. Λάσκαρη στη Ρεματιά Χαλανδρίου», εφημ. *Η Καθημερινή*, 1 Οκτωβρίου 1995.

9. Βαροπούλου Ελένη, «Το δράμα της κωμωδίας», εφημ. *Το Βήμα*, 19 Ιουλίου 1992, σ. 31.

10. Γεωργίου Αδριανός:

10.1. «Κωμωδίες, δράματα, τραγωδίες, κομεντί, κωμειδύλλια, επιθεωρήσεις και πάλι κωμωδίες», περ. *Θεατρικά γεγονότα και ζητήματα* 4 (1990), σ. 8. Στη συγκεκριμένη κριτική, είτε από τον Αδριανό Γεωργίου, είτε από τον «δαίμονα του τυπογραφείου» αναφέρεται λανθασμένα το όνομα του εταιρικού θιάσου ΟΕΘ-ΣΕΗ «Σχήμα» ως «Σήμα».

10.2. «“Μαλλιά-κουβάρια” του Λάσκαρη από τον Εταιρικό Θίασο του ΣΕΗ», περ. *Ραδιοτηλεόραση*, 16 Σεπτεμβρίου 1995, σ. 67.

10.3. «Καλή παράσταση σπουδαίου έργου», περ. *Ραδιοτηλεόραση*, 25 Ιουλίου 1996, σ. 85.

10.4. «“Ουάου” στο θέατρο «Ριάλτο»: Μια ανευλαβής παλάβρα», περ. *Ραδιοτηλεόραση*, 13 Ιανουαρίου 1996, σ. 67.

11. Γεωργουσόπουλος Κώστας:

11.1. «“Πλούτος”: Αριστοφάνης γραφικός», εφημ. *Τα Νέα*, 4 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 29.

11.2. «Αριστοφάνους τυχαία», εφημ. *Τα Νέα*, 11 Αυγούστου 1992.

12.3. «Κάρολος Γκολντόνι ‘93», εφημ. *Τα Νέα*, 11 Απριλίου 1994, σ. 34.

13.4. «Θερινά εδέσματα», εφημ. *Τα Νέα*, 2 Οκτωβρίου 1995, σ. 25.

12. Θυμέλη [Ελληνούδη Αριστούλα]:

12.1. «“Πλούτος” με το εταιρικό “Σχήμα” του ΣΕΗ», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 17 Ιουλίου 1990.

- 12.2. «“Αι δύο ορφαναί” με το “Θίασο της Γελοιότητας”», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 29 Σεπτεμβρίου 1992.
- 12.3. «“Εταιρικοί διάλογοι” από τους “Πλανήτες”», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 29 Σεπτεμβρίου 1992.
- 12.4. «“Εταιρικοί διάλογοι” από τους “Πλανήτες”», εφημ. *Ριζοσπάστης*, 29 Σεπτεμβρίου 1992.²⁵⁹
13. Καγγελάρη Δηώ, «Καιρός να εμβαθύνουμε στα κείμενα !: “Πλούτος” του Αριστοφάνη από τον Εταιρικό Θίασο “Σχήμα”», εφημ. *Έθνος*, 9 Οκτωβρίου 1990.
14. Κρητικός Θόδωρος, «Φτωχολογιά, για σένα κάθε μου τραγούδι: ο “Πλούτος” του Αριστοφάνη με τον εταιρικό θίασο του ΣΕΗ», περ. *Ταχυδρόμος*, 9 Αυγούστου 1990.
15. Λογοθέτης Ηρακλής, «Εαρινό κουαρτέτο: Το καφενείο», περ. *Αθηνόραμα*, 16 Μαΐου 1994, σ. 39.
16. Μαργαρίτης Αλκ., «Αι Δύο Ορφαναί», εφημ. *Τα Νέα*, 27 Φεβρουαρίου 1993, σ.29.
17. Μάτσας Νέστορας:
 17.1. «Αι δύο ορφαναί», εφημ. *Εστία*, 2 Δεκεμβρίου 1992.
 17.2. «Η κυρία με τας καμελίας», εφημ. *Εστία*, 28 Ιανουαρίου 1994.
18. Ντάνου Ελευθερία:
 18.1. «“Αι δύο ορφαναί”. Θέατρο Μπουρνέλλη», εφημ. *Ελεύθερος*, 30 Οκτωβρίου 1992.
 18.2. «Καφε-θέατρο “Αχ Μαρία”, “Θέατρο της γελοιότητας”, “Η κυρία με τας Καμελίας”», Μαριάννα Βλάχου (επιμ.), εφημ. *Ελεύθερος*, Παρασκευή 11 Μαρτίου 1994, σ. 7.
19. Παγκουρέλης Βάιος:
 19.1. «Πλούτη με μέτρο: στον -εταιρικό- “Πλούτο” του Αριστοφάνη», εφημ. *Ελεύθερος Τύπος*, 13 Ιουλίου 1990, σ. 26.
 19.2. «Η έλλειψη του μέτρου...», εφημ. *Ελεύθερος Τύπος*, 5 Οκτωβρίου 1992.
20. Πεφάνης Γιώργος Π.:
 20.1. *Επί Σκηνης. Κριτική Θεάτρου 1994-2004*, Εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2004, σ.19. Κριτική αρχικά δημοσιευμένη στο περιοδικό *Δρόμενα*, βλ. «C. Goldoni: Η λοκαντιέρα, ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Ιωαννίνων, Βεάκειο, Ιούλιος 1994», περ. *Δρόμενα* 14 (1995).
 20.2. «Γ. Σκούρτης: Ο Καραγκιόζης παραλίγο βεζύρης ‘95 στο Θέατρο Βράχων – Μ. Μερκούρη από το Θέατρο της Γελοιότητας», *Επί Σκηνης. Κριτική Θεάτρου 1994-2004*, Εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2004, σ. 51-52. Η κριτική δημοσιεύτηκε, αρχικά, στο περιοδικό *Fragmenta* 2 (1995).

²⁵⁹ Η Ουμέλη [Ελληνούδη Αριστούλα] χαρακτήρισε την παράσταση «αξιόλογη», στον *Ριζοσπάστη*, παρά το γεγονός ότι δεν έγραψε κριτική για την παράσταση, καθώς «Με τη “Ράμπα” που ανέβασε τις Εκκλησιάζουσες η υπογράφουσα είχε την ατυχία να μην παρακολουθήσει ολόκληρη την αξιόλογη παράσταση της εξαιτίας μιας καταρακτώδους βροχής που αναγκαστικά τη διέκοψε».

21. Πολενάκης Λέανδρος:
- 21.1. «Από τον κύκλο της Αττικής κωμωδίας: “Πλούτος” του Αριστοφάνη με το θέατρο “Σχήμα”», εφημ. *Η Αυγή*, 9 Αυγούστου 1990.
 - 21.2. «Η Πραξαγόρα σέρνει το χορό. “Εκκλησιάζουσες” στο Βύρωνα», εφημ. *Η Αυγή*, 1 Αυγούστου 1992, σ. 9.
 - 21.3. «Η δύναμη της ζωής: Γκολντόνι-Φασμπίντερ (“Καφενείο”) από το “Θέατρο των Καιρών”», εφημ. *Η Αυγή*, 29 Μαΐου 1994.
 - 21.4. «Ο σύγχρονος Γκολντόνι: “Καυγάδες στην Κιότζα” με το θίασο Commedia του ΣΕΗ-ΟΕΘ», εφημ. *Η Αυγή*, 20 Μαρτίου 1994.
 - 21.5. «Δυσπρόσιτο αίνιγμα», εφημ. *Η Αυγή*, 16 Ιουλίου 1994.
 - 21.6. «Προσωπεία και πρόσωπα του ελληνικού διαφωτισμού: “Ο Εξηναταβελώνης” του Κων. Οικονόμου με το θίασο της “Commedia” στο “Ριάλτο”», εφημ. *Η Αυγή*, 4 Δεκεμβρίου 1994, σ. 31.
 - 21.7. «Εθνική φαρσοκωμωδία», εφημ. *Η Αυγή*, 17 Σεπτεμβρίου 1995, σ. 29.
22. Σαρηγιάννης Γιώργος Δ, «Γέλιο κλασικό και σύγχρονο», περ. *Marie Claire*, Μάρτιος 1996, σ. 197.
23. Σώκου Ροζίτα:
- 23.1. «“Ορφανά”, αλλά... γοητευτικά. Ο “Θίασος της Γελοιότητας” στο Λυκαβηττό», εφημ. *Απογευματινή*, 25 Αυγούστου 1992.
 - 23.2. «Ο Λόφος σείστηκε από τα γέλια. Οι Εκκλησιάζουσες του Αριστοφάνη στο θέατρο Λυκαβηττού», εφημ. *Απογευματινή*, 11 Αυγούστου 1992.
24. Τακόπουλος Πάρις, «[...] ο Καραγκιόζης Βεζύρης του Σκούρτη από το θέατρο Γελοιότητας», *Τα Αντικριτικά, Α' (Θέατρο 1990-1998). Με σχέδια της Έλλης Σολομωνίδη Μπαλάνου*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2005, σ. 179-182. Η κριτική δημοσιεύτηκε αρχικά τον Οκτώβριο του 1995.
25. Χρηστίδης Μηνάς:
- 25.1. «Θέατρο σοβαρότητας: “Η κυρία με τας καμελίας” του Α. Δουμά από το “Θέατρο της γελοιότητας” στο “Αχ Μαρία”», περ. *Τηλέραμα*, 19 Μαρτίου 1994.
 - 25.2. «Το μυστικό της Ρεματιάς», εφημ. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 18 Σεπτεμβρίου 1994.

ΜΕΡΟΣ Β΄

I. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Βιβλιοθήκες

1. Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών
2. Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
3. Βουλής των Ελλήνων
4. Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος
5. Εθνικής Πινακοθήκης
6. Εθνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου
7. Κολλεγίου Αθηνών – Κολλεγίου Ψυχικού
8. Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος
9. Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αρχεία οργανισμών και θεάτρων

1. Εθνικού Θεάτρου
2. Εθνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου
3. Θεάτρου Τέχνης Καρόλου Κουν
4. Οργανισμού Εταιρικών Θιάσων του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών

Ιδιωτικά Αρχεία

1. Βαρδαρού Λεωνίδα
2. Τούζη Αντώνη, https://www.youtube.com/watch?v=vh2ABa-o7_Y

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. Αρχείο Θεατρικών παραστάσεων, https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/Κατηγορία:Θεατρικές_Παραστάσεις
2. Αρχείο παραστάσεων Θεάτρου Τέχνης Κάρολου Κουν, <http://www.theatro-technis.gr/arxeio/>
3. Μιχαλόπουλος Σπύρος, «Οι Έλληνες ηθοποιοί που έγιναν "cross-dressers"», εφημ. *Espresso*, 24 Οκτωβρίου 2011, <http://www.espressonews.gr/περιεχόμενο/59689/οι-ελληνες-ηθοποιοί-που-έγιναν-cross-dressers> (πρόσβαση 22/9/2016).
4. Σαρηγιάννης Γιώργος Δ. Κ., «Ορφανάι» και... αξύριστες. Ένα λαϊκό μελόδραμα σε εκδοχή-παρωδία “μόνο για άνδρες», *Τα Νέα*, 26 Μαΐου 2009, <http://www.tanea.gr/news/nsin/article/4518656/?iid=2> (πρόσβαση 14/9/2016).

II. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Εφημερίδες

1. *Αδέσμευτος*
2. *Απογευματινή, Η*
3. *Αυγή, Η*
4. *Αυριανή*
5. *Βήμα, Το*
6. *Έθνος*
7. *Ελλάδα*
8. *Ελεύθερος*
9. *Ελεύθερος Τύπος*
10. *Ελευθεροτυπία*
11. *Εξόρμηση*
12. *Επενδυτής*
13. *Εστία*
14. *Καθημερινή, Η*
15. *Κέρδος*
16. *Λοιπόν*
17. *Μεσημβρινή*
18. *Νέα, Τα*
19. *Νίκη, Η*
20. *Ρίζοσπάστης*

Περιοδικά

1. *Αθηναϊκές Νύχτες*
2. *Αθηνόραμα*
3. *Δρώμενα*
4. *Ένα*
5. *Επίλογος*
6. *Θεατρικά Γεγονότα και Ζητήματα*
7. *Παράβασις*
8. *Ραδιοτηλεόραση*
9. *Σκηνή*
10. *Ταχυδρόμος*
11. *Τηλεθεατής*
12. *Τηλέραμα*
13. *Τι*
14. *Fragmenta*
15. *Marie Claire*
16. *Star*
17. *7 Μέρες T.V.*

Θεατρικά προγράμματα

1. *Εκκλησιάζουσες*, Αριστοφάνη. «Ράμπα», 1992.
2. *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ. ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βόλου, Μάρτιος 1995. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην διεύθυνση <https://digital.lib.auth.gr/record/76259?ln=el> (πρόσβαση 15/6/16).
3. *Καυγάδες στην Κιότζα*, Κάρλο Γκολντόνι. «Commedia», Έτος Πρώτο 1993-1994.
4. *Λευκός Γάμος*, Ταντέους Ρουζέβιτς. «Θέατρο των Καιρών», Χειμερινή περίοδος 1991-92.
5. *Μαλλιά Κουβάρια*, Νικολάου Ι. Λάσκαρη. «Θεατρική Αυλαία», Καλοκαίρι 1995.
6. *Ο Μπίντερμαν και οι εμπρηστές Μαξ Φρις*. «Παράκαμψη», 1995.
7. *Περιμένοντας τον Γκοντό*, Samuel Beckett. Εταιρία Θεάτρου «Commedia», Χειμώνας 1999-2000, Θέατρο Πολύτεχνο.
8. *Πλούτος*, Αριστοφάνη. «Θέατρο Σχήμα», 1990.
9. Φεστιβάλ Βύρωνα, “Στη σκιά των βράχων ’92”.

ΙΙΙ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αφιερωματικοί τόμοι

1. *Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών. Ογδόντα χρόνια 1917-1997: Ιστορική αναδρομή από ομάδα θεατρολόγων*. Έρευνα - εποπτεία - συντονισμός Χρυσόθεμις Σταματοπούλου - Βασιλάκου. Εκδόσεις «Σοφίας Μέλαθρον» Κ. και Π. Σμπίλιας, Αθήνα 1999.

Τόμοι θεατρικών κριτικών

1. Βαρβέρης Γιάννης, *Η κρίση του θεάτρου, Γ΄. Κείμενα θεατρικής κριτικής 1989-1994*, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1995, σ. 81, 223.
2. Πεφάνης Γιώργος Π., *Επί Σκηνής. Κριτική Θεάτρου 1994-2004*, Εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2004, σ. 19, 51-52, 245-246.
3. Τακόπουλος Πάρις, *Τα Αντικριτικά, Α΄. (Θέατρο 1990-1998). Με σχέδια της Έλλης Σολομωνίδη Μπαλάνου*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2005, σ. 179-182.

Λοιπά

1. Σκούρτης Γιώργος, *Ο Καραγκιόζης παρά λίγο Βεζύρης... '95*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σ. 8, οπισθόφυλλο.